

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Kristýna Číhová

**Spolkový život a historie vzniku
městského muzea v Nových Benátkách**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Eva Doležalová, Ph.D.

Praha 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11. 6. 2024

Kristýna Číhová

Bibliografická citace

Spolkový život a historie vzniku městského muzea v Nových Benátkách [rukopis]: diplomová práce / Kristýna Číhová; vedoucí práce: PhDr. Eva Doležalová, Ph.D. -- Praha, 2024. -- 100 s.

Anotace

Cílem předkládané diplomové práce je rekonstrukce historie založení a prvních dvou desetiletí existence Muzea Novobenátecka v Nových Benátkách. Zdejší muzeum bylo oproti jiným podobným městským institucím založeno se značným časovým odstupem. Datum vzniku je sice kladeno až k roku 1935, nicméně snahy o založení muzea jsou mnohem staršího data. Klíčovou roli při vzniku muzea přitom sehrála spolková činnost na Benátecku nebo působení některých výjimečných osobností, jako byli zejména manželé Jindřich a Marie Soukalovi. Práce je založena na původním výzkumu dochovaných archivních pramenů a dostupných sekundárních zdrojů. Zohledněny přitom budou i prvotní sbírkové fondy.

Klíčová slova

muzeum, spolky, 20. století, Nové Benátky

Abstract

The life of the associations and the history of the town museum

The aim of the diploma thesis is to reconstruct the history of the founding and the first two decades of the existence of the Museum of Nové Benátky. The local museum was founded with a considerable time lag compared to other similar urban institutions. Although the date of its foundation dates back to 1935, the efforts to establish the museum are much older. A key role in the creation of the museum was played by the activities of associations in the Benátecko region and by some exceptional personalities, such as the husband and wife team of Jindřich and Marie Soukal. The thesis is based on original research of surviving archival sources and available secondary sources. Primary collections will also be taken into account.

Keywords

museum, associations, 20th century, Nové Benátky

Počet znaků (včetně mezer): 199 898

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit své upřímné poděkování PhDr. Evě Doležalové, Ph.D., za její odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi během zpracování této diplomové práce poskytovala. Mé díky patří také Mgr. Janu Juřenovi za jeho neocenitelnou pomoc a rady. V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým blízkým, přátelům a kolegům z muzea za jejich podporu a povzbuzení.

Obsah

Úvod.....	6
1. Metodika diplomové práce, zhodnocení archivních pramenů a literatury.....	8
1.1. Archivní prameny a literatura	9
2. Spolkový život v Nových Benátkách.....	16
2.1. Historie okresního města Nové Benátky.....	16
2.2. Spolková legislativa ve vztahu s městskou správou	24
2.3. Spolky v okrese Nové Benátky.....	27
2.4. Spolky ve městě Nové Benátky	30
3. Spolek Museum Novobenatecka	36
3.1. Národopisná výstava a vznik regionálních muzeí.....	36
3.2. Vznik spolku Musea Novobenatecka.....	41
3.3. Spolek Museum Novobenatecka.....	46
3.3.1. Ustavující valná hromada musea.....	48
3.4. Činnost spolku Musea Novobenatecka v letech 1934–1937.....	49
4. Sbírkotvorná činnost Musea Novobenatecka 1934–1939	60
4.1. Restaurování památek v režii Musea Novobenatecka	67
5. Činnost muzea a členů spolku Musea Novobenatecka od března roku 1939 do konce druhé světové války.....	72
5.1. Správce muzejních sbírek a odbojář Jindřich Soukal	73
6. Soukalovo městské museum Novobenatecka	79
Závěr	86
Seznam použitých zkratk	88
Seznam literatury	89
Přílohy.....	95
Příloha 1. Seznam spolků ve městě Nové Benátky (1869–1945).....	95
Příloha 2. Obrazová příloha	98

Úvod

Spolkový život a historie vzniku městského muzea v Nových Benátkách jsou ústředním tématem této diplomové práce. Jejím cílem je postihnout historii jeho vzniku úzce spjatou se spolkovým životem Nových Benátek, dnešních Benátek nad Jizerou.

Téma diplomové práce jsem si zvolila na základě mého dlouhodobého zájmu o regionální dějiny města Benátek nad Jizerou. Navíc dosavadní bádání na toto téma se jeví jako nedostatečné, což se stalo jedním z hlavních důvodů, proč jsem se rozhodla zpracovat tuto práci, která si klade za cíl nejen vyplnit mezery v dosavadním výzkumu, ale také posloužit jako zdroj pro další studium regionální historie a kulturního života v Nových Benátkách.

Při vzniku této práce jsem se musela vyrovnávat s otázkou objektivity nejen z pozice benátecké rodačky, ale také z pozice pracovnice dnešního Muzea Benátecka. Přestože bylo obtížné zcela se oprostít od osobního zaujetí a vlastní předpojatosti, myslím si, že osobní angažovanost při psaní této práce mi pomohla získat hlubší a autentičtější vhled do zkoumaného tématu.

Práci jsem rozdělila na dva hlavní celky. V první části se zaměřuji na spolkový život v Nových Benátkách, přičemž nejprve popisují historii města s důrazem na vznik městské samosprávy a okresu Nové Benátky. Tato část rámcově vymezuje územní oblast Benátecka, tedy území bývalého okresu Nové Benátky, který zanikl v roce 1949. V této části práce se snažím stručně nastínit spolkový život v této oblasti. Co se týče spolků ve městě Nové Benátky, zaměřuji se na konkrétní tři spolky: Tělocvičnou jednotu Sokol, Občanskou besedu a Okresní osvětový sbor. Poslední dva spolky, a zvláště jeden z jejich členů, měli jednoznačný vliv na vytvoření spolku Musea Novobenátecka.

Většina regionálních muzeí vznikla v druhé polovině 19. století nebo bezprostředně po konání Národopisné výstavy v Praze roku 1895. A i přesto, že Nové Benátky byly městem okresním s čilým spolkovým životem, muzeum vzniklo až o mnoho let později, a to mezi roky 1934–1935. Snahy o jeho založení lze však pozorovat ještě před tímto datem. Muzeum Benátecka, které dnes sídlí v druhém patře zámku v Benátkách nad Jizerou, je od svého počátku vlastivědnou institucí zaměřující se na oblast Benátecka. Od roku 1981 vystupuje jako součást Muzea Mladoboleslavska, příspěvkové organizace zřizované Středočeským krajem.

V druhé části práce popisují činnost spolku Musea Novobenátecka a následnou sbírkotvornou činnost muzea v jeho počátečních letech a jeho aktivity v oblasti ochrany

památek ve městě. V této části také připomínám významné osobnosti spojené s muzeem, zejména manžele Soukalovy. Práce končí rokem 1955, kdy se muzeum nadobro přesouvá do druhého patra zámku a muzejní sbírky přechází z majetku spolku do majetku města Benátek nad Jizerou. Tato práce by měla sledovat nejen historický vývoj spolků a muzea, ale také pomoci pochopit jejich vzájemné vazby a vliv na kulturní a společenský život města.

1. Metodika diplomové práce, zhodnocení archivních pramenů a literatury

Vznik a vývoj regionálních muzeí je poměrně specifickým tématem historického a muzeologického výzkumu, jemuž se doposud systematicky věnuje jen velmi úzký segment odborné literatury. I proto jsem svou diplomovou práci musela primárně založit na základním archivním výzkumu relativně hojně roztroušeného a torzovitého materiálu, ale i informacích dochovaných v periodikách či paměťové literatuře.

Pro sepsání práce *Spolkový život a historie vzniku městského muzea v Nových Benátkách* jsem použila přímou metodu historického výzkumu, kdy jsem se na základě dochovaných pramenů a sekundární literatury snažila dospět k historii vzniku městského muzea v Benátkách nad Jizerou. Vznik této instituce byl úzce spjat se spolkovým životem ve městě, proto jsem pro výzkum využívala i dochované prameny ke spolkové činnosti ve městě. Pomocí metody sondy jsem pak provedla rekonstrukci historie vzniku a několik počátečních let existence Musea Novobenatecka a činnosti muzejního spolku v letech 1934–1955.

Pro kvalifikované studium formování městských muzejních institucí by bylo vhodné aplikovat také komparativní metodu, pro niž by musel být zvolen odpovídající objekt komparace podle adekvátních kritérií. Vliv na vznik městského muzea měl z velké části počet obyvatel, počet a činnost kulturních spolků i vyšších škol ve městě. Srovnávané objekty by musely také vzniknout za podobných politických podmínek, v našem případě by to byla při nejmenším doba první republiky (1918–1938). Ačkoli v této práci nebyla už jen vzhledem k rozsáhlosti a komplikovanosti archivních rešerší komparativní metoda aplikována, přemýšlela jsem o jejím zařazení a pokusila jsem se alespoň najít žádoucí objekt pro porovnání, což by obohatilo analýzu daného tématu. Pro tyto účely by podle mých rešerší bylo vhodné např. Městské muzeum v Kralupech nad Vltavou.¹ Stejně jako v případě Musea Novobenatecka, nevzniklo muzeum následně po konání Národopisné

¹ Středočeské město Kralupy nad Vltavou mělo podle sčítání lidu z roku 1930 celkem 35 144 obyvatel. Nové Benátky měly ve stejném roce 32 979 obyvatel viz *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930*. Díl I: Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání. Praha: Státní úřad statistický, 1934. K velkému zvýšení počtu obyvatel v Kralupech nad Vltavou došlo s postavením železniční dráhy. Díky tomu byly Kralupy nad Vltavou povýšeny roku 1902 na město a již roku 1910 zde byl zřízen okresní soud a berní úřad. V roce 1913 bylo město spravováno okresní samosprávou, stejně jako město Nové Benátky.

výstavy v Praze roku 1895. Myšlenky na muzeum však od té doby stále přetrvávaly. Ve dvacátých letech 20. století byly opět ožívány na zasedáních městské rady a kulturně-vzdělávacích spolků. Na schůzi členů Okresního osvětového sboru roku 1926 byla ustanovena provizorní Společnost přátel muzea, která vedla k založení oficiálního muzejního spolku Společnosti krajinského muzea v Kralupech nad Vltavou roku 1927.² Tendence k založení muzea v Nových Benátkách pozorujeme již v roce 1926, k jejich naplnění však došlo až s téměř desetiletým odstupem. Pomocí srovnání historie těchto dvou institucí bychom si eventuálně mohli odpovědět na otázku, proč tomu tak bylo. V tomto případě by bylo zajímavé porovnat i první léta činnosti obou spolků a prvotní sbírkové fondy.

1.1. Archivní prameny a literatura

Tato diplomová práce je založena především na archivním výzkumu dokumentů. Většina dochovaných písemností ke spolkovému životu v Nových Benátkách se nachází ve Státním okresním archivu v Mladé Boleslavi (dále jen SOkA MB). Spolková činnost na Benátecku je tématem zpracovaným pouze okrajově. Pozornost byla zatím věnována hlavně historii ochotnického divadla, která byla popsána Václavem Vondrou nejprve jako součást publikace *Obrázky z kulturního života města Benátek nad Jizerou*,³ kde se kromě spolku divadelních ochotníků píše o pěveckých spolcích na Benátecku. Později vyšla historie ochotnického divadla samostatně v *Dějiny benáteckého divadla* roku 2003.⁴ Tato kapitola si mj. i proto klade za cíl posloužit jako přehled o fondech a snad se stane i odrazovým můstkem pro nějaké příští práce.

Podle zákona č. 134/1867 ř. z. byly okresní úřady zavázány zaznamenávat na území svého okresu evidenci spolků, tzv. spolkový katastr. Tento knihovní registr spolků byl veden od roku 1889 pro Mladoboleslavsko i Nové Benátky okresním úřadem v Mladé Boleslavi.⁵ Rejstříky spolků měly obsahovat schválení stanov či změny stanov, informace

² STUPKA, Josef. *Zajímavosti o Kralupech nad Vltavou*. Kralupy nad Vltavou: Tomáš Fábín, 2003, str. 147–151.

³ VIK, Josef. *Obrázky z kulturního života města Benátek nad Jizerou: minulost a přítomnost*. Benátky nad Jizerou: Městské muzeum, 1964.

⁴ VONDRA, Václav. *Dějiny benáteckého divadla*. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2003.

⁵ Spolkový rejstřík k dějinám spolků na území Mladoboleslavska, tedy i okresu Nových Benátek, v letech 1889–1947 je souborem tří knih, čtyř indexů a jednoho sešitu, který obsahuje záznamy o spolcích v době

o zrušení spolku, popř. obnovení jeho činnosti, dále jména zakladatelů spolku, všech předsedů, místopředsedů a jednatelů spolku. Záznamy jsou však v některých případech velmi kusé a často ani není zřejmé, v kterém roce spolek vznikl.

Pokud bychom sledovali spolkovou evidenci před rokem 1889, jsou v archivu ještě uložené spisy ke spolkovým záležitostem a spolkové stanovy z let 1881–1899.⁶ V SOkA MB se nachází také spisy okresního úřadu Mladé Boleslavi z let 1869–1880, kde se taktéž najdou archiválie ke spolkům.⁷ Kromě fondu spolkové agendy tvoří základní pramen k dějinám spolků v Nových Benátkách ještě samostatný fond Politické expozitury, který dokládá činnost spolků v letech 1937–1945.⁸

Další archivní materiál ke spolkům v Nových Benátkách se nachází ve fondu Okresního zastupitelstva v Nových Benátkách z let 1865–1928.⁹ Tento fond je momentálně nezpracovaný. Předpokládám tedy, že nahlédnutí do něj mi bylo umožněno na základě vnitřní provázanosti mladoboleslavského archivu s Muzeem Mladoboleslavska a vstřícnosti zdejších archivářů. Ve fondu jsou uloženy protokoly ze schůzí okresního zastupitelstva a schůzí okresního výboru z let 1865–1928. Tento fond dále obsahuje písemný materiál a plány ke stavbám okresních silnic, mostů aj. Pro tuto práci byly důležité především písemnosti ke stavbě okresního domu v Nových Benátkách z let 1925–1928, kde se nacházely muzejní prostory.¹⁰ Je to také jediný fond, ve kterém jsou uloženy informace o činnosti spolku Okresního osvětového sboru v Nových Benátkách, byť velmi torzovitě.¹¹

Archiv obsahuje některé samostatné spolkové fondy. Pro tuto práci byl důležitý zejména obsáhlý fond spolku Občanské besedy, který zahrnuje Knihu protokolů se zápisy ze schůzí výboru spolku z let 1875–1948,¹² knihu členů a přispěvatelů z let 1879–1949,

politické expozitury v Nových Benátkách. První kniha byla založena v roce 1889, nachází se v ní celkem 771 zapsaných spolků pro hejtmanství Mladá Boleslav, tato kniha končí rokem 1923. V druhé knize je celkem 479 spolků a byla vedena v letech 1923–1930. Poslední kniha začíná rokem 1930 a končí rokem 1933 se spolkem zapsaným pod číslem 173. Knihovní registr spolků se nachází ve fondu Okresního úřadu Mladá Boleslav.

⁶ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1889, karton 24.

⁷ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1869–1880.

⁸ SOkA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikly 39, 40 a 42.

⁹ SOkA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky – nezpracované.

¹⁰ SOkA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. *Materiály k okresnímu domu* – nezpracované.

¹¹ SOkA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. *Činnost kulturní a osvětová* – nezpracované.

¹² SOkA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. *Knihy Protokolů 1875–1948*.

knihu členů z roku 1894, stanovy spolku Občanské besedy z roku 1869 a dále korespondenci z let 1869–1906, 1935–1948 a zbylé písemnosti do roku 1952.¹³ Nejcennějším pramenem pro tuto práci se stala *Knih protokolů*, která nám umožňuje vhled do života spolku. Její členové byli mnohdy i členy jiných spolků, či zaměstnanci místní okresní správní komise a okresního zastupitelstva. Mnohdy se tak při zasedáních Občanské besedy řešily i záležitosti týkající se celého okresu, například i zřízení okresního muzea v Nových Benátkách.

Archivní materiály, konkrétně ke spolku Musea Novobenátecka, jsou uloženy ve fondu Okresního úřadu Mladá Boleslav, kde se nachází potvrzení vzniku spolku Zemským úřadem v Praze z roku 1934, stanovy spolku, pozvání na ustavující valnou hromadu a první řádnou valnou hromadu spolku z let 1935–1936 a seznam jmenovaných funkcionářů spolku. K ustavující valné hromadě spolku se váže ještě zápis z jejího konání a prezenční listina.¹⁴ Částečné informace o tom, jak fungoval spolek v období druhé světové války, se dochovaly v již zmíněném fondu Politické expozitury Nové Benátky.¹⁵ Cenným zdrojem informací nejen ke spolku Museum Novobenátecka, ale také k životu ve městě je *Kronika města Nových Benátek*.¹⁶

Informace k činnosti muzea jsou uloženy také v nově přístupném fondu Jindřicha a Marie Soukalových, správců muzejních sbírek. Kromě osobních dokumentů a korespondence se zde nachází psané poznámky k historii a korespondence týkající se muzea.¹⁷

Prameny k činnosti muzea v Nových Benátkách lze pochopitelně nalézt také v muzeu samém, ať již přímo ve sbírkách či mimo ně. Ve sbírce archiválií se nachází rukopisné poznámky Jindřicha Soukala týkající se nejen muzea, ale také historie Nových Benátek.¹⁸ Nejdůležitějším pramenem k historii spolku Musea Novobenátecka je *Seznam členů*

¹³ SOkA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. Karton 1, 2 a 3.

¹⁴ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Spolky Nové Benátky. Manipulace 1916–1936, karton 635 a 636.

¹⁵ SOkA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikly 39, 40 a 42.

¹⁶ SOkA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovni číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*.

¹⁷ SOkA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Korespondence a dokumenty.

¹⁸ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-42. *Poznámky Jindřicha Soukala*.

a zaplacených příspěvků, který byl vedený až do roku 1952 Otokarem Polákem,¹⁹ dále pak *Knihy zápisů*, která obsahuje všechny zápisy ze schůzí spolku do roku 1945.²⁰ Pro rekonstrukci činnosti muzea po roce 1945 jsou dochované nevydané paměti Marie Soukalové.²¹

Po celou dobu přípravy předložené magisterské práce jsem byla zaměstnankyní Muzea Benátecka, což mi umožnilo snazší přístup k interním dochovaným materiálům muzea. Nezpracované fondy by byly pro externí badatele pravděpodobně nepřístupné podobně jako fond Okresního zastupitelstva v SOkA MB. Mimo sbírkový fond se v Muzeu Benátecka nachází pozůstalost Jaromíra Poláka, která dosud není zpracovaná. Jaromír Polák s duší patriota sbíral takřka celý život informace k historii města Benátek nad Jizerou. Jeho pozůstalost obsahuje fotografie, knihy a výpisky pořízené jak při jeho vlastních výzkumech, tak studie jeho předků. Jeho rodina pocházela z Benátek nad Jizerou, sbírala také historický materiál týkající se Benátecka. Jaromír Polák měl proto zcela exkluzivní přístup k podkladům, které nikdo jiný neměl. Zvlášť vzácná je jeho sbírka nejstarších fotografií města Benátek a blízkého okolí. Jeho otec Otokar Polák byl nejprve účetním a později i ředitelem Občanské záložny v Nových Benátkách. Navíc zastával funkci pokladníka spolku Musea Novobenátecka, a to od počátku jeho ustavení až do roku 1960. Díky této pozůstalosti můžeme nahlédnout například do finančních záznamů spolku. Navíc je to vedle paměti Marie Soukalové jediný pramen, který umožňuje alespoň částečně sledovat fungování muzejního spolku i v padesátých letech 20. století.²²

Pramennou základnu bylo třeba doplnit ještě o sekundární literaturu a zprávy v periodickém tisku. O historii města Benátek nad Jizerou a jejího blízkého okolí vyšla v posledních dvaceti letech řada publikací. Zde zmíním záslužnou práci Jaromíra Poláka, díky němuž byla založena edice Benátecká knihovnička, ve které vyšlo několik knih

¹⁹ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-891. *Seznam členů a zaplacených příspěvků*.

²⁰ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihy zápisů Musea Novobenátecka*.

²¹ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*. Podle rukopisu bývalé ředitelky městského muzea Marie Soukalové opsala Anna Straková v roce 1967.

²² Muzeum Benátecka. Pozůstalost Jaromíra Poláka. *Materiály k Museu Novobenátecka (1934–1960)*. Nezpracovaný fond.

o regionu Benátecka. Nejstarší historii Benátek a okolí popisuje Alena Nachtmannová v publikaci *Benátky a Dražice ve středověku*.²³ V této edici vyšly také publikace *Průvodce historií města Benátek nad Jizerou*²⁴ a výběr z článků vydávaných v místním Zpravodaji benáteckým archivářem Jiřím Antošem v letech 1960–1989.²⁵ Historie města Benátek nad Jizerou v druhé polovině 20. století v podobě kronikářských záznamů vyšla poměrně nedávno taktéž v Benátecké knihovničce.²⁶ Jaromír Polák pak sám zpracoval *Kalendárium Benátecka*, což jsou chronologicky zpracované poznámky o historických událostech města a okolí.²⁷ První studii o historii města Benátek napsal archeolog, historik a benátecký rodák Ludvík Šnajdr roku 1865.²⁸ Benáteckému panství se na přání Leopolda Bohumila z Thunu a Hohensteinu mezi roky 1879–1880 věnoval také August Sedláček v *Historische Notizen über die Herrschaft Benatek*.²⁹ Český překlad tohoto díla pořídil Luděk Beneš roku 2011.³⁰ Popis kulturně-historických památek na Benátecku pořídil František Bareš, historik a zakladatel muzejního spolku v Mladé Boleslavi.³¹

Literatury mapující činnost spolků existuje poměrně hodně, avšak většinou se jedná o studie konkrétních spolků na určitém území, zatímco samostatných publikací věnujících se obecnému fungování spolků je relativně málo. Jako důležitou práci tak

²³ NACHTMANNOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2016.

²⁴ BENEŠ, Luděk. *Průvodce historií města Benátek nad Jizerou*. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 1999.

²⁵ ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka: výběr z článků publikovaných v letech 1960–1989*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2013.

²⁶ ROHAN, Jindřich. *Nad stránkami benáteckých kronik Jindřicha Rohana*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2021.

²⁷ POLÁK, Jaromír. *Kalendárium Benátecka: události města Benátek nad Jizerou a okolí ve druhém tisíciletí*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2014.

²⁸ ŠNAJDR, Ludvík. *Město Nové Benátky nad Jizerou: Nástin historicko-místopisný*. Praha, 1865. Jeho doplněné vydání viz ŠNAJDR, Ludvík, NOVOTNÝ, Čeněk. *Dějiny a pamětihodnosti města Nových Benátek*. Benátky nad Jizerou, 1931.

²⁹ SEDLÁČEK, August. *Historische Notizen über die Herrschaft Benatek*. Praha, 1882.

³⁰ SEDLÁČEK, August. *Historické poznámky o panství Benátky: Patnáct let zemědělsko-průmyslového působení na panství Benátky*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2011.

³¹ BAREŠ, František. *Soupis památek historických a uměleckých v Království českém od pravěku do počátku XIX. století, XXI: Politický okres Mladoboleslavský*. Praha: Nákladem Archeologické komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1905.

vidím článek Jana Janáka, který vyšel roku 1993 v Mikulovském sympoziu. Nejen že nám dává ucelený obrázek o historii spolků do roku 1951, ale také obsahuje přehled dosavadního zkoumání dané problematiky.³² Historie nejen pražských spolků je popsána v práci kolektivu autorů vedeného Markem Lašťovkou o pražských spolcích. Především její úvodní kapitola obsahuje řadu podstatných informací k legislativnímu rámci a historii spolků.³³ O jejich vývoji a typologii v 19. století píše Milena Lenderová v knize *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*.³⁴

Vývoji a historií českého muzejnictví se plně zabýval historik a muzeolog Jiří Špět. Jako samostatnou publikaci vydal *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*,³⁵ jinak hojně přispíval články do časopisu *Muzejní a vlastivědná práce*. Zvláště důležitá byla pro tuto práci jeho studie o regionálním muzejnictví a rozvoji českého muzejnictví v období první republiky.³⁶ V roce 2004 byla ve druhém vydání publikována jeho studie *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*.³⁷ Podobně jako v případě spolkové činnosti je také počet publikací věnovaných obecné historii vzniku muzeí relativně omezen. Výraznější pozornost je věnována historii konkrétních muzeí. O funkci muzejních spolků pojednává např. Václav Vlček v práci *K vývoji českého muzejnictví*.³⁸ Další literatura je citována na příslušných místech v této práci.

³² JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*. In: XXII. Mikulovské symposium 1992, Brno 1993.

³³ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*. Documenta Pragensia. Praha: Scriptorium, 1998.

³⁴ LENDEROVÁ, Milena; JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009. Dále píše o spolkové činnosti Ivana Říhová viz ŘÍHOVÁ, Ivana. *Spolková činnost v 19. století*. In Strakonice: vlastivědný sborník. Strakonice: město Strakonice, 2003.

³⁵ ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*. Muzejní práce. Praha: Národní muzeum, 1979.

³⁶ *Mujejní a vlastivědná práce: recenzovaný časopis pro historickou vlastivědu a muzejnictví*. Praha: Pierot, 1971 a 1985.

³⁷ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945)*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

³⁸ VLČEK, Václav. *K vývoji českého muzejnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 1970.

O historii Musea Novobenátecka píše Josef Vik v publikaci, kterou vydalo roku 1953 samotné muzeum.³⁹ Josef Vik v tomto případě vycházel z poznámek sepsaných Jindřichem Soukalem. Z novějších statí zmíním *Ohlédnutí za počátky Musea Benátecka*, která vyšla ve Středočeském historickém sborníku v roce 2022 a napsala ji současná ředitelka Muzea Mladoboleslavská Kateřina Jeníčková.⁴⁰

Při práci byla zohledněna také dobová regionální periodika. Pro spolkovou činnost Musea Novobenátecka ve druhé polovině třicátých let 20. století jsem využila zejména týdeník *Náš kraj*⁴¹ a později vydávaný týdeník *Benátky*.⁴²

³⁹ VIK, Josef. *Benátky nad Jizerou. Průvodce po historii a památkostech města a okolí*. Benátky nad Jizerou: Soukalovo městské muzeum Benátecka, 1953.

⁴⁰ JENÍČKOVÁ, Kateřina. *Ohlédnutí za počátky Musea Benátecka*. In Středočeský sborník historický. 1/2022, ročník 48. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2022.

⁴¹ *Náš kraj*. Nepolitický týdeník kraje Benáteckého (1936–1938).

⁴² *Benátky*. Týdeník Společnosti pro kulturní a hospodářskou spolupráci v benáteckém kraji v Nových Benátkách (1938–1940).

2. Spolkový život v Nových Benátkách

2.1. Historie okresního města Nové Benátky

Benátky nad Jizerou jsou městem Dolního Pojizeří ležící v krajině na polovině vzdálenosti mezi Starou a Mladou Boleslaví. Město je situováno ve Středočeském kraji jako součást mladoboleslavského okresu. Dnešní Benátky nad Jizerou byly dříve hlavním městem zaniklého novobenáteckého okresu, jehož územní základ sahá až do 16. století. Pokud chceme sledovat spolkovou činnost v Nových Benátkách, nemůžeme opomenout význam tohoto města v době vlastní úřední samosprávy,⁴³ která s přestávkami trvala až do roku 1949.

Původní osídlení, nesoucí později název Benátky je v pramenech poprvé zmíněno v roce 1259.⁴⁴ Jméno Benátky získala ves nejspíše díky své poloze v blízkosti řeky Jizery, která odnepaměti modelovala zdejší krajinu a zajišťovala vhodné podmínky pro život lidí v ní. Původní místo osídlení se rozkládalo v místech dnešního náměstí „*Na Burze*“, kam se lidé stěhovali pravděpodobně z důvodu blízkosti až na samotný okraj záplavové oblasti. Jednalo se o ves či městečko pravděpodobně s tržním právem, skrze niž vedla jedna z hlavních středověkých obchodních cest, tzv. Žitavská stezka, která spojovala Prahu se Žitavou.⁴⁵ Tržní městečko však trpělo častými záplavami a nebylo uchráněno ani před nepřátelskými vpády. Proto byla mezi léty 1343–1346 na žádost Jana z Dražic⁴⁶ a s povolením moravského markraběte Karla přemístěna tržní osada z údolí na skalnatý protější břeh řeky Jizery. Později bylo toto nové osídlení nazváno Nové Benátky. Původní

⁴³ Historie vlastní úřední samosprávy v Nových Benátkách se stala tématem diplomové práce viz ZADÁK, Rastislav. *Městská samospráva v Nových Benátkách za panování Františka Josefa I.* Praha 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

⁴⁴ Jednalo se o listinu, kterou nechal v Benátkách pořídit šlechtic Smil z Lichtenburka. V této době byly Benátky pravděpodobně majetkem panovníka. Viz NACHTMANOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*, str. 3.

⁴⁵ Kromě Žitavské stezky procházela Benátkami ještě jedna obchodní stezka, která spojovala města Lysou nad Labem a Mělník. Viz NACHTMANOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*, str. 41.

⁴⁶ Pravděpodobně se jednalo o pražského biskupa Jana IV. z Dražic. V listině o založení města se totiž uvádí „...*náš milý Jan z Dražic, který otci našemu i nám znamenité služby prokázati se snažil, ...*“ Episkopát Jana IV. z Dražic trval dvačtyřicet let a zasáhl jak vládu Jana Lucemburského, tak i počátky působení budoucího krále Karla IV. Stejně tak jako biskup byl dražický rod vždy politicky loajální koruně. Viz NACHTMANOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*, str. 45.

město přejmenované na Staré Benátky nezaniklo, avšak pozbylo svá původní privilegia a kleslo na pouhou osadu. Město Nové Benátky se v roce 1527 stalo sídlem všech nadcházejících majitelů benáteckého panství.⁴⁷

Skutečná historie Nových Benátek nezačíná až se založením nového města, nýbrž úzce souvisí s počátky osídlení v nedalekých Dražicích, jehož dominantou byl už ve středověku stejnojmenný hrad. Základy gotického hradu nechal zbudovat Řehník z Litovic v roce 1264. Ovšem moderní šlechtické sídlo rodu pánů z Dražic z něj učinil až pražský biskup Jan IV. z Dražic. Přestavbu hradu dokončil mezi roky 1329–1343. Stavba nesla prvky porýnské architektury, kterou se Jan IV. z Dražic inspiroval během svého dlouholetého pobytu na papežském dvoře v Avignonu.⁴⁸ Ještě za jeho života převzal správu panství jeho synovec Jan z Dražic. Dražický hrad se jako sídlo panství uchovalo ve své původní podobě až do husitských válek. Městečko Benátky jako tržní osada a centrum obchodu, bylo součástí dražických statků. Proto bylo v zájmu rodu zabezpečit toto území a zároveň zvýšit své příjmy z prodeje pozemků.⁴⁹

Staré Benátky však nejsou nejstarší součástí dnešního města Benátek nad Jizerou. Již ve 12. století existovala ves s názvem Obodř, která je poprvé uváděna v listině staroboleslavské kapituly datované k 11. století.⁵⁰ Obodř byla až do roku 1944 samostatnou obcí i s vlastním starostou. Poté se stala součástí města Benátek nad Jizerou stejně jako obce Kbel a Dražice v druhé polovině 20. století.⁵¹

⁴⁷ Obce patří k benáteckému panství roku 1595: Nové Benátky, Staré Benátky, Podolec, Obodř, Zdětín, Kbel, Mladá, Jiřice, Lipník, Milovice, Zbožíčko, Stará Lysá, Vrutice, Dvory, Sedlec, Dražice, Malé Slivno, Velké Slivno, Hřivno, Hrušov, Čilec, Všejanya, Struhy, Vůsová, Čachovice, Holičko a Straky. Viz SEDLÁČEK, August. *Historické poznámky o panství Benátky*, str. 45.

⁴⁸ Více o osobě pražského biskupa Jana IV. z Dražic viz HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic (1301–1343)*. Praha: Karolinum, 1991.

⁴⁹ SEDLÁČEK, August. *Historické poznámky o panství Benátky*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou, 2011, str. 19–23.

⁵⁰ Pravděpodobně se však jedná o něco mladší falsum.

⁵¹ ANTOS, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 212–215.

Po vymření rodu pánů z Dražic⁵² vystřídal dražické sídlo několik majitelů.⁵³ Roku 1512 prodává Hynek Bořita z Martinic dražické panství Fridrichovi z Donína, který v roce 1527 nadobro přesunul své sídlo i sídlo pozdějších majitelů panství do Nových Benátek. Pánové z Donína ovlivnili vývoj benáteckého panství po celé 16. století.⁵⁴

Ve stejné době se utvořila i městská rada jako samosprávný orgán města, která se skládala z purkmistra, konšelů a rychtáře zastupujícího vrchnost. Funkční období městské rady trvalo jeden rok, přičemž se každý konšel vystřídal na pozici purkmistra. Purkmistr měl na starosti např. správu obecních peněz, přípravu zasedání městské rady, vnitřní správu města, obranu města a soudní pravomoc. Po funkčním období trvajícím jeden rok se prováděla volba nové městské správy, kterou musela odsouhlasit vrchnost. Městská rada nechala ve městě zbudovat vlastní radnici, kde byl trvale umístěn městský písař. Na radnici se nacházela truhla s městskými privilegii, městské knihy, pečetidlo a městské finance. Ačkoliv mělo město svá privilegia a určitou míru samosprávy, stále bylo závislé na své vrchnosti.⁵⁵

V roce 1599 kupuje panství císař Rudolf II. a od té doby bylo město spravováno císařskou komorou. Po konci třicetileté války dostal benátecké panství darem od Ferdinanda III. generál Jan z Werthu za svou věrnost a válečné zásluhy. Benátečtí

⁵² Dražický rod vymřel po meči kolem roku 1385. Posledním doloženým tohoto rodu byl Jan z Dražic, nejvyšší zemský písař. Viz SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. 10. díl. Boleslavsko. Praha: Knihovna Františka Šimáčka, 1895, str. 238.

⁵³ Byli to postupně Beneš z Choustníka (1390–1397), Petr z Vartenberka (1397–1402) a Aleš Škopek z Dubé (1402–1433), který byl ještě na počátku husitských válek horlivým katolíkem a podporovatelem Zikmunda Lucemburského. Na čáslavském sněmu v roce 1421 však Aleš Škopek z Dubé přešel na stranu podobojí, čímž se dostal do sporu s katolickými feudály. Během bojů byl vypálen dražický hrad. Jelikož Aleš Škopek z Dubé zemřel bez mužského potomka, daroval Zikmund Lucemburský dražické panství Janovi z Kunvaldu. Rod pánů z Kunvaldu měl panství v držení do roku 1510. Poté vlastnil panství necelé dva roky Hynek Bořita z Martinic. Viz NACHTMANOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*, str. 65–81.

⁵⁴ Kromě rozšiřování území svého panství se zasadili o rozmach podnikání. Na panských dvorech se chovalo velké množství dobytka, zakládaly se rybníky, rostla rozloha vinic a byl založen panský pivovar. Změnily se i náboženské poměry na panství. Fridrich z Donína patřil k sympatizantům jednoty bratrské, která na zdejším území zapustila hluboké kořeny. Přesto rekatolizace následovaná po bitvě na Bílé hoře proběhla v Nových Benátkách poměrně rychle. Již v roce 1629 byla většina města katolického vyznání. Viz SEDLÁČEK, August. *Historické poznámky o panství Benátky*, str. 39–46.

⁵⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005, str. 205–215.

měšťané i poddaní byli s novým majitelem panství v neustálém sporu. Upíral měšťanům jejich dřívější městská práva, nutil je k robotě a vymáhal si na nich placení neoprávněných daní. Až po zásahu královské komory začal tato práva respektovat. Druhá polovina 17. století bylo v Benátkách obdobím častých požárů a morové epidemie. Vyhořela nová budova zámku a několik domů včetně městské radnice.⁵⁶

Po zrušení nevolnické závislosti poddaných na vrchnosti roku 1781 byla upravena i organizace správy města. Zrušila se rada města skládající se z měšťanů. Správu města zajišťovali státní úředníci s právnickým vzděláním. V roce 1783 vyšlo nařízení o tzv. regulovaných magistrátech, při němž zanikla městská rada volená z kruhu měšťanstva.⁵⁷ Podle velikosti města a jejího hospodářského významu získaly Benátky roku 1797 regulovaný magistrát třetí kategorie. Tento magistrát byl obsazen jedním radním, tzv. syndikem, kancelistou a sluhou. Vedle něj stále fungovala městská rada skládající se z purkmistra, radními a obecními staršími s omezenou mocí. Původní radniční dům nadobro vyhořel v roce 1769 a nově zřízenému magistrátu byla upravena budova zrušené kaple sv. Rodiny.⁵⁸

Město Nové Benátky bylo do roku 1848 střediskem šlechtického panství Benátky. Od roku 1850 byly Nové Benátky okresním městem a tím pádem i sídlem okresního úřadu, okresního soudu a finanční správy. Dne 1. července téhož roku vznikl v Nových Benátkách orgán politické samosprávy, který zahrnoval smíšený politicko-soudní okresní úřad s civilní i trestní pravomocí I. stolice pro obvod, který zahrnoval 34 katastrálních obcí na bývalém území panství Benátky a Lysá nad Labem. Tato správa podléhající krajskému úřadu se sídlem v Mladé Boleslavi, vstoupila v platnost 26. května roku 1855 zákonem č. 52/1855 ř. z. Změna nastala s novelou zákona č. 44/1868 ř. z., kterou bylo soudnictví odděleno od politické správy, kterou provozovalo hejtmanství v Mladé Boleslavi. V Nových Benátkách sídlil okresní soud od tohoto roku až do roku 1949. Část působnosti bývalého smíšeného okresního úřadu v Nových Benátkách byla přenesena na nově vytvořený samosprávný orgán s voleným okresním zastupitelstvem. Jeho činnost

⁵⁶ Po těchto událostech byly městu sníženy berně. Rozvoji města mělo napomoci obnovení práva týdenního trhu, ale kvůli neustálým sporům s vrchností se město nestalo lákavým pro obchodníky ani pro zámožnější měšťany. V roce 1691 se měšťanům podařilo z části vymanit z přímé panské správy, a dokonce i posílit pravomoci městské samosprávy, jako bylo vybírání daní a stavění vojska. Viz BENEŠ, Luděk a kol. autorů. *Průvodce historií města Benátek nad Jizerou*, str. 10–21.

⁵⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích*, str. 221–225.

⁵⁸ BENEŠ, Luděk a kol. autorů. *Průvodce historií města Benátek nad Jizerou*, str. 10–21.

byla zrušena zákonem č. 125/1927 dne 1. prosince roku 1927. Poté byl utvořen jeden společný orgán pro soudní okres novobenátecký i mladoboleslavský. Tak nastal konec samosprávného okresu Nové Benátky, který trval více než půl století.⁵⁹

Benátečtí občané se dlouho nemohli smířit se ztrátou samosprávného okresu, pro který nechali postavit v letech 1926–1927 okresní dům podle návrhu architekta Jiřího Krohy. Budova měla tehdy reprezentovat okres Nové Benátky. Do té doby nemělo okresní správní zastupitelstvo⁶⁰ své vlastní sídlo. Proto se v roce 1925 utvořil komitét pro postavení zcela nové budovy. Pro tento účel byl vybrán jihozápadní roh Husova náměstí jako tehdejší centrum společenského života. Okresní správní komise vyhlásila 15. června 1925 veřejnou soutěž o stavbu okresního domu. První cenu vyhrál návrh číslo 9 pod heslem Obdélník. Návrh vynikal nad ostatními svým originálním a uměleckým vzhledem.⁶¹ Celá budova ve stylu kubistického konstruktivismu byla dokončena roku 1927 a stála město necelé tři miliony.⁶² Na Husově náměstí přitahovala budova velkou pozornost pro svůj moderní vzhled, který mezi historické budovy nezapadal. Městský kronikář poznamenal, že byla budova kritizována již před svým dokončením, a zvláště po něm „..., ale zvykne se všemu a Benátečtí zvykli i „Krohovině“⁶³. Budova měla čtyři podlaží. V přízemí se nacházely místnosti pro obchody, poštovní úřad a úřadovna sociální péče (pro okresní péči o mládež, Masarykovu ligu proti tuberkulóze aj.). Celé první patro mělo sloužit potřebám okresního zastupitelstva. V druhém patře se nacházely dvě síně pro muzeum a byt pro správce budovy.⁶⁴

Již na počátku prosince 1928 se konaly volby do okresního zastupitelstva v Mladé Boleslavi. Zde byli zvoleni význační pracovníci bývalého okresního úřadu v Nových Benátkách. Na ně se později obrátili zástupci města Benátek, aby se zasadili

⁵⁹ Antoš, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 22, 29, 221–222.

⁶⁰ Od roku 1919 okresní správní komise.

⁶¹ Jiří Kroha navrhl také figurální výzdobu zobrazující Oráře a Matku s dítětem. Sochy z kamene vytesal podle návrhu Karla Dvořáka starobenátecký kameník Václav Šafařík. Viz Antoš, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 140.

⁶² Antoš, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 139–141.

⁶³ SOkA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 21.

⁶⁴ SOkA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Materiály k okresnímu domu. Nezpracované. *Stavební program, 17. duben 1926*, str. 2.

o znovuzřízení samostatného okresu a sepsali žádost na zastupitelstvo v Mladé Boleslavi, což učinili 15. února 1929.⁶⁵

V jejich žádosti o zřízení okresní komise v Nových Benátkách z roku 1929 se jako jeden z argumentů pro znovuzřízení uvedla i budova okresního domu. Terč mnohé kritiky se tak stal hlavním bodem programu pro navrácení samostatnosti. Problém se týkal především většinového nevyužití prostor okresního domu. Mimo tuto budovu vlastnil dále okres další tři nemovitosti. Zástupci Nových Benátek doufali, že v zájmu částečného využití novostavby okresního domu by mohla být zřízena okresní komise se sídlem v Nových Benátkách.

Dalším argumentem pro navrácení úřední samosprávy byla velká vzdálenost úřadu v Mladé Boleslavi od měst bývalého okresu, pro jehož obyvatele byl úřad prakticky nedostupný. Kromě toho, že byla doprava nákladná, vyžadovala také velké množství času. Komunikační spojení okresu novobenáteckého se sídlem okresního úřadu v Mladé Boleslavi bylo zajištěno železnicí, a to tratěmi Praha–Všetaty–Mladá Boleslav a Lysá nad Labem–Nymburk–Mladá Boleslav. Tyto tratě byly vedeny pouze po okrajových částech novobenáteckého okresu, nikoliv přes jeho hlavní město. Železnici tak mohly využívat jen ty obce, které ležely v její blízkosti. Silniční doprava byla od roku 1910 zastřešována poštovními autobusy, které pravidelně jezdily na trati Lysá–Benátky–Chotětov, nikoliv však do Mladé Boleslavi. Po první světové válce sice nastal rozvoj autobusové státní i soukromé dopravy na trati Praha–Liberec se zastávkou v Nových Benátkách a v Mladé Boleslavi, ale i v tomto případě nastal stejný problém jako u vlakového spojení.

Okresní úřad sídlící v Mladé Boleslavi se snažil žádosti vyhovět a dne 25. dubna 1929 ji posílal Zemskému úřadu v Praze. Zastupitelstvo mladoboleslavského okresu navrholo, aby byla zřízena podle odstavce 2 § 71 organizačního zákona v Nových Benátkách okresní komise pro správu a dozor nad ústavami, nemovitostmi a nad okresními silnicemi. Jako hlavní bod pro vyhovění žádosti udává rozsáhlost novobenáteckého okresu, jehož rozloha byla téměř 275 km². Pod jeho území patřilo 187 km silnic a 34 obcí s celkovým počtem 35 000 obyvatel. To vše, včetně majetku okresu bylo třeba spravovat s maximální

⁶⁵ SOkA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovni číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 21–22.

intenzitou, což ze sídla mladoboleslavského úřadu nebylo možné, zvláště když správa okresních silnic měla pouze dva zaměstnance na celý okres.⁶⁶

Vážný problém v existenci novobenáteckého okresu představoval vzájemný vztah města Nových Benátek a Lysé nad Labem. Podle benáteckého archiváře Jiřího Antoše⁶⁷ měla města na počátku 19. století stejný počet obyvatel, ale zbudováním železniční tratě v roce 1873 zaznamenalo město Lysá nad Labem jeho překotný růst. Město se tak stalo velkým konkurentem Nových Benátek, a dokonce v roce 1879 usilovalo o přenesení sídla okresu a okresního soudu. Nové Benátky si svoji pozici obhájily vzhledem k centrální poloze města v celém okrese. Napětí mezi oběma městy ještě více zhoustlo v roce 1907, kdy se rozhodovalo o tom k jakému hejtmanství se okres přikloní. Město Nové Benátky bylo pro připojení k Mladé Boleslavi, zatímco město Lysá nad Labem spíše k Nymburku. Nakonec byl okres připojen k mladoboleslavskému hejtmanství. Situace se změnila po rozpuštění novobenáteckého okresu v roce 1928, kdy se zástupci z Lysé připojili k žádosti zástupců z Nových Benátek.⁶⁸

Zemský úřad na základě předložené žádosti o téměř celý rok později vyhověl. Podle § 71 odstavce 2 zákona o organizaci politické správy č. 125/1927 Sb. povolil pro obvod bývalého zastupitelského okresu novobenáteckého okresní komisi ke správě a dozoru nad okresními ústavami, podniky a silnicemi na dobu potřeby. Okresní komise mohla jednat jen pod dozorem okresního hejtmana a okresního výboru. Členové okresního výboru byly zvoleny dne 9. května 1930.⁶⁹

O pět let později posílá benátecká okresní komise písemnou žádost okresnímu zastupitelstvu v Mladé Boleslavi o zřízení politické expozitury okresnímu úřadu v Nových Benátkách. Tuto žádost posílá na základě reformy veřejné správy, která měla rozšiřovat samosprávné okresní i zemské pravomoci. Okresní správa měla zůstat v podstatě stejná, jako byla až do roku 1927. Žádost se setkala se zdarem a společně s uveřejněním vyhlášky ministerstva vnitra č. 187 ze dne 10. července roku 1937 zahájila politická expozitura v Nových Benátkách svou činnost. Slavnostní zahájení expozitury se

⁶⁶ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 16–36, karton 71. Složka *Žádost o zřízení okresní komise v Nových Benátkách*.

⁶⁷ Jiří Antoš (1918–1992) působil od roku 1937 jako učitel na základní škole. V roce 1960 se stal archivářem benáteckého městského archivu. Viz ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 3 a 8.

⁶⁸ ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 224–225.

⁶⁹ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 16–36. Karton 71. *Odpověď Zemského úřadu dne 13. března 1930*.

uskutečnilo v okresním domě dne 1. září 1937 za přítomnosti oficiálních hostů, zástupců různých úřadů, korporací, spolků a hostů z řad občanstva.⁷⁰

Novobenátecká politická expozitura ovšem zůstávala pod pravomocí okresního úřadu v Mladé Boleslavi, který stále vyřizoval část agendy.⁷¹ Ačkoliv se i v dobovém tisku objevovaly články, které vysvětlovaly pravomoci politické expozitury a její pracovní náplň, občané si stále nebyli jisti, na který úřad se mají se svými záležitostmi obracet. Problém měli například zástupci spolků, s jejichž záležitostmi se nesprávně obraceli na okresní úřad v Mladé Boleslavi.⁷²

Změny opět nastaly 1. června roku 1942, kdy byl místní soudní okres oddělen od politického úřadu v Mladé Boleslavi a byl nově připojen k okresu v Brandýse nad Labem. Dosavadní agendu politické expozitury převzal brandýský okresní úřad, a to až do května 1945. Po válce byl benátecký soudní okres opět připojen k mladoboleslavskému politickému okresu a činnost politické expozitury byla obnovena jako expozitura okresního národního výboru v Mladé Boleslavi.

⁷⁰ ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 224–226.

⁷¹ Novobenátecká politická expozitura vyřizovala tyto záležitosti: „*Státní občanství, domovské právo. Bezpečnost, tedy věci veřejného klidu a pořádku, cestovní pasy, hlášení, občanské legitimace, evidence soudních trestů, evidence cizinců, policejní pátrání, policejní omezení pobytu, cikáni, simulanti, taglie, zbraně, třaskaviny, nálezy, poklad, prostituce, ochrana zvířat, policejní hodina uzavírací, tisková policie, licence, biografy, veřejné zábavy, loterie, sbírky, správní tresty. Spolky, veřejná shromáždění, oslavy, jubilea, notáři, advokáti. Živnosti, obchod a průmysl, podomní obchod, živnosti kočovné, celuloid, minerální oleje, karbid, acetylen, patenty, výsady, modely, známky, vzorky, nekalá soutěž, míry a váhy, cejchovnictví, puncovnictví. Manželství a matriky. Sociální péče (s výjimkou léčebného fondu veřej. zaměstnanců, nezaměstnaných, péče o choré, péče o mládež, zásobování), tedy pojištění nemocenské, starobní, invalidní, pensijní, úrazové, pracovní poměry, vystěhovalectví, političtí uprchlíci, chudinství, váleční poškozcenci a invalidé, bytová péče. Honební, vodní věci, rybářství. Stavební (s výjimkou polohových, regulačních a parcelačních plánů), požární policie, motorová vozidla (s výjimkou jízdy o závod).“ Viz Muzeum Benátecka. Fond Písemnosti a tisky. St. inv. č. 6493. Anonym. Expozitura okresního úřadu v Nových Benátkách v činnosti. *Benátky 1937*, č. 1, str. 1.*

⁷² SOkA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovni číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 151.

V roce 1949 proběhla nová územní reorganizace státu a zemské zřízení se změnilo na krajské. Republika se rozdělila na 19 krajů, na jejichž území byly vytvořeny větší okresy. Tím došlo k likvidaci některých menších okresů a expozitur, včetně benátecké. Tím v Benátkách skončila i činnost okresního soudu a všech dalších úřadů. Území benáteckého okresu bylo rozděleno na dvě části. Severní část včetně Benátek připadla okresu mladoboleslavskému a jižní část, tedy i město Lysá nad Labem, okresu Nymburk.⁷³

2.2. Spolková legislativa ve vztahu s městskou správou

Pojmem spolek můžeme označit skupinu osob, která se pravidelně a dobrovolně scházela za určitým účelem. Již od 19. století byly spolky významnou formou veřejného života moderní společnosti, které se brzy těšily velké popularitě. Ve spolcích se scházeli lidé se společnými názory a cíli. Pro měšťanskou vrstvu druhé poloviny 19. století se spolky staly základem společenského a volnočasového života. Nicméně spolky nebyly výsadou pouze měšťanů a měst, vznikaly také na venkově a v nejmenších obcích. Odlišovaly se mezi sebou hlavně oblastmi zájmu.⁷⁴

Spolky měly v celém Rakousku-Uhersku zásadní význam jako nástroj pro organizaci a vyjadřování politických, kulturních a společenských aspirací. Tento moderní typ organizace odpovídal vyšší sociální a geografické mobilitě moderního člověka. Některé spolky mohly sloužit jako klíčové nástroje pro udržování české národní identity. Jejich cílem bylo šířit vzdělání a osvětu mezi svými členy nebo podporovat sport a turistiku, čímž přispívaly ke zvyšování vzdělanosti a životní úrovně tehdejší společnosti. Spolky mohly být také propojeny s politickým hnutím, avšak těmto spolkům se v této práci věnovat nebudu i z toho důvodu, že se jejich legislativa v některých záležitostech odlišovala od ostatních spolků.⁷⁵

První spolkový zákon byl vydán dekretem dvorské kanceláře roku 1843. Spolek tehdy potřeboval povolení státních úřadů, a to buď od samotného císaře, dvorské kanceláře, nebo zemského úřadu. Od roku 1849 mohly nepolitické spolky vznikat i bez povolení

⁷³ ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka*, str. 226–228.

⁷⁴ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*, str. 317–319.

⁷⁵ Politické spolky, platné od vydání spolkového zákona roku 1867, tvoří samostatnou skupinu, avšak jejich právní rámec byl podroben řadě zákonných norem. Tyto normy se odlišovaly v závislosti na konkrétním typu spolku. Zákonodárství upravující spolky výdělečné, pojišťovací, bankovní a další mělo své specifické podoby a požadavky. Viz JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 59–72.

úřadu, zůstala jen ohlašovací povinnost okresnímu úřadu. Tento zákon byl však zrušen roku 1852, tím se navrátil k systému koncesí.⁷⁶ Až prosincovou ústavou z roku 1867 se vytvořil prostor pro široké občanské aktivity. Bylo uzákoněno všeobecné právo občanů shromažďovat se a tvořit spolky. Téhož roku vyšel zákon č. 134/1867 ř. z. o právu spolkovém. V něm se uvádí, že aby byl spolek platný, musel jeho zakladatel předložit stanovy spolku příslušnému okresnímu hejtmánství, a to nejpozději do čtrnácti dnů před zahájením činnosti. Stanovy spolku musely být předloženy v pěti kopiích a obsahovat účel spolku, způsoby jeho dosažení a metody zajištění potřebných prostředků. Bylo nezbytné uvést postup při zakládání a obnovování spolku, sídlo, práva a povinnosti členů, orgány spolkové správy a pravidla pro rozpuštění spolku. Pokud nebyly stanovy úřadem do čtyř týdnů od obdržení zakázány, považoval se spolek za povolený. Dále bylo nutné oznámit osoby, které jsou za činnost spolku odpovědné. Ohlašovací povinnost spolků nahradila povolovací řízení, která směřovala na zemský politický úřad. Dozor nad zákonnou existencí spolků dožíral úřad politické správy, který sledoval činnost spolku a fungoval jako prostředník mezi státem a spolkem. Zástupce úřadu byl oprávněn se zúčastnit spolkových schůzí. Tento politický úřad byl určen podle sídla spolku k příslušnému okresnímu hejtmánství.⁷⁷

Od druhé republiky až do konce protektorátu se spolky dostaly pod přísný dozor vládní moci, který trval po celou dobu jeho trvání. Spolkové právo se změnilo vládním nařízením v roce 1939 č. 13/1939 Sb. z. Zrušil se jím oddíl o politických spolcích.⁷⁸ Další nařízení vlády č. 97/1939 zavedlo koncesní systém, kdy spolek mohl zahájit činnost jedině v případě, že jej povolil zemský úřad. Již existující spolky měly povinnost oznámit, zda budou i nadále činné, a to do 31. května 1939 příslušnému orgánu. Sdružení, která tak neučinila, podlehla zániku. Příslušný úřad měl právo vyzvat spolek, který po dobu delší, než jeden rok nevyvíjel žádnou činnost, aby se vyjádřil, zda hodlá nadále existovat.⁷⁹

⁷⁶ V roce 1852 vyšel zákon č. 253 ř. z., kterým byla spolková agenda předána do rukou správních úřadů v regionech. Viz LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XIII.

⁷⁷ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XII.

⁷⁸ Následkem toho byly všechny politické spolky automaticky zrušené.

⁷⁹ Zemský úřad v Praze poslal dne 24. května roku 1939 Oběžník, v němž se měnilo ustanovení vlády o právu spolčovacím č. 134 z roku 1867. Ustavení dle článku II. vládního nařízení ze dne 31. března 1939, č. 97 Sb. požadoval, aby spolky, které i nadále chtěly vyvíjet svou činnost, oznámily tuto skutečnost nejpozději do 31. května 1939 úřadu, příslušnému podle sídla spolku. Pokud tak spolek neučinil do

V této době docházelo také k přejmenovávání spolků, jež měly ve svých názvech odkazy na zaniklou republiku. Jako příklad můžeme uvést spolek Masarykova liga proti tuberkulóze, který byl během trvání protektorátu přejmenován na Ligu proti tuberkulóze. Po skončení války byla provedena náprava dekretem prezidenta č. 81/1945 Sb. z. spolků, které byly nařízením shora rozpuštěny. Ty však musely do dvou měsíců od vyhlášení dekretu oznámit tuto skutečnost spolkovému úřadu I. stolice.⁸⁰

Zákonem č. 68/1951 došlo k částečné centralizaci spolků, kdy spolkové záležitosti řídil krajský národní výbor. Okresním národním výborům však zůstala dozorní funkce nad spolky působícími na hranicích jejich okresu. Na tento úřad bylo nutné hlásit minimálně s týdenním předstihem každou veřejnou schůzi spolku.⁸¹

Administrací spolků se od roku 1850 do roku 1937 zabýval v okrese novobenateckém okresní úřad se sídlem v Mladé Boleslavi, až v roce 1937 se úřad v podobě politické expozitury dostal do Nových Benátek.⁸² Zástupci jednotlivých spolků museli posílat hlášení o každé chystané schůzi spolku společně s programem, uvedením místa a času jejího konání. Pokud byli na valné hromadě určeni noví členové a funkcionáři, měl zástupce spolku povinnost tuto skutečnost oznámit příslušnému okresnímu úřadu. Tomuto úřadu musel každý funkcionář do tří dnů od svého ustanovení oznámit členy spolku i s adresami. Adresy funkcionářů i zvolených činovníků byly nahlášené také poštovnímu úřadu, aby mohl řádně a včas zasílat například zprávy od okresního úřadu.⁸³ Jakákoliv spolková shromáždění musela být nahlášena, a to minimálně den dopředu. Úřad

31. května 1939, byl považován za zaniklý. Každé toto hlášení bylo zaznamenáno do spolkového katastru. Viz SOKA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 39. *Oběžník, 24. květen 1939.*

⁸⁰ Během první republiky vznikla dvoustupňová úřední soustava – okresní úřad byl nazván spolkovým úřadem I. stolice a zemský úřad byl spolkový úřad II. stolice. To bylo zachováno i během protektorátu. Po roce 1945 fungoval jako spolkový úřad I. stolice okresní národní výbor (ONV) a spolkovým úřadem II. stolice zemský národní výbor. Viz LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XXII.

⁸¹ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XVI a XXIII.

⁸² Krátce po vzniku novobenatecké politické expozitury byl nejjeden zástupce spolku zmaten, na který úřad má posílat ohlášku s konáním valné hromady. Například nepolitický spolek Dalibor konal v lednu 1939 valnou hromadu bez povolení novobenatecké politické expozitury. Oznámení bylo posláno včas, bohužel však špatnému úřadu. Takový čin byl brán jako přestupek. Viz SOKA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 40. *Ospravedlnění politické expozitury, 30. leden 1939.*

⁸³ Anonym. Upozornění. *Náš Kraj 1936*, č. 1, str. 4.

měl tak naprostý přehled o dění ve spolku a měl pravomoc posílat na shromáždění své zástupce jako dozor.⁸⁴

Politický úřad vedl také základní evidenci spolků na území svého politického okresu tzv. spolkový katastr, který obsahoval údaje o spolku, schválené stanovy a seznam činovníků spolku. Tyto činovníky musely spolky hlásit každoročně úřadu.⁸⁵ Ve spolkovém rejstříku nebyly uváděny spolky, které byly utvořeny kvůli jednorázové záležitosti, např. *Spolek pro oslavy 20letého jubilea republiky v Nových Benátkách*.⁸⁶

2.3. Spolky v okrese Nové Benátky

Spolky se od 19. století zakládaly v každém městě i na venkovech a jako prestižní platforma společenských aktivit se těšily velké popularitě. Tato doba dala vzniknout četným spolkům i v okrese novobenateckém, a to jak kulturním a zájmovým, tak i tělovýchovným. Okres Nové Benátky zahrnoval před svým zrušením v roce 1927 přibližně 34 obcí, jejichž celková rozloha činila 275 km². V každé obci byl minimálně jeden spolek. Nejčastěji se jednalo o sbor dobrovolných hasičů, hospodářsko-čtenářský spolek či spolek baráčníků. Tyto spolky měly na Benátecku nejstarší tradici a k jejich úplnému zrušení mnohdy nedošlo ani během druhé světové války.

Nejrozšířenějším spolkem v obcích okrese Nové Benátky byl spolek dobrovolných hasičů. Hasičské spolky se začaly hojně šířit po roce 1868 a již roku 1880 zaujímaly první místo mezi spolky, kde také zůstaly až do konce monarchie roku 1918.⁸⁷ V okrese Nové Benátky bylo již před rokem 1900 zaznamenáno téměř dvacet hasičských spolků.⁸⁸ Požáry byly poměrně častým a závažným problémem každé obce, a proto důvodu vznikaly tyto sbory dobrovolných hasičů, které sloužily jako důležitý prvek veřejného požárního zabezpečení. Dobrovolní hasiči mohli poskytnout nejen rychlou a efektivní

⁸⁴ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XXI.

⁸⁵ Tamtéž, str. XXI–XXIII.

⁸⁶ SOkA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 42. *Seznam členů spolku pro oslavy 20letého jubilea republiky, 20. leden 1938*.

⁸⁷ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 76.

⁸⁸ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1899, karton 24. Spolkové stanovy č. 24. Číslo indexu 38, 50, 53, 54, 98, 104, 131, 144, 145, 147, 150, 157, 159, 160, 166, 176, 200, 208 a 223.; V knihovním rejstříku spolků z let 1899–1922 je zaznamenáno celkem 31 spolků dobrovolných hasičů v okrese Nové Benátky. In SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Vereinsregister. Knihovní číslo 346. Index č. 349.

pomoc při požáru, ale zároveň mohl spolek posilovat jistou soudržnost v místní komunitě. Dobrovolní hasiči byli často respektovanými členy společnosti, jelikož se dobrovolně angažovali ve prospěch celé obce. Jejich spolky bychom mohli řadit mezi svépomocné spolky, ale zároveň svou činností většinou daleko přesahovaly tuto rovinu. Řada hasičských spolků organizovala i kulturní aktivity v obci. Také to byl jeden z mála spolků, který nebyl zrušen ani za okupace.⁸⁹

Druhá polovina 19. století znamenala pro oblast Nových Benátek nebývalý rozvoj zemědělství.⁹⁰ Proto není žádným překvapením, že dalším hojně zastoupeným typem spolků se staly spolky hospodářské. Ty podporovaly rozvoj místní ekonomiky a zemědělství. Mohly poskytovat jisté vzdělání v této oblasti pro své členy. Tomu napovídá i fakt, že se některé hospodářské spolky pojily se čtenářskými (hospodářsko-čtenářské spolky) a vznikaly tak spolky s cílem spojit vzdělání s hospodářským rozvojem komunity. Tyto spolky často vedly vlastní knihovnu. Jejich cíl byl většinou stejný, a to zvelebovat zemědělskou výrobu jako celek. Ve stanovách Hospodářského spolku založeném roku 1878 v Nových Benátkách se dokonce píše o konání „*společenských výletů ke zkoumání vzorných hospodářství*“⁹¹. Spolek se věnoval také ovocnářství, včelařství či lesnictví.⁹² V roce 1939 si vyžádalo Ministerstvo zemědělství v Praze, aby okres Nové Benátky zaslal seznam všech zemědělských spolkových organizací. V celkovém počtu 34 obcí okresu bylo v roce 1939 zaznamenáno 79 zemědělských spolků.⁹³

V okrese vznikaly také divadelní, pěvecké a jiné zábavní spolky. Aktivity zábavních spolků měly za úkol členy především bavit a přinášet potěšení. Např. divadelní a pěvecké spolky nebyly v okrese Nové Benátky jen výsadou měst. Divadelní spolek Klicpera

⁸⁹ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin české každodennosti*, str. 323.

⁹⁰ JIŘÍK, Karel. *Městský archiv v Benátkách nad Jizerou*. Průvodce po archivních fondech a sbírkách. Zvláštní otisk z průvodce po archivech národních výboru okresu Mladá Boleslav. KNV: Praha, 1958, str. 6.

⁹¹ SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1899, karton 24. Hospodářský spolek Nové Benátky, č. 52.

⁹² VERBÍK, Antonín. Počátky zemědělských spolků na Moravě. *Časopis Matice moravské* 1970, č. 89 (3–4). Brno: Matice moravská., str. 226–252.

⁹³ SOkA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 42. *Seznam zemědělských spolků, 25. září 1939*.

vznikl i v obci o sedmi stech obyvatelích,⁹⁴ a to za účelem „...*šlechtit mravy, šířit pravou vzdělanost a osvětu*“⁹⁵. Zábavní spolky si většinou nekladly žádné vysoké cíle, kterých by chtěly dosáhnout. Jejich působení se orientovalo spíše na zábavu zúčastněných.⁹⁶

Vzdělávací spolky se od sebe odlišovaly podle záměrů zakladatele i společnosti, ke které se obracely. Jejich úkolem bylo většinou provozovat knihovny, veřejné čítárny a pořádat různé přednášky a osvětové akce. Mezi vzdělávací spolky patřily v okrese novobenateckém i spolky baráčníků, které měly za úkol podporovat školní mládež, školy i národní podniky. Měly pořádat naučná a také zábavná představení pro děti a podporovat Ústřední matici školskou.⁹⁷

Mezi výše uvedenými spolky okresu Nové Benátky svým zaměřením vyčnívají dva spolky. Byly jimi Farní jednota cyrilská a Zásobní spolek Chleborád. Spolek Farní jednota cyrilská vznikla v obcích Mladá a Předměřice. Jejím hlavním posláním bylo pěstování církevní hudby a zpěvu. Spolek měl za úkol zřídit farní pěveckou školu a literátský sbor. Stanovy se řídily podle obecné Jednoty cyrilské v Praze. Vedoucím spolku byl vždy místní farář.⁹⁸ Tyto spolky k podporování církevní hudby vznikaly krátce po revoluci roku 1848.⁹⁹

Historie Zásobního spolku Chleborád má tradici v pražském spolku založeném roku 1868 s názvem *Oul*. Jeho protagonistou byl František Ladislav Chleborád. Spolek se řadí mezi podpůrné či konzumní spolky a měl za cíl podpořit surovinovou produkci. Tyto *Ouly* se začaly zakládat po celých Čechách především na venkově a výjimkou nebyla v tomto případě ani obec Mečeříž. Zde měl sloužit především jako konzumní spolek, který měl za úkol zlepšit potravinovou situaci v komunitě.¹⁰⁰ Činit tak mohl tím, že

⁹⁴ Jednalo se o obec Předměřice viz *Seznam míst v Království českém*. Praha: Tisk místodržitelské knihtiskárny, 1893, str. 118.

⁹⁵ SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1899, karton 24. Divadelní ochotníci v Předměřicích, č. 44.

⁹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *Z dějin každodennosti*, str. 324–325

⁹⁷ SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1899, karton 24. Baráčníci v Nových Benátkách, č. 152.

⁹⁸ Tamtéž., Farní jednota Cyrilská v Předměřicích, č. 90.

⁹⁹ JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*, str. 72.

¹⁰⁰ SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Vereinsregister. Knihovní číslo 346, index 349. *Zásobní spolek Chleborád*, č. 29.

členové nakupovali zásoby potravin ve velkém a poté za nižší obnos prodávali místním či ostatním členům spolku.¹⁰¹

Druhá polovina 19. století představovala pro okres Nové Benátky výrazný rozvoj společenských aktivit v podobě spolků. V každé zdejší obci byl v této době zřízen minimálně jeden spolek. Jejich cílem bylo hlavně podporovat a pomáhat místní komunitě, vzdělávat ji, ale také bavit. Účast na spolkovém dění se stalo oblíbenou volnočasovou záležitostí místních obyvatel.

2.4. Spolky ve městě Nové Benátky

Pro obecný přehled vývoje spolků ve městě poslouží tabulka č. 1, která ukazuje počet vzniklých a zaniklých spolků ve městě Nové Benátky v určitém časovém období. Informace pro tuto tabulku byly získány ze záznamů spolkového katastru uloženého v SOkA MB.¹⁰² Data v tabulce zahrnují období let 1869–1945.

Tabulka č. 1

Časové období	Počet vzniklých spolků	Počet zaniklých spolků	Celkový počet na konci období
Před rokem 1900	18	7	11
1900–1914	20	6	25
1914–1918	26	17	20
1918–1939	32	9	43
1939–1945	13	9	47

V 19. století docházelo k postupnému formování občanské společnosti, a v druhé polovině 19. století vznikaly v Nových Benátkách první spolky. Z tabulky vyplývá, že v období 1900–1914 byl zaznamenán růst spolkové aktivity, který zastavila první světová válka, kdy došlo k zániku několika spolků. Největší nárůst spolků nastal v období první republiky, což může odrážet vysokou společenskou aktivitu doby. Druhá světová válka zapříčinila další pokles spolkové činnosti, ačkoliv i v této nelehké době několik spolků vzniklo. Konkrétní výčet spolků z let 1869–1945 je součástí přílohy 1 na konci práce.

¹⁰¹ HORÁČEK, Cyril. *Počátky českého dělnického hnutí*. 2. vyd. V Praze, 1933, str. 39–40.

¹⁰² SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Vereinsregister. Knihovni čísla 346, 348, 350 a Fond Expozitura okresního úřadu Benátky nad Jizerou. Knihovni číslo 95.

Nejoblíbenějším a také nejrozšířenějším spolkem ve smyslu největšího počtu členů byla bezpochyby Tělocvičná jednota Sokol, kterou pro její obecnou důležitost nemohu ve své práci vynechat.¹⁰³ Silnou sokolskou ideologii se povedlo vytvořit Jindřichu Fügnerovi a Miroslavu Tyršovi. Tato ideologie vycházela z ideálů antických olympijských her a národních zájmů. Pravidelné cvičení mělo posílit fyzickou zdatnost celého národa. Vedle toho však pořádal Sokol i kulturní aktivity jako přednášky, divadelní představení a taneční zábavy.¹⁰⁴ První zasedání výboru pro Tělocvičnou jednotu Sokol v Nových Benátkách se sešlo 24. května roku 1884 s pětadvaceti zájemci. Již od začátku svého působení se spolek snažil o postavení vlastní tělocvičny. Její základní kámen byl položen v blízkosti náměstí 21. dubna 1907 a celá budova byla dokončena za neuvěřitelných 125 dní. Jednota měla několik odborů – zábavní, cyklistický, finanční, dámský, vzdělávací, dramatický a hudební a stala se tou největší tělovýchovnou organizací v Nových Benátkách.¹⁰⁵ Její oblíbenost dokazuje i pravidelné vydávání jubilejních zpráv o činnosti.¹⁰⁶ Myšlenka na zřízení Sokola se zrodila v dubnu roku 1884 na schůzi spolku Občanské besedy, jednoho z nejstarších spolků v Nových Benátkách.¹⁰⁷

Spolek Občanská beseda vznikl v roce 1869 s cílem zajistit vzdělání a kulturní vyžití pro své členy, a to četbou časopisů, knih, pěstováním hudby, zpěvu, tance a pořádáním přednášek. Základem každého spolku byly jeho stanovy, které určovaly pravidla a cíle jeho činnosti. Stanovy spolku Občanské besedy byly úředně schváleny nejprve v roce 1869 a s drobnými změnami znovu v roce 1891. Členy Občanské besedy byli zakládající,

¹⁰³ V roce 1938 měl benátecký Sokol 426 členů. Viz SOkA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 40. *Hlášení členů spolku, 8. březen 1938.*

¹⁰⁴ LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky*, str. XXXV.

¹⁰⁵ JIŘÍK, Karel. *Městský archiv v Benátkách nad Jizerou*, str. 29.

¹⁰⁶ *Vzpomínka na slavnost desetiletého trvání Tělocvičné jednoty Sokol.* Nové Benátky, 1894.; *Slavnostní věstník Tělocvičné jednoty Sokol v Nových Benátkách.* Nové Benátky, 1907.; *Památník k slavnosti padesátého trvání Tělocvičné jednoty Sokol v Nových Benátkách 1884–1934.* Nové Benátky, 1934.; *100 let organizované tělovýchovy v Benátkách 1884–1984.* Benátky nad Jizerou, 1984.

¹⁰⁷ Nejstarší spolek v Nových Benátkách vznikl pravděpodobně již roku 1854 a nesl název Kasino. V této době už v nějaké formě fungoval i spolek divadelních ochotníků v Nových Benátkách. V roce 1859 byl založen čtenářský spolek, který soustřeďoval všechna česky psaná periodika. Činnost těchto spolků se však postupně vytratila. Nakonec potřeba společenského a kulturního střediska přivedla k životu nový spolek, kterým byla Občanská beseda. Viz VIK, Josef. *Benátky nad Jizerou*, str. 24–25.

činní a čestní členové.¹⁰⁸ Podmínkou pro vstup do spolku bylo trvalé bydliště v Nových Benátkách a minimální věk 18 let. Nejvyšším orgánem spolku byla valná hromada, která se konala pravidelně jednou za rok v prosinci, nebo když to žádalo více než 20 členů. Každý měsíc se měla konat schůze výboru, ve které se scházeli pouze její členové. Informování politického orgánu o valné hromadě muselo být provedeno minimálně tři dny před jejím konáním. Na valné hromadě se volil nový výbor a revizoři účtů. Občanská beseda disponovala i vlastní knihovnou, kterou vedl knihovník a do níž neměl přístup nikdo kromě členů besedy. Beseda zřídila také pěvecký odbor a později i hudební, kterému zakoupila nutné hudební nástroje jako piano, cello, basu a violu. Zábavnímu odboru zajistil spolek kulečník, šachy a společenské hry.¹⁰⁹ Spolek byl ve městě značně oblíbený, roku 1877 je zaznamenáno až 102 členů a roku 1939 měl spolek 96 členů.¹¹⁰ Občanská beseda se neomezovala jen na vlastní činnost, ale spolupracovala i s jinými organizacemi, ať už přímo nebo, alespoň finanční podporou. V únoru roku 1935 se stala Občanská beseda zakládajícím členem spolku Musea Novobenátecka. Spolek, i když omezeně, fungoval i za druhé světové války, dokonce v prosinci 1939 oslavil jubilejní výročí svého vzniku. Beseda toto výročí oslavila s kulturním programem v podobě hudebního večera. Přesto zájem o aktivní členství v Občanské besedě po válce opadl a spolek zanikl roku 1952.¹¹¹

Dalším kulturně-vzdělávacím spolkem byl Okresní osvětový sbor. V Nových Benátkách byl ustanoven 6. ledna roku 1920. O jeho zřízení se jednalo v prosinci roku 1919 v místnostech okresního výboru. Pozváni byli zástupci politických stran, zástupci z řad učitelů a vzdělávací spolky ve městě. Tehdy byl radou zastupitelstva města Josef Václav Bayer a předsedou František Pasecký. Cílem spolku bylo šíření lidového vzdělání

¹⁰⁸ Každý člen měl jiné pravomoci. Post se rozděloval podle vstupních poplatků. Zakládajícím členem byl ten, kdo jednorázově zaplatil poplatek 5 zl. r. č. a zároveň byl povinen zastávat i úkoly činných členů. Činní členové byli voleni výborem. Stejně tak čestní členové byli voleni výborem na valné hromadě besedy. Výbor se volil na valné hromadě z činných členů, kteří museli získat absolutní většinu hlasů. Skládal se ze starosty (předsedy), deseti členů a jejich čtyř náhradníků. Předseda zastupoval besedu, svolával zasedání výboru a předsedal valné hromadě. Dalším důležitým členem spolku byl její jednatel, který byl referentem předsedy, zapisoval jednání výboru i valné hromady, uchovával spisy a listiny, podával zprávy, společně s předsedou spolku podepisoval listiny a vykonával kontrolu pokladníka.

¹⁰⁹ SOKA MB. Fond Občanská beseda. Karton 1. *Inventář majetku Občanské besedy.*

¹¹⁰ SOKA MB. Fond Občanská beseda. Kniha členů a členských příspěvků.

¹¹¹ SOKA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. Karton 3. *Potvrzení o darování peněz Soukalovu městskému museu Benátecka v rámci likvidace spolku.*

a občanské výchovy prostřednictvím kurzů, přednášek a opatření knihovny. Výhradním předsedou spolku v Nových Benátkách se stal roku 1923 František Pasecký. Přednášky a kurzy měly být hrazeny z příspěvků měst, obcí, okresní správy a subvencí. Obec byla povinna k těmto účelům opatřit vhodnou místnost a uhradit veškeré náklady. Z dochovaných materiálů je zřejmé, že nejvíce činný byl spolek ve dvacátých letech. Například v roce 1922 uspořádal šest všeobecně vzdělávacích přednášek, dvě přednášky i s promítáním obrazů, dvouměsíční kurz z národního hospodářství a účetnictví, kurzy občanské výchovy, organizoval veřejné knihovny a členové dělali dozor při kinematografických produkcích.¹¹² Členové Okresního osvětového sboru v čele s Františkem Paseckým se již roku 1927 snažili o založení okresního muzea v Nových Benátkách.¹¹³ Tyto snahy však nebyly naplněny.

Výraznou osobností, která tvoří pomyslné spojení mezi spolky v Nových Benátkách, byla osoba Františka Paseckého, který se narodil roku 1872 v Mladé Boleslavi. Část života prožil pravděpodobně v Nymburce, poté se přestěhoval do Nových Benátek, kde žil v centru společenského dění, a to přímo na Husově náměstí. Zemřel ve svém domě roku 1954.¹¹⁴ Kromě své aktivity v rámci spolkového a společenského života ve městě celkově, se zasloužil také o vznik spolku Musea Novobenátecka. Jeho osoba nebyla dodnes zpracována v žádné regionální ani jiné literatuře. Zprávy o jeho činnosti v kulturní a společenské oblasti jsou tedy poměrně kusé. V pamětní knize města je uváděn jako zástupce všech politických, kulturních a tělovýchovných organizací v Nových Benátkách.¹¹⁵ Nejpozději od roku 1920 byl ředitelem okresní nemocenské pokladny v Nových Benátkách¹¹⁶ a členem okresní správní komise Nových Benátek.¹¹⁷ Kromě toho

¹¹² SOKA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. *Činnost kulturní a osvětová* – nezpracované.

¹¹³ Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Provolání Městského úřadu v Nových Benátkách, 8. listopad 1926.*

¹¹⁴ Městský úřad Benátky nad Jizerou. Matrika úmrtí Benátek nad Jizerou. Svazek 1, roč. 1954, pořadové č. 27, str. 75.

¹¹⁵ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovni číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 25.

¹¹⁶ SOKA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Okresní nemocenská pokladna. Nezpracované. *Korespondence se zemskou porodnicí a nalezincem, 1. říjen 1920.*

¹¹⁷ František Pasecký jako předseda strany sociálně-demokratické viz SOKA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Volby do okresní správní komise. Nezpracované. *Ustanovení okresní správní komise, 29. srpna 1919.*

byl i předsedou spolku Masarykovy ligy proti tuberkulose¹¹⁸ a Okresního osvětového sboru. Další důležitý post, který zastával, byla funkce správce okresních budov v Nových Benátkách.¹¹⁹ Ve třicátých letech 20. století se angažoval ve výborech Občanské besedy¹²⁰ a Okrašlovacího spolku.¹²¹ Jeho osoba byla s činností spolků ve městě spojena i v případě konání každoročních oslav, jejichž organizaci si brávaly na starost právě spolky. Sdružování spolků za tímto účelem se osvědčilo, zvláště pod mentorováním Františka Paseckého. Z toho důvodu se v roce 1936 objevil návrh, aby pod jeho vedením vznikl mimořádný spolek, tzv. spolek spolků, ve kterém by byli pouze zmocnění delegáti z již existujících spolků a společně by připravovali například každoroční oslavy T. G. Masaryka. Spolek měl mít jako každý jiný pevně dané stanovy, předsedu, jednatele a pokladníka s tím rozdílem, že by jednotlivci nejednali sami za sebe, nýbrž za spolek.¹²² Tento nápad však nebyl nikdy realizován.

Proč byla osoba Františka Paseckého a jeho kulturní činnost ve městě opomenuta je záhadou. Možná byly jeho aktivity zastíněny činností jeho předchůdce Josefa Václava Bayera,¹²³ který byl stejně jako František Pasecký výraznou osobou spolkového života ve městě a od něhož údajně pocházela první myšlenka na muzeum.¹²⁴ Zapsal se především jako rada okresního zastupitelstva města Nových Benátek a správce knihovny spolku Občanské besedy. Zemřel roku 1922 a slavnostní pohřeb se konal za nebývalé účasti občanů z celého novobenáteckého okresu. Na rozdíl od Františka Paseckého byl

¹¹⁸ Masarykova liga proti tuberkulose patřila k významným charitativním sdružením v Nových Benátkách. V roce 1938 měla 158 členů. Viz SOKA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 40. *Hlášení členů spolku, 24. únor 1938.*

¹¹⁹ SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 16–36. Karton 71. *Návrh na zřízení nových střešních krytin okresního domu, 30. listopad 1929.*

¹²⁰ V roce 1933 je František Pasecký zaznamenán jako člen výboru spolku Občanské besedy, přičemž tuto funkci zastával ještě v roce 1947. Viz SOKA MB. Fond Občanská beseda. *Kniha členských příspěvků.*

¹²¹ V roce 1940 zaznamenán jako člen výboru Okrašlovacího spolku. Viz SOKA MB. Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikl 40. *Hlášení členů spolku, 11. březen 1940.*

¹²² RUDOLF, Čeněk. O sdružování spolků. *Náš kraj* 1936, č. 7, str. 3.

¹²³ Josef Václav Bayer (1860–1922) absolvent gymnázia v Mladé Boleslavi, úředník městské samosprávy a soudního okresu Nových Benátek. Napsal řadu statí k dějinám Benátecka. Viz BENEŠ, Luděk. *Osobnosti Mladoboleslavska*. Muzeum Mladoboleslavska: Mladá Boleslav, 2009, str. 10.

¹²⁴ Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenátecka*, str. 16–17.

vzpomenut také v knize *Průvodce po historii a památkostech města a okolí* sepsané členem spolku Musea Novobenatecka Josefem Vikem.¹²⁵

Spolkové aktivity Františka Paseckého měly zásadní vliv na vznik spolku Musea Novobenatecka. Mimo to se však velkou měrou zasloužil o postavení okresního domu na Husově náměstí v roce 1927, který byl vybudován primárně pro účely okresního zastupitelstva a poštovního úřadu.¹²⁶ V této budově se také nacházely první expoziční prostory novobenateckého muzea. Tato budova zůstává pro své architektonické uspořádání středem zájmu dodnes, jeho spiritus agens však nikoliv.

¹²⁵ VIK, Josef. *Průvodce po historii a památkostech*, str. 171–172.

¹²⁶ SOKA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Materiály k okresnímu domu. Nezpracované. *Korespondence mezi Jiřím Krohou a Františkem Paseckým*.

3. Spolek Museum Novobenatecka

3.1. Národopisná výstava a vznik regionálních muzeí

Druhá polovina 19. století se v Rakousku-Uhersku nesla v duchu sílícího českého nacionalismu, který reflektoval touhu českého lidu po kulturní i politické nezávislosti. Nacionalismus se projevoval především jako opozice proti německé kulturní a jazykové dominanci. Významným projevem českého nacionalismu bylo úsilí o rovnoprávnost českého jazyka vedle německého ve veřejné správě a školství. Revoluce v roce 1848 vedla k požadavkům na větší autonomii českých zemí v rámci rakouské monarchie. Čeští politici chtěli dosáhnout podobného uznání, jakého se podařilo dosáhnout Maďarům po rakousko-uherském vyrovnání v roce 1867, aby tak došlo ke zrovnoprávnění všech národů v rakousko-uherském soustátí. Tento požadavek však nebyl naplněn, což ovlivnilo následné vztahy Čechů k monarchii.

V této době začaly vznikat také různé české národní instituce. Jmenovat můžeme Národní divadlo, Vlastenecké muzeum (dnes Národní muzeum) a s ním i Společnost Vlasteneckého muzea v Čechách. V politické i kulturní oblasti se významně projevil František Palacký, který se zasloužil o sepsání českých dějin v obrozeneckém duchu a o organizaci českého vědeckého a kulturního života.¹²⁷

Národní muzeum mělo významné postavení v národním životě i kultuře. Roku 1827 byl založen *Časopis Vlasteneckého muzea*, jehož prvním redaktorem byl František Palacký. Časopis přispěl k rozvoji české vědecké terminologie a sloužil k popularizaci Národního muzea. Roku 1831 byl ustanoven Sbor pro vědecké vzdělávání řeči a literatury české, při němž byla zřízena i Matice česká, která vydávala české vědecké publikace a překlady významných zahraničních děl. František Palacký, jenž od roku 1841 zastával funkci jednatele Společnosti Vlasteneckého muzea, usiloval o vzbuzení zájmu širší veřejnosti tím, že muzejní sbírky propojil s národním životem a prezentoval je srozumitelným a přístupným způsobem. Jeho cílem bylo zpopularizovat muzeum a přiblížit jeho význam širokému spektru obyvatel.¹²⁸

¹²⁷ HLAVAČKA, Milan – HÁJEK, Jan. *Zrození moderního českého národa (1792–1848)*, str. 289–317 a HLAVAČKA, Milan. *Češi za revoluce a neoabsolutismu (1848–1860)*, str. 321–336. In PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

¹²⁸ ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I. (do roku 1945)*, str. 22–26.

Na konci 19. století hrála důležitou roli Národopisná výstava československá konaná v Praze roku 1895. Tato událost posilovala českou identitu a národní uvědomění. Prostřednictvím této výstavy se zvýšil zájem o lidovou kulturu a památky vůbec.¹²⁹ Národopisné výstavě předcházela Jubilejní zemská výstava a výstavky konané v sedmdesátých letech 19. století. Na přípravě Národopisné výstavy se uplatnily především krajské výstavní výbory, které probudily neobyčejný zájem o památky v regionech. V letech 1860–1890 vzniklo v českých zemích několik regionálních muzeí.¹³⁰ Jedno z nejstarších bylo i muzeum v Mladé Boleslavi založené roku 1885.¹³¹

Iniciátorem vzniku regionálního muzea se mohlo stát buď město, nebo muzejní spolek. Muzea založená městem byla zřizována usnesením městských správních orgánů a formou kuratorií byla řízena. Muzejní spolky se jako iniciátoři vzniku muzeí objevovaly až od devadesátých let 19. století. V některých případech vznikaly jako podpůrné organizace pro rozvoj muzea založeného a spravovaného městem. Naproti tomu muzejní spolky fungovaly jako shromažďovatelé a vydržovatelé sbírek, což byl případ i krajského muzea v Mladé Boleslavi. Zakladateli či organizátory byli zpravidla vzdělaní měšťané s ekonomickým a společenským postavením jako obchodníci, řemeslníci, učitelé a profesori na středních a vysokých školách.¹³² Například v Mladé Boleslavi stál v čele muzejního výboru Jan Fiedler, ředitel cukrovaru. Kromě něj byli ve výboru dále tři profesori a dva poslanci.¹³³

Základ sbírek tvořily většinou soukromé sbírky jednotlivců, jež byly muzeu darovány přímo majitelem nebo městem, které od sběratele sbírky zakoupilo. Předpokladem pro

¹²⁹ K Národopisné výstavě v Praze více viz PARGAČ, Jan a BROUČEK, Stanislav. *Mýtus českého národa, aneb, Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Littera Bohemica, 1996. Dále BENEŠ, Josef. *Národopisná výstava československá 1895 a regionální muzea*. In Muzejní a vlastivědná práce. Časopis Společnosti přátel starožitností. Roč. 23/93, č. 2, (1985), str. 80–87.

¹³⁰ V tomto období vzniklo 49 muzeí a muzejních spolků, z toho bylo 37 českých muzeí. ŠPĚT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*. In Muzejní a vlastivědná práce: Časopis Společnosti přátel starožitností. Roč. 9/79, č. 1, (1971), str. 16.

¹³¹ Muzeum v Mladé Boleslavi se řadilo mezi krajské. In ŠPĚT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*. In Muzejní a vlastivědná práce: Časopis Společnosti přátel starožitností. Roč. 9/79, č. 1, (1971), str. 13–22.

¹³² Tamtéž, str. 13–22.

¹³³ Více o historii muzea v Mladé Boleslavi viz BENEŠ, Luděk. *Historie muzea do r. 1945*. In Boleslavica II. sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav: Okresní muzeum, 1985. Roč. 3, str. 19–38.

vznik takového muzea bylo regionální zázemí s živou kulturní tradicí. Muzea byla zpravidla zakládána ve městech, kde sídlila vyšší škola a kde byl bohatý spolkový život. Na spolkových schůzích se často zrodil podnět k založení muzea a ochraně místních památek. Probouzení zájmu o předměty muzejní hodnoty a jejich záchranu se stal již od počátku hlavní náplní regionálních muzeí. Výstavy naučily lidi všimnout si věcí kolem sebe a zvažovat jejich historickou hodnotu. Regionální muzea si kromě sběratelské činnosti a ochrany památek kladla za cíl vzdělávat místní obyvatele. Na těchto základech vznikala i pracovní náplň a struktura celého sbírkového fondu.¹³⁴

V devadesátých letech 19. století vzniklo v českých zemích více než 50 regionálních muzeí. Pro regionální muzejnictví byla rozhodující činnost místních sběratelských komitétů a dílčí výstavy v regionech. Národopisná výstava se stala inspirací pro zakládání muzeí a pořádání dílčích národopisných výstav. V této době se objevila otázka, kam tyto předměty ukládat – zda do Národního muzea v Praze, nebo do nově vznikajících regionálních muzeí. Regionální muzea měla možnost komplexně dokumentovat svou oblast, zatímco nejcennější předměty měly být zasílány do Národního muzea. Cílem bylo posílit regionální muzea natolik, aby se stala skutečnými centry svých regionů. Tyto tendence byly motivovány zájmem o vlastní kraj.¹³⁵ Tomu nasvědčuje i vznik muzea v Mladé Boleslavi. V článku, který vyšel v Mladoboleslavských listech roku 1883 se doporučuje, aby se zakládala samostatná okresní muzea v souladu s dobovým lokálním patriotismem.¹³⁶

Historik a muzeolog Karel Václav Adámek¹³⁷ se roku 1898 pokusil rozdělit typy vznikajících muzeí následovně: Národní muzeum mělo charakter muzea ústředního a ve své činnosti zahrnovalo v celé šíři všechny obory muzejní práce, čímž stálo na nejvyšší příčce. Následovala vlastivědná muzea, která měla vymezenou teritoriální působnost. To znamená, že krajská muzea měla svou oblast působnosti vymezenou podle přírodních, zeměpisných a etnografických podmínek. Okresní muzea se územně omezovala na obvod své působnosti, tedy hranice soudního okresu. Posledním článkem byly pamětní síně, které měly mít za úkol shromažďovat pouze památky místního významu. Tato

¹³⁴ ŠPĚT, Jiří. *Výstavní ruch let devadesátých a jeho význam pro rozvoj regionálního muzejnictví*, str. 17.

¹³⁵ Tamtéž, str. 13–22.

¹³⁶ Anonym. *Okresní musea. Nový Boleslavan* 1883, roč. 1, str. 1–2.

¹³⁷ Karel Václav Adámek (1868–1944) byl kulturní pracovník, historik a muzeolog.

kategorizace alespoň rámcově vymezila územní rozsah sběrné činnosti jednotlivých muzeí.¹³⁸

Mnoho regionálních muzeí vzniklo v přímé souvislosti s konáním Národopisné výstavy v Praze. Městské muzeum v Lysé nad Labem se řadí mezi muzea založená v období výstavního ruchu let devadesátých.¹³⁹ Vzniklo v roce 1893 za pomoci členů spolku Čtenářské jednoty.¹⁴⁰ Při tomto spolku vznikl muzejní odbor, který měl za úkol sesbírat památky z Lysé a jejího blízkého okolí na Národopisnou výstavu v Praze. Tento nově zřízený odbor vyzval ostatní spolky, cechy, korporace i soukromé osoby, aby přispěly svými dary a pomohly při sběru historických předmětů na výstavu. V krátké době navázal muzejní odbor v Lysé spolupráci s jinými muzejními odbory, které vznikaly za stejným účelem. Byly jimi muzejní odbory například z Hlinska a Prahy-Karlína. František Borský, dokonce uvádí i muzejní odbor v Nových Benátkách. Zdrojem pro jeho práci se stala historická práce učitele měšťanské školy v Lysé a člena Musejní společnosti Františka Otruby.¹⁴¹

Tento muzejní odbor připravoval předměty pro zemskou Národopisnou výstavu v Praze, která se konala v roce 1895. Lyský odbor vyzval zástupce z okolních obcí, aby pomohli při sběru materiálu na výstavu a při samotné propagaci akce. Muzejnímu odboru se tak údajně podařilo nashromáždit mnoho cenných předmětů. Jejich přesný soupis se však nedochoval. Později byla na příkaz okresního hejtmanství zřízena na základě občanského zákoníku Muzejní společnost. Ta se poprvé sešla 10. října roku 1893 za účasti dvaadvaceti členů. V roce 1894 se její členové zúčastnili okresní výstavy v Nymburce. Později se také jednalo o společné výstavě v Nových Benátkách. Ještě před pořádáním výstav v roce 1895 nabídl k dispozici jistý stavitel Maglen svůj povoz pro členy muzejní společnosti, aby se jím mohly dopravit předměty do Nových Benátek. Výstava v Nových Benátkách se uskutečnila v roce 1894.¹⁴²

¹³⁸ ŠPÉT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 137

¹³⁹ Naposledy se historii vzniku muzea v Lysé nad Labem věnoval RAŠÍN, Ondřej. *Stručná historie muzea v Lysé nad Labem*. In VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. V Praze: Národní galerie, 2015, str. 234–239.

¹⁴⁰ Spolek Čtenářské jednoty vznikl roku 1863. Spolek sloučen do Besedy v roce 1897.

¹⁴¹ BORSKÝ, František. *Lysá nad Labem*. Sborník o městě a jeho lidech. Lysá nad Labem: Městský národní výbor, 1982, str. 170–171. Viz OTRUBA, František. *Paměti města Lysé nad Labem a vesnic okolních*. 2. přepracované a doplněné vydání. Lysá nad Labem: Osvětový sbor, 1925, str. 97.

¹⁴² BORSKÝ, František. *Lysá nad Labem*, str. 170–171.

O účasti města Nových Benátek na Národopisné výstavě v Praze roku 1895 nejsou dochovány prakticky žádné zprávy. Důležitým a také téměř jediným zdrojem informací se tak stává seznam předmětů sesbíraných a poslaných na tuto výstavu do Prahy, jenž je uložený v archivu Muzea Benátecka.¹⁴³ Inventář byl sepsán 17. února roku 1895 delegáty ústředního výboru voleného komitétem Národopisné výstavky v Nových Benátkách. Inventář se skládá ze sedmi částí: I. Výšivky, II. Skvosty apod., III. Knihy, IV. Obrazy a řezby, V. Práce řemeslnicko-umělecké (nářadí), VI. Nádobí a VII. Nábytek. Seznam obsahuje celkem 153 předmětů s informacemi o jejich názvu, popisu, stavu, majiteli, sběrateli, původu a přibližné ceně. Celkem 11 předmětů ze seznamu zapůjčil Musejní spolek Lysá nad Labem. Jednalo se převážně o předměty z první kategorie, konkrétně šlo o části kroje a jiný etnografický textilní materiál. Předměty zapůjčené Musejním spolkem mají u sebe připsané i jméno osoby, od níž nejspíše předmět pocházel, a číslo, snad odpovídající inventáři. Mohlo by se jednat o číslo prvních sbírkových předmětů muzea v Lysé nad Labem.

Ve sledovaném období bohužel nebyla v Nových Benátkách vedena městská kronika, kde by se patrně podíl města na výstavě nějakým způsobem odrazil. Jediná kronika, která dokumentuje toto období v Nových Benátkách, je Kronika měšťanské školy. Ta se o národopisné výstavce v Nových Benátkách zmiňuje, neboť se výstava konala v učebnách této školy a trvala od 27. prosince 1894 do 1. ledna 1895. Bylo na ní vystaveno až 2000 předmětů. V kreslírně školy byla výstava výšivek, ve III. třídě bylo nádobí, řemeslnické náčiní a archeologické sbírky. V I. třídě byly vystavené knihy, obrazy a rukopisy. Ve II. třídě byla zřízena staročeská světnice s nábytkem. Vstupné na výstavu činilo 10 krejcarů a vidělo ji přibližně 1000 návštěvníků. Výstavu navštívil i místodržitelský rada baron Philipp Weber von Ebenhof. Z těchto 2000 předmětů byly vybrány předměty nejvyšší hodnoty a zaslány na Národopisnou výstavu do Prahy.¹⁴⁴

¹⁴³ Dokument zapsán do hlavního seznamu předmětů v červnu roku 1935. Muzeu jej daroval p. František Tvaroh, ředitel měšťanských škol v Nových Benátkách. Viz Muzeum Benátecka. Sbírká dokumentační a archivní povahy. St. inv. č. 2757. *Inventář předmětů pro Národopisnou výstavu v Praze.*

¹⁴⁴ SOKA MB. Fond Měšťanská a obecná škola Nové Benátky. *Kronika 1889–1910*, str. 82–83.

Ačkoliv se podařilo v Nových Benátkách nashromáždit velké množství historických předmětů jak na místní, tak na Národopisnou výstavu, nepodnítilo to vznik okresního muzea, jako tomu bylo v případě Lysé nad Labem. Nesmíme však zapomínat, že v roce 1893 mělo město Lysá nad Labem, díky rozvoji železniční dopravy celkem 4 137 obyvatel, zatímco Nové Benátky 2 230.¹⁴⁵ A ačkoliv byly Nové Benátky hlavním městem samosprávného okresu, mělo město Lysá nad Labem výrazně lepší předpoklady pro vznik muzea.

3.2. Vznik spolku Musea Novobenátecka

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, pro získání informací o vzniku spolku Musea Novobenátecka je třeba se nejprve podívat na činnost jiných kulturních spolků, jejichž členové se o vznik muzea přímo zasazovali. Zprávy o těchto aktivitách je možné nalézt v knize zápisů spolku Občanské besedy.

Dne 19. února roku 1933 se konala v hotelu Koruna valná hromada Občanské besedy. Na ní vyjádřil člen výboru František Pasecký své obavy o místnosti v okresním domě, které měly být určené pro muzeum. Tyto místnosti nebyly stále zaplněny a nebyl určen ani žádný muzejní výbor, který by se zasadil o vznik samotného muzea. Správce Okresního domu František Pasecký poznamenal, že pokud by se v nejbližší době místnosti pro muzeum částečně nezaplňily, mohly by být zabrány pro jiné účely. Požádal tedy Občanskou besedu, aby se v této věci ujala iniciativy a z vlastních prostředků nebo pomocí veřejné sbírky zajistila nutný finanční základ, z něhož by se mohla pořídit alespoň jedna vitrína na muzejní předměty. V zápise se konkrétně uvádí „*pro připravené muzejní předměty*“,¹⁴⁶ dalo by se tedy předpokládat, že některé muzejní předměty už v této době nashromážděné byly. To dokazuje i zápis v prvním *Hlavním seznamu* muzea, kam se od roku 1934 zapisovaly muzejní sbírky. V něm se u tří předmětů uvádí poznámka, že předměty darovali pánové Josef Urban a František Jánský na základě první výzvy z roku 1926.¹⁴⁷

Dne 8. listopadu roku 1926 vydal Městský úřad v Nových Benátkách svolání všem obyvatelům města Nových Benátek, že kulturní komise města hodlá v nejbližší době

¹⁴⁵ Podle sčítání lidu r. 1893 viz *Seznam míst v království Českém 1893*, str. 118.

¹⁴⁶ SOkA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. *Knihy Protokolů 1875–1948*, str. 533.

¹⁴⁷ Muzeum Benátecka. St. inv. č. 4269. *Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených I.* (zkráceně jen *Hlavní seznam*). *Předměty*. St. inv. č. 90 a 1780–1781, str. 8–9 a 96–97.

zřídit muzeum. Pro tyto účely žádala komise, aby všechny památnosti věcné, listinné apod. se darovaly, zapůjčily nebo odprodaly budoucímu muzeu.¹⁴⁸ V několika písemných zdrojích se uvádí, že tato výzva neměla žádný výsledek.¹⁴⁹ Nemusí to být nutně pravda, možná se jen nepodařilo nasbírat takové množství předmětů, jak se očekávalo. Podle některých zpráv byly totiž shromážděny nějaké předměty, jejichž historická či umělecká hodnota byla nevalná, nepřispívaly tedy ani k dokumentaci folklórní regionální tradice. Ve dvou případech se jednalo o předměty domácí potřeby, konkrétně to byla nádoba na tření máku a džbán.¹⁵⁰ Otázkou zůstává, kde by byly event. shromážděné předměty od r. 1926 uloženy. Výzva samotná odpověď na tuto otázku nedává, to byl možná další důvod, proč se nesečkala s větší reakcí. Není v ní přesně stanoveno, kde muzeum bude ani komu se mají případné předměty odevzdat.

V úvahu by mohly přicházet místnosti v okresním domě. Stavba budovy, která měla sloužit účelům muzea, poštovního úřadu, zastupitelstvu okresní správní komise aj. byla schválena roku 1925. Projekt budovy okresního domu byl hotov o rok později. V podrobném plánu místností II. patra jsou zakresleny v přední části budovy dvě místnosti. Jedna byla určena jako výstavní síň a druhá jako síň památek. V projektových plánech však není přesně specifikováno, že by měly tyto místnosti sloužit potřebám muzea. To naznačuje až plán vnější podoby budovy, kde je ve směru do náměstí umístěn nápis MUSEUM.¹⁵¹ Ještě před započítím samotné stavby okresního domu byla dne 20. července 1925 vypsaná veřejná soutěž, do které se přihlašovali architekti se svými plány. Pro tyto účely byl sepsán stavební program, podle kterého měli dům projektovat. Spis obsahuje podrobný přehled proporcí i s popisem místností. Jsou zde zmíněny dva

¹⁴⁸ Pod tímto prohlášením byl podepsán předseda kulturní komise Artur Schäffer, který se později stal činným členem novobenateckého musejního spolku. Ze spolku byl v roce 1940 vyloučen za svůj židovský původ. Dále byl na svolání podepsán František Tvaroh, starosta města Nových Benátek. Viz Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBI-DM-45. *Provolání Městského úřadu v Nových Benátkách, 8. listopad 1926.*

¹⁴⁹ Srov. viz VIK, Josef. *Průvodce po historii a památkách*, str. 76 a SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 25.

¹⁵⁰ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269. *Předměty*. St. inv. č. 90 a 1780–1781, str. 8–9 a 96–97.

¹⁵¹ Městský úřad Benátky nad Jizerou. Odbor výstavby a územního plánování. Stavební plány okresního domu v Benátkách nad Jizerou č. p. 41, r. 1926.

prostory pro okresní památky, v závorce je konkrétně uvedeno *museum*.¹⁵² Tento dokument dokazuje, že myšlenka na muzeum v budově okresního domu se musela zrodit nejpozději v roce 1925. Jak už je nám známo z předchozí kapitoly, vítězným architektem se stal Jiří Kroha, který do plánu budovy navrhl i samotný nápis MUSEM. Ve stavebním programu nejsou žádné nápisy na budově požadovány, domnívám se tedy, že se zrodil z vlastní iniciativy samotného architekta. Správkyně sbírek Marie Soukalová ve svých pamětech uvádí „...*vždyť již při projektu a výstavbě okresního domu bylo pamatováno na museum, jak dodnes hlásá honosný nápis v průčelí budovy na náměstí*“¹⁵³. Budova byla dokončena až v roce 1927, a i přesto že zde byly místnosti pro muzeum přímo určené, nemohly být předměty v době podání první výzvy v budově okresního domu uloženy.

Myšlenka na zřízení muzea dokonce opustila i samotný novobenatecký okres. Dne 10. dubna 1926 poslal Svaz československých muzeí dopis adresovaný správě muzea s otázkou, zda se muzeum hodlá zapojit do Svazu československých muzeí, do kterého se do tohoto dne nezapsalo. Tento dopis byl předán starostou města Františkem Tvarohem kulturní komisi, která se rozhodla tuto otázku řešit až ve chvíli, kdy bude muzeum zřízeno.¹⁵⁴ O několik měsíců později vydala kulturní komise prohlášení veřejnosti, že v dohledné době chystá zřídit muzeum.

Začátkem ledna roku 1927 byl Okresním osvětovým sborem vydán oběžník adresovaný okresním úřadům a správám škol. S poučením o výsledcích minulé výzvy byla tato formulována velice konkrétně. Jsou v ní uvedené informace o tom, kde přesně se bude muzeum nacházet, o jaké předměty je zájem, za jakým účelem, ale především komu mají být předměty odevzdávány. Shromažďovat je u sebe měl zástupce Okresního osvětového sboru a řídící učitel školy ve Starých Benátkách, pan Josef Gabriel. Výzva se také neomezovala jen na město Nové Benátky a jeho nejbližší okolí, ale na celý okres novobenatecký. Cílem této akce bylo zřídit okresní muzeum.¹⁵⁵

¹⁵² SOKA MB. Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. *Okresní dům č. p. 41, r. 1926–1928*. Nezpracované.

¹⁵³ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 3.

¹⁵⁴ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Dopis Svazu čsl. muzeí, 10. duben 1926*.

¹⁵⁵ Podepsáni byli jednatel Václav Dostál a předseda Okresního osvětového sboru František Pasecký. Viz SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 25.

S ohledem na zrušení samostatnosti novobenateckého okresu v roce 1928 je zřejmé, že tlak na zřízení okresního muzea opadl. I přesto že zřízení okresního muzea ztratilo v této době svůj smysl, nebyla tato myšlenka zcela zapomenuta. Na již zmiňované valné hromadě Občanské besedy konané v roce 1933 se kromě Františka Paseckého připojili další členové spolku k debatě o otázce zřízení muzea. Výsledkem bylo usnesení se záměrem svolat zástupce místních nepolitických spolků a korporací a společně s nimi tuto otázku řešit. Jejím provedením byl pověřen nový výbor.¹⁵⁶ O měsíc později dal při konání další valné hromady přípravný výbor návrh na oslovení místních kulturních, tělovýchovných a jiných nepolitických organizací, aby vyslaly své delegáty na společnou schůzi Občanské besedy, která se měla konat dne 30. března 1933.¹⁵⁷

Schůze výboru pro zřízení muzea v Nových Benátkách se konala až 11. května 1934 v zasedací síni Okresní péče o mládež. Mezi přítomnými převládali převážně osoby ze školního prostředí – učitelé, řídicí učitelé, odborní učitelé a ředitelé. Kromě nich byl přítomný i starosta města František Kysela. Předsedou přípravného výboru byl František Pasecký, který informoval přítomné o dosavadní práci na zřízení muzea a předložil také přehled o majetku výboru, kterými byly převážně finanční dary.¹⁵⁸ Na této schůzi zazněla první verze stanov spolku a určili se členové dalšího přípravného výboru pro muzeum. Předsedou tohoto přípravného výboru se stal František Hrdlička a místopředsedou Josef Gabriel. Tento přípravný výbor si kladl za cíl upravit stanovы spolku, seznámit veřejnost s plány zřídit muzeum a jmenovat osobu, která by přijímala dary pro něj určené. Členové výboru byli zvoleni pouze dočasně, dokud nebude určen výbor podle stanov. Na této schůzi byl navržen název *Museum bývalého okresu novobenateckého*.¹⁵⁹ Na schůzi se

¹⁵⁶ Členové přípravného výboru byli: František Pasecký, Josef Eger, Václav Jirásek, Antonín Tulak, Emil Komers, Čeněk Novotný, Čeněk Rudolf, Josef Abraham Viz SOKA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. *Kniha Protokolů 1875–1948*, str. 533.

¹⁵⁷ Oslovené spolky: Okresní osvětový sbor, Svaz národního osvobození, Čsl. obec legionářská, Tělocvičná jednota Sokol, DTJ, Střelecká jednota, Sportovní klub, Odbor klubu čsl. turistů, Vzdělávací spolek Důvěra, Odbočka svazu čsl. důstojníků, Masarykova liga proti tuberkulóze, Jednota soukromých úředníků, Řemeslnicko-živnostenská jednota a Sbor dobrovolných hasičů. Kromě toho byla oslovena i živnostenská společenstva, peněžní ústavy, ředitelé škol a městská rada. Viz SOKA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. *Kniha Protokolů 1875–1948*, str. 535.

¹⁵⁸ Okresní úřad v Mladé Boleslavi přispěl částkou 2000 Kč, Městská spořitelna v Nových Benátkách 3000 Kč, Čsl. obec legionářská 50 Kč a Svaz národního osvobození 500 Kč.

¹⁵⁹ Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenatecka*, str. 1.

řešil také další sběr historických předmětů. Přítomný člen výboru Ignác Veselý¹⁶⁰ přitom poznamenal, že by bylo vhodné využít „*sebrané památky uložené na městském úřadě*“¹⁶¹. Zde tedy přichází alespoň částečná odpověď na otázku, kde byly pravděpodobně uloženy předměty sesbírané již v roce 1926.

O dva měsíce později se konala další schůze, na které byli dodatečně kooptováni za členy Václav Chramosta a Jindřich Soukal jako správci muzejních sbírek a inventáře.¹⁶² Přípravný výbor vydal 17. června 1934 poslední provolání k obecním úřadům a správám škol, aby vytvořili soupis starých památek, který měl zahrnovat listiny, knihy, kroje, nábytek, obrazy, pozůstatky na místní cechy, na světovou válku a revoluci. Konkrétně apeloval na učitele škol, aby oslovili své žáky k vypátrání vypsaných předmětů a slíbil odměnu každému žákovi, který něčím přispěje.¹⁶³ Adresování výzvy na učitele škol vychází ze zcela logického předpokladu, že právě ve školách se nachází nejvíce historických předmětů, potažmo výukových předmětů. Ve školních kabinetech se často nacházely předměty, které se svou hodnotou a významem vymykaly běžným výukovým pomůckám.¹⁶⁴ Pokud se vrátíme ke Kronice měšťanské a obecné školy v Nových Benátkách z let 1889–1910, najdeme zde téměř muzeální seznam sbírek. Každý rok se zapisoval počet nabytých výukových předmětů, jejich popis a dárce.¹⁶⁵

Tato výzva odkazuje na výzvy předešlé, které neměly valného úspěchu a konstatuje „*...přece mizí kvapem památky, jež jsou svědky minulého života, mizí nenávratně a zbytečně ku škodě hmotné i kulturní a s ní mizí i vzpomínky na zašlé doby a na předky naše. Nemá-li utrpěti naše kulturní historie škody, jest zapotřebí dobré vůle všech dobrých lidí v tom smyslu, aby pomohli nám zachrániti, co v kraji našem zachrániti se dá. Mnohá věc nepovšimnuta povaluje se na půdách, práchniví, odložena jsouc a – přece*

¹⁶⁰ Ignác Veselý (1885–1964) byl katolický teolog, kněz a přední odborník na islám. Od roku 1913 působil jako děkan v Nových Benátkách, od roku 1946 byl kapitulním děkanem ve Staré Boleslavi. Ve stáří se vrátil do Benátek nad Jizerou, kde také zemřel. Kromě kněžské služby byl členem městské rady, aktivně se účastnil kulturního života ve městě, byl členem, a později i předsedou spolku Musea Novobenátecka.

¹⁶¹ Městský úřad byl roku 1920 přemístěn z budovy bývalé kaple sv. Rodiny na náměstí na zámek v Nových Benátkách.; Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihla zápisů Musea Novobenátecka*, str. 1.

¹⁶² Tamtéž, str. 2.

¹⁶³ Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Výzva, 17. červen 1934*.

¹⁶⁴ ŠPÉT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 166.

¹⁶⁵ SOKA MB. Fond Měšťanská a obecná škola Nové Benátky. *Kronika 1889–1910*.

*mnohdy jde o cenný kulturní dokument bývalého života v našem okresu.*¹⁶⁶ Výzva dává na vědomí, že se pro tuto akci vytvořil přípravný výbor k založení muzejního spolku, který si shromažďování materiálu vzal na starost.¹⁶⁷ V červenci roku 1934 zapsal Jindřich Soukal první dary a na konci listopadu roku 1934 byl schválen spolek Museum Novobenatecka Zemským úřadem v Praze.¹⁶⁸

3.3. Spolek Museum Novobenatecka

Základním pilířem jakéhokoliv spolku byly jeho stanovy. V nich je uvedeno, že cílem spolku Musea Novobenatecka je *„vědecké prozkoumání obvodu činnosti po stránce přírodní i historické, vyhledávání, ochraňování i shromažďování památek i dokladů o pořádání jich tak, aby podávaly ucelený obraz jeho po všech stránkách a ve všech obdobích bez časové hranice. Účelu toho dosahuje zřízením a udržováním musea soudního okresu, pořádáním výstav, přednášek, vycházek a vydáváním publikací“*¹⁶⁹. Prostředky k dosažení těchto cílů mohl spolek získat za pomoci příspěvků členů, dary a subvencemi nebo výtěžkem z pořádaných akcí.¹⁷⁰ Zde je třeba zmínit, že se spolek musel vypořádat již ve svých počátcích s následky hospodářské krize.¹⁷¹ Fungování spolku Musea Novobenatecka tak záviselo na finančních darech zámožnějších občanů a okolních závodů.

Za členy spolku mohly být přijaty fyzické i právnické osoby. Členové spolku se dělili na čestné, zakládající, činné a přispívající. Čestní členové byli voleni valnou hromadou pro zásluhy o zbudování muzea. Aby se mohl člen stát zakládajícím, musel jednorázově přispět částkou 500 Kč. Činní členové měli povinnost přičinit se o chod muzea. To

¹⁶⁶ Muzeum Benátecka. Sbírka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Výzva, 17. červen 1934.*

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Spolky Nové Benátky. Manipulace 1916–1936, karta 635. *Stanovy schválené zemským úřadem, 30. listopadu 1934.*

¹⁶⁹ Tamtéž, *Stanovy spolku Musea Novobenatecka.*; Vzor těchto stanov vypracoval Svaz československých muzeí. Viz ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 165.

¹⁷⁰ Akcemi se rozumí přednášky, výlety, výstavy, divadelní představení a zábavné večírky.

¹⁷¹ K velké hospodářské krizi v Československu viz SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře? hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Otazníky našich dějin. Praha: Libri, 2004 nebo LACINA, Vlastislav a Ústav československých a světových dějin (Československá akademie věd). *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. Praha: Academia, 1984.

znamená, že měli za úkol dle svých možností shromažďovat historické předměty, odevzdávat je správcům a pravidelně se účastnit spolkem pořádných akcí. Příspěvky činných a přispívajících členů měla určovat každý rok valná hromada. Zakládající, činní a přispívající členové museli být přijati muzejním výborem. Jejich členství končila úmrtím, vystoupením nebo vyloučením kvůli poškození muzejních zájmů či neplacením příspěvků. O vyloučení rozhodoval opět muzejní výbor.

Všichni členové měli právo se zúčastnit valné hromady, na ní hlasovat a debatovat o muzejních záležitostech, a sami volit a být voleni do výboru. Všichni členové měli také právo v ustanovený čas volně vstupovat do muzejních sbírek. Ve stanovách je také uvedeno, že členové mohli volně užívat muzejní knihovnu i archiv a jakékoliv publikace vydávané muzeem dostali zdarma nebo se slevou, což naznačuje, že spolek již od počátku počítal s publikační a vědeckou činností. Činnost spolku vykonávala valná hromada a správní výbor. Řádná valná hromada se konala každý rok v prvních třech měsících kalendářního roku svolával ji předseda spolku a k jejímu konání bylo třeba přítomnosti alespoň 1/5 členstva. Pokud by se stanovený počet nesešel ani o půl hodiny později, přesto by se valná hromada konala. Valná hromada se vyhlášovala v periodickém tisku, vyhláškou vylepenou na muzeu, radnici nebo pozvánkami. Volné návrhy se musely oznámit nejméně tři dny před jejím konáním. Valná hromada volila předsedu, členy výboru, jejich náhradníky a revisory účtů. Kromě toho schvalovala výroční zprávu, dávala absolutorium výboru, schvalovala rozpočet a direktivně vedla činnost výboru. Funkční období členů bylo tříleté.

Výbor spolku se skládal z předsedy, šesti členů volených valnou hromadou, zástupce města Nových Benátek jmenovaného městskou radou na volební období zastupitelstva a zástupce korporace, která přispívala na muzeum ročně částkou 500 Kč.

Výbor volil ze svého středu místopředsedu, jednatele, pokladníka a správce musea. Tyto funkce byly čestné. Výbor se měl scházet nejméně čtyřikrát za rok. K platnému usnesení výboru bylo třeba přítomnosti pěti členů včetně předsedy. Předsedu mohl zastoupit jedině místopředseda či jednatel spolku. Předseda spolku měl za úkol zastupovat spolek, řídit valné hromady a všechny schůze a společně s jednatelem podepisovat všechny písemnosti. Pokladník měl na starosti pokladnu a společně s předsedou a jednatelem podepisoval listiny právní závaznosti. Odbornou správu muzea měl na starosti správce sbírek. Spolkové vyhlášky se uveřejňovaly v denních listech nebo se ve formě oběžníků rozesílaly po jednotlivých členech.

Poslední článek stanov řešil, co se stane v případě, že se spolek rozejde. Jméno spolku mělo připadnout korporaci či ústavu, který určí likvidační valná hromada. Tento právní nástupce bude povinen udržovat a pečovat o muzejní sbírky a nikdy ani část nezczizit. Muzejní sbírky byly určeny jako účelový, veřejný a nezczizitelný majetek.¹⁷²

3.3.1. Ustavující valná hromada musea

Ustavující valná hromada spolku Museum Novobenátecka se konala 10. března 1935 v kreslárně měšťanské dívčí školy v Nových Benátkách. Zúčastnilo se jí padesát osob, mezi nimi delegáti zastupující místní korporace, podniky a ústavy. Zahájil ji místopředseda Josef Gabriel, jelikož předseda spolku František Hrdlička se kvůli nemoci nemohl dostavit.

Na úvod promluvil František Pasecký, který ve svém proslovu vzpomněl na první začátky Musea Novobenátecka. Zdůraznil historické práce Josefa Václava Bayera, postavení okresního domu s místnostmi pro muzeum, ustavení přípravného výboru za pomoci okresního osvětového sboru, úspěšnou práci přípravného výboru při sbírání darů pro muzeum (předměty i peníze). Na závěr poděkoval všem funkcionářům.

Jednatel Jan Glos přečetl proslov připravený nepřítomným Františkem Hrdličkou o významu Musea Novobenátecka pro historii kraje. Vyjmenovává všechny předměty, které muzeum schraňuje. Byly přečteny stanovy a všichni přítomní jejich znění schválili.

Proběhla volba členů musejního spolku, na niž navrhl František Pasecký za předsedu Františka Hrdličku, s čímž všichni přítomní souhlasili. František Pasecký také navrhl šest členů výboru, a to Josefa Gabriela, Otokara Poláka, Jindřicha Soukala, Václava Chramostu, Miroslava Plicku a Jana Glose. Za jejich náhradníky byli zvoleni Marie Bayerová, Josef Abraham a Josef Borovec. Poté byly stanoveny příspěvky členů činných a přispívajících. Příspěvky činných členů byly určeny na 6 Kč ročně, roční příspěvek přispívajícího člena na 20 Kč. Schválen byl také návrh, aby byly všechny novobenátecké obce vyzvány stát se zakládajícími členy muzea.¹⁷³

Potvrzení o ustanovení spolku bylo 15. března 1935 zasláno okresnímu úřadu v Mladé Boleslavi. Současně bylo požádáno o potvrzení právního trvání spolku od Zemského

¹⁷² SOkA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Spolky Nové Benátky. Manipulace 1916–1936, karton 635. *Stanovy spolku Musea Novobenátecka.*

¹⁷³ Tamtéž, karton 636. *Zápis z ustavující valné hromady z 10. března 1935.*

úřadu v Praze. K žádosti byly přiloženy prezenční listina, opis protokolu jednání z valné hromady a stejnopis stanov.¹⁷⁴

Dne 23. října 1935 zaslal spolek oznámení o zvolených funkcionářích na ustavující valné hromadě. Předsedou byl zvolen František Hrdlička, místopředsedou Josef Gabriel, který byl nahrazen Ignácem Veselým 4. července 1935, jednatelem Jan Glos, pokladníkem Otokar Polák. Na tomto dokumentu se objevuje razítko spolku, ve kterém si jako svůj znak zvolil spirálovitý tvar schránky amonita.¹⁷⁵

3.4. Činnost spolku Musea Novobenatecka v letech 1934–1937

Aktivita spolku kulminovala v letech 1934–1937. V tomto tříletém období byla definována základní činnost a jasné stanovení budoucích cílů muzejního spolku, nashromáždilo se dostatečné množství historických předmětů k instalaci výstavy a muzeum bylo oficiálně otevřeno pro veřejnost.

Po ustavující valné hromadě muzejního spolku byla založena kniha členů, která obsahovala informace o personálním složení spolku a jejich platbách členských příspěvků.¹⁷⁶ Společně s financemi muzea ji spravoval Otokar Polák, první pokladník muzea a účetní Okresní hospodářské záložny v Nových Benátkách. Členění knihy zápisů vyplývalo ze stanov spolku a postavení jednotlivých členů. Čestných zakládajících členů bylo celkem pět a byli zapsáni v rozmezí let 1935–1939. Tyto členy – fyzické osoby i instituce – bychom mohli klasifikovat do tří skupin. V první jsou zakládající členové, kteří získali své místo za finanční dary, kterými přispěli na růst muzea. Mezi ně patřila Městská spořitelna v Nových Benátkách, která byla ustanovena valnou hromadou dne 10. března 1935. V této skupině byl i Josef Eger, berní ředitel v Nových Benátkách. V druhé kategorii byly osoby, které získaly čestné členství za mimořádné materiální dary muzeu, a to Ferdinand Korbel, pokladník cukrovaru ve Starých Benátkách, který daroval do muzejních sbírek mnoho historických předmětů a Josef Vik, řídící učitel v Nových Benátkách, který zajistil pro muzeum vitríny. Poslední „skupinu“ tvoří pouze František Pasecký, který roku 1939 získal status čestného člena za zásluhy o založení muzea.

¹⁷⁴ Tamtéž, karton 636. *Ohlášení ustavení spolku Museum Novobenatecka dne 15. března 1935.*

¹⁷⁵ Tamtéž, karton 636. *Hlášení funkcionářů Musea Novobenatecka dne 23. října 1935.*

¹⁷⁶ Seznam členů byl veden v letech 1935–1951. Viz Muzeum Benátecka. Sbírká dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Seznam členů a zaplacených příspěvků.*

Spolek měl celkem sedmnáct zakládajících členů. Z větší části patřily mezi zakladatele korporace, tj. další benátecké spolky. Byly jimi Jednota Československé obce legionářské, Klub československých turistů, Kroužek rodáků a přátel města, Občanská beseda, Okrašlovací spolek, Řemeslnicko-živnostenská jednota a Vzdělávací společnost dělnická Důvěra.¹⁷⁷ Dalšími zakladateli (fyzickými osobami) pak byli František Hrdlička, Marie Soukalová, Karel Novák, Karel Walter a Václav Čančík. Zbylí členové pocházeli z hospodářských a družstevních institucí z Nových Benátek a blízkého okolí.¹⁷⁸

Stav přispívajících a činných členů se průběžně měnil. K proměně členské základny přispívala přirozená obměna způsobená věkem jednotlivců (nemoci a úmrtí). Některé osoby ze spolku vystoupily nebo zůstaly, ale změnil status členství. V případě přispívajících členů se jednalo vždy o samostatné osoby s jednou výjimkou, tou byla Mladá generace Československé národní demokracie,¹⁷⁹ která v roce 1936 přestoupila k členům činným.

Tabulka č. 2 ukazuje vývoj počtu členů spolku Museum Novobenátecka ve sledovaném období. Dochovaná data jednoznačně ilustrují vzepětí činnosti i popularitu spolku v kritickém předválečném období. Členská základna se ovšem významně nesnižovala ani za existence protektorátu. Když porovnáme počet členů spolku v roce 1939 s oblíbeným spolkem Občanské besedy, je patrné, že muzejní spolek byl pro místní obyvatele velmi atraktivní.¹⁸⁰

¹⁷⁷ Spolek Důvěra nezaplatil do roku 1945 členský příspěvek, proto byl v roce 1946 ze seznamu odebrán. Viz Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Seznam členů a zaplacených příspěvků*, srov. str. 6–7 a 48–49.

¹⁷⁸ Tamtéž, str. 6.

¹⁷⁹ Mladá generace Československé národní demokracie byla politickou organizací.

¹⁸⁰ Roku 1939 měl spolek Občanské besedy 96 členů, zatímco spolek Musea Novobenátecka něco mezi 146–163 členy, pokud nepočítáme zakládající členy.

Tabulka č. 2

	1935	1936–1939	1940–1945	1946–1950	1951
Zakládající členové za zásluhy	2	5	5	5	5
Zakládající členové	15	17	17	16	16
Přispívající členové	13	12	11	5	3
Činní členové	163	151	135	135	80

Kromě knihy členů spolku je dochovaný také zdrojový materiál pro činnost spolku do roku 1940 v pamětech Marie Soukalové a v kronice města Benátek, psané Jindřichem Soukalem.¹⁸¹ Paměti Marie Soukalové jsou jednak uloženy v archivu v Mladé Boleslavi,¹⁸² jednak v archivu Muzea Benátecka.¹⁸³ Paměti jsou nazvané *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou* a jsou rozděleny do dvou dílů. První díl popisuje první snahy o zřízení muzea v roce 1926 a končí událostmi v roce 1960. Svě vzpomínky na muzeum začala Marie Soukalová zpracovávat jako podkladový materiál do promluv v městském rozhlasu v roce 1955.

Jedním z prvních počínů spolku Musea Novobenátecka bylo zapsání se do Svazu československých muzeí. Svaz sdružoval v jednotnou organizaci muzea na území Československa. Členem Svazu se mohlo stát takové muzeum, které se přihlásilo muzejní radě Svazu a bylo od ní přijato. Účelem Svazu bylo například vymezit obvod a rozsah sběratelské činnosti každého ústavu, zavádět jednotný způsob inventarizace a katalogizace sbírek a doporučovat odborníky pro pomoc muzeím při odborných pracích. Samotný Svaz se zasazoval o budování sítě muzeí na českém území a odborné školení

¹⁸¹ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 2, 28–37.

¹⁸² SOKA MB. Fond Městské muzeum Benátky nad Jizerou. *Kronika Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou 1945–1958*.

¹⁸³ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*.

muzejních činovníků.¹⁸⁴ Muzeum Novobenatecka bylo usnesením muzejní rady přijato do Svazu československých muzeí dne 12. května 1935. Zařazeno bylo do I. třídy s ročním příspěvkem 30 Kč.¹⁸⁵

U činnosti Svazu československých muzeí ještě chvíli zůstaneme. Svaz se snažil již od svých počátků prosadit zákon o ochraně památek, památkových objektů a historických předmětů, a to zejména v muzejních sbírkách.¹⁸⁶ Již zmiňovaný Karel Václav Adámek v roce 1892 navrhl na zasedání Zemského sněmu, aby byla dána dohromady zemská komise na ochranu památek, která by fungovala jako poradní orgán zemského výboru. Hlavní náplní její činnosti měl být dohled nad činností okresních a místních památkových komisí. Tento orgán měl dohlížet na muzejní činnost jednotlivých muzeí. Kromě památkového zákona chtěl Adámek vytvořit také zákon, který by zakazoval vývoz památek. Jeho návrhy se však nikdy zcela neprosadily.¹⁸⁷ Od roku 1919 na jeho snahy navazoval Svaz československých muzeí, který byl od začátku propojen s Ministerstvem školství a národní osvěty (zkráceně MŠANO). Vedle prosazování muzejního zákona požadovaly těsnou spolupráci muzeí s archivy, ale především s orgány památkové péče, aby se tak mohla rozvíjet celková vlastivědná činnost a zabezpečování památek. Spolupráci a koordinaci mezi muzei různých úrovní měla zajišťovat síť muzeí. Jádrem sítě by tvořilo Národní muzeum, Státní galerie, Archeologický ústav a Fotografický ústav. Tato organizovaná síť muzeí měla odborně a metodicky pomáhat menším okresním a městským muzeím. Podle stanov měl Svaz za úkol vymezit obvod a rozsah sběratelské práce každého ústavu a zavést v něm jednotný způsob inventarizace a katalogizace sbírek. Úkolem Svazu bylo také provádět pravidelnou revizi v muzeích, která měla spíše poskytnout odbornou pomoc a rady. Kontrolu sbírkového inventáře a hospodaření s financemi prováděli členové Svazu, jen pokud o to muzeum samo požádalo.¹⁸⁸ Revize zjišťovala i stav a vhodnost muzejních budov a místností, dále uložení a konzervaci

¹⁸⁴ ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 130.

¹⁸⁵ Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Svaz československých muzeí. Legitimace čís. 215 z 12. května 1935.*

¹⁸⁶ Zákon o ochraně památek se prosadil až v roce 1959.

¹⁸⁷ BENEŠ, Luděk. Podíl Svazu československých muzeí a Asociace muzeí a galerií ČR na přípravách obecné zákonné normy pro oblast muzejnictví. *Museologica Brunensia* 2020, vol. 9, str. 54–68.

¹⁸⁸ ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 130–131.

sbírkových předmětů, jejich uspořádání a kvalitu jejich evidence. Inspektoři hodnotili i systém instalace sbírek a celkové působení muzea i jeho účelnost.¹⁸⁹

Muzejní instituce se měly zaměřit na dokumentování přírodních poměrů a geografického vývoje v regionu, měly mít svá archeologická oddělení reflektující období pravěku a starověku, dále oddělení mapující vývoj kraje (regionu) v historii.¹⁹⁰ Podobného plánu se držel i musejní výbor Musea Novobenatecka, který chtěl uspořádat musejní sbírky následujícím způsobem: „*I. Příroda Benátecka, II. Prehistorie a historie kraje, III. Jak u nás lidé žili, IV. Náš Slavín, V. Benátecko v literatuře a výtvarnictví, VI. Světová válka a první doby nové svobody, VII. Benátecko dnešní.*“¹⁹¹ Popsat alespoň okrajově činnost Svazu a jeho pravomoci je velmi důležité pro pochopení dalšího postupu a vývoje spolku Musea Novobenatecka, který se Svazem a jeho členy úzce spolupracoval, jak bude patrné níže v textu této diplomové práce.

Pro musejní spolek bylo v letech 1934–1937 nejdůležitější zajištění místností pro expozice a jejich vybavení. Muzeu byly již v roce 1925 věnovány dvě místnosti v okresním domě, který byl primárně postaven pro účely okresního správního zastupitelstva v roce 1927. Ze dvou původně zamýšlených sálů však roku 1933 zbyl pouze jeden. Proč k tomu došlo, se mohu pouze domnívat. Okresní správní komise, která rozhodovala o využití prostor okresního domu, pravděpodobně nechtěla čekat, zda budou obě místnosti skutečně použity pro musejní účely, a rozhodla se pro redukci. Po ustanovení musejního spolku roku 1934 pak členové vyjadřovali nespokojenost se stavem věcí a pochybnosti o účelnosti a dostatečnosti pouze jednoho sálu pro potřeby muzea v okresním domě. Předmětem obav byly nevhodné podmínky nájemní smlouvy, které muzeu nezajišťovaly ani potřebnou garanci prostor do budoucna. Cílem spolku v letech 1934–1937 bylo mít expoziční místnost zajištěnou bezpečně a trvale, což měla pojistit nová a dobře připravená nájemní smlouva. Musíme si uvědomit, že pokud by se město rozhodlo například neprodloužit muzeu nájemní smlouvu, musel by spolek hledat výstavní sály jinde, a to v případě muzea s historickými artefakty není jednoduchá záležitost. Spolek nesl zodpovědnost za správné uložení sbírkových předmětů, které lidé

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 143–144.

¹⁹⁰ Tamtéž, str. 139.

¹⁹¹ Muzeum Benátecka. Fond Písemnosti a tisky. St. inv. č. 8238. NOVOTNÝ, Čeněk. Vlastivědné museum Benátecka. (K nedělní valné hromadě Musea Novobenatecka). *Náš kraj* 1936, č. 5, str. 1

mnohdy darovali s určitými obavami, zda s nimi bude vhodně zacházeno.¹⁹² Někteří z dárců tyto předměty věnovali za určitých podmínek. Například František Hrdlička, který byl v té době největším dárcem a zároveň finančním podporovatelem spolku i muzea, si vyhrazoval potvrzení, že pokud místnost v okresním domě nebude zajištěna, chtěl své dary vrátit.¹⁹³

Všechny záležitosti ohledně výstavních prostor v okresním domě vyjednával František Pasecký jakožto správce okresních budov. První žádost o úpravu nájemního poměru byla zaslána v červenci roku 1934 nejprve komisi pro majetkové poměry bývalého okresu novobenateckého a poté okresní správě do Mladé Boleslavi. Muzeu byla místnost přislíbena za podmínky, že se ustanoví definitivní muzejní výbor.¹⁹⁴ Po ustavující valné hromadě je spolku slíbena místnost „*nejméně pro dvě generace*“, pro členy spolku to však rozhodně není dostatečné řešení. Kromě domu staré radnice se začíná uvažovat o prostorech v novobenateckém zámku.¹⁹⁵ Dne 14. září 1935 při konání výborové schůze upozornil předseda spolku, že návrh nájemní smlouvy není přijatelný z důvodu neakceptovatelně krátké výpovědní lhůty, která byla stanovena na pouhé tři měsíce. Spolek se proto rozhodl požádat město, aby výpovědní lhůtu posunulo na šest měsíců s výhradou, že se v případě odebrání místnosti okresní správa postará o zajištění nových prostor. Expoziční místnost by však musela být nejprve schválena Svazem československých muzeí. Muzejní výbor se proto dále rozhodl požádat již v tuto chvíli o propůjčení místností v zámku pro případ, kdyby došlo k vystěhování z okresního domu. Tato záležitost byla následně přijata okresním výborem kladně.¹⁹⁶

Zřízení novobenateckého muzea nebylo ovšem pozitivně přijímáno univerzálně. Už 23. června 1934 vyšlo v Mladoboleslavských listech prohlášení Františka Hrdličky o úmyslu zbudovat v Nových Benátkách okresní muzeum. V dalším čísle Mladoboleslavských listů následovala replika Rudolfa Turka,¹⁹⁷ který založení okresního

¹⁹² Muzejní výbor několikrát projednával i možnost pojištění sbírek. K žádnému řešení v této otázce se však v letech 1934–1937 nedostal. Informace o snahách jsou zaneseny v zápisech musejního spolku viz Muzeum Benátecka. Sbírká dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenatecka*, str. 49 a 94.

¹⁹³ Tamtéž, str. 5.

¹⁹⁴ Tamtéž, str. 3.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 21.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 37 a 39.

¹⁹⁷ Rudolf Turek (1910–1991) byl český historik, archeolog a pracovník Národního muzea.

muzea v Nových Benátkách pokládal nejen za zbytečné, ale dokonce škodlivé. Uvádí, že v době krize není možné financovat všechna muzea a že kvůli těmto zbytečným ústavům jsou ochuzována velká muzea, která by naopak potřebovala významně vyšší investice. Zakládání těchto malých muzeí považoval dokonce za nemístný lokální patriotismus, zvláště v případě Nových Benátek k jeho založení neviděl nejmenší důvod. Dle jeho názoru, pokud má město a jeho nejbližší okolí muzejní památky, mělo by je spíše předat do muzea Mladoboleslava. Zároveň sám uvádí, že toto Okresní muzeum v Mladé Boleslavi nemá dostatečné prostory ani pro instalaci sbírek, ani na jejich úschovu.¹⁹⁸ František Hrdlička ani jiní členové výboru pro zřízení muzea na tento článek už dále nereagovali. Zakládání nových muzeí se stalo jedním z nejpálčivějších problémů krajských muzeí. Podle spolkového zákona z roku 1867 byl spolek ustanoven, pokud odpovídal zákonům. Pakliže měl spolek ve svých stanovách jako svůj cíl řídit a spravovat muzeum, měl na to dle zákona právo. Zda mělo nově vzniklé muzeum vhodné předpoklady ke své činnosti, prostorové i hmotné zajištění, se už nikdo neptal. Tato nová muzea tak mohla svými zájmy poškozovat činnost a strukturu již stávajícího muzea, kde již byla dokumentace regionu řádně prováděna.¹⁹⁹ Obava, zda okresní Museum Novobenátecka neuškodí krajskému muzeu v Mladé Boleslavi, byla tedy zcela na místě.

I proto byl Rudolf Turek pozván jako přednášející na první řádnou valnou hromadu spolku Musea Novobenátecka v roce 1936. Při této příležitosti si společně s muzejními konzervátory profesorem Zdeňkem Kamperem²⁰⁰ a Josefem Čermákem²⁰¹ prohlédli muzeum. Po této prohlídce a zhlédnutí kvalitní evidence sbírkových předmětů v *Hlavním seznamu*, změnil Rudolf Turek svůj názor a o muzeu se vyjádřil kladně.²⁰² Na valné hromadě muzea Rudolf Turek „...jako nadšený archeolog nastínil úkoly nového musea a poukázal na dosud neprobádané naleziště a pohřebiště, které nejen pro obohacení

¹⁹⁸ TUREK, Rudolf. Několik slov o malých museích. *Mladoboleslavské listy* 1934, č. 49–50, str. 1.

¹⁹⁹ ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 151–152.

²⁰⁰ Zdeněk Kamper (1880–1965) byl středoškolský profesor, konzervátor Státní památkové péče, autor historické literatury z Mladoboleslava a správcem muzejních sbírek v Muzeu Mladoboleslava.

²⁰¹ Josef Čermák (1882–1954) působil jako muzejní pracovník v Brandýse nad Labem, byl také numismatik, básník, spisovatel a autor regionální literatury z Polabí a konzervátor Státního památkového úřadu.

²⁰² Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihá zápisů Musea Novobenátecka*, str. 51–52.

sbírek ale i pro vědecké bádání mají veliký význam“²⁰³. Systém zapisování sbírek vzbudil obdiv i u zástupců Svazu československých muzeí Jiřího Neústupného²⁰⁴ z Národního muzea a Václava Wagnera²⁰⁵ ze Státního památkového úřadu, kteří byli pozváni za účelem kontroly sbírek.²⁰⁶

Ani přes výše zmíněné peripetie se spolku nedařilo zajistit expoziční místnost. Archeolog a zakládající člen Svazu československých muzeí Karel Guth²⁰⁷ se o muzejní místnosti v okresním domě vyjádřil velice negativně. Ukázala se totiž jako naprosto nevhodná pro výstavní i muzejní účely, a to zejména kvůli části proskleného stropu.²⁰⁸ Muzejní předměty byly vystavené přímému slunci a v prostoru nebylo možné ani regulovat vlhkost vzduchu. Do místnosti byly sice umísťovány nádoby s vodou, ale ani ty nezajistily dostatečné zvlhčení vzduchu. Dále pak železná konstrukce oken netěsnila, v deštivých dnech tak do místnosti zatékala voda. Mimo to měla místnost výšku stropu přes 4 m. Nebylo tak možné zajistit ani stabilní teplotu nezbytně nutnou pro vystavování historických předmětů. V chladných měsících byla v místnosti zima, v létě naopak příliš teplo.²⁰⁹

V březnu roku 1937 bylo po vyhodnocení celkového počtu sbírek a jejich utřídění zažádáno o zapůjčení ještě jedné místnosti v okresním domě. Jednalo se o místnost, která měla původně patřit k muzejním místnostem. Místnost byla v roce 1937 „*zcela prázdná*

²⁰³ Tamtéž, str. 58–59.

²⁰⁴ Jiří Neústupný (1905–1981) byl archeolog, vysokoškolský pedagog a muzeolog.

²⁰⁵ Václav Wagner (1893–1962) byl historik umění, archeolog a pracovník ve Státním památkovém úřadu v Praze.

²⁰⁶ Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenátecka*, str. 64.

²⁰⁷ Karel Guth (1883–1943) byl archeolog, historik umění, vysokoškolský pedagog, zakládající člen a dlouholetý funkcionář Svazu československých muzeí.

²⁰⁸ Již v kolaudačním protokolu z 27. září 1928 se upozorňuje na problém netěsnícího světlíku, skrze který tekla voda při dešti. Kromě toho bylo už v této době jedno sklo rozbité. Dne 17. června 1934 upozorňuje spolek Museum Novobenátecka, že v muzejní místnosti je poškozen strop v místě, kde je skleněná střecha. O rok později byla nahlášena další závada na proskleném stropě po větrné smršti z 15. června 1935. Viz SOKA MB. Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 16–36, karton 71. *Zápis o výsledku kolaudace, 1928.*, str. 2.; *Prohlídka a oprava střechy, 17. červen 1934; Oznamení způsobených škod, 17. červen 1935.*

²⁰⁹ Muzeum Benátecka. Sběrky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 6.

a k jinému účelu, jak se zdá, nepoužitelná“²¹⁰, a tak byla musejnímu spolku přislíbena.²¹¹ Správce muzejních sbírek Jindřich Soukal přesto a snad i s odkazem na nevhodné výstavní podmínky již v červenci téhož roku požádal, aby byly muzejní místnosti přesunuty na zámek.²¹²

Nejčastějším tématem při schůzích muzejního výboru bylo zajištění výstavního fundu. Jelikož měl musejní spolek pro své účely pouze dvě místnosti, bylo poměrně obtížné předměty vhodně instalovat. Muzeum mělo v době otevření dvě oddělení. V prvním byly vystavené všechny sbírky, v druhém byla instalována výstava o první světové válce. Kromě závěsného systému, na který by se daly instalovat obrazy, bylo zapotřebí zajistit sokly pro sochy, ale především vitríny.²¹³

Již 24. února 1936 se vzdal František Hrdlička funkce předsedy spolku kvůli své vážné oční chorobě. Na jeho místo byl zvolen Josef Eger. Marie Soukalová v pamětech konstatuje, že byl zvolen na základě svých finančních prostředků, jimiž mohl eventuálně do budoucna muzeu přispět.²¹⁴ Za jeho finanční dary mu bylo i několikrát děkováno při konání schůzí spolku. Muzeu totiž zakoupil nástavné vitríny v hodnotě 5 300 Kč, čímž bylo z části získáno potřebné vybavení pro instalaci muzejních sbírek. Potřeba zvětšit výstavní plochu nutila musejní spolek pořídit deset „nástavků na skříně“²¹⁵. Celkově mělo muzeum 13 vitrín, z toho 10 se zmíněnými „nástavky“, dále 4 stolové vitríny, 2 vitríny na prapory, výstavní vitrínu s proskleným korpusem na boleslavský kraj a jeden velký stůl.²¹⁶

Pořizování vitrín, nákup a restaurování sbírek atd. patřily mezi výdaje muzejního spolku, ale zvláště vysoké byly náklady za pořizování výstavního fundu. Musejní spolek na tyto výdaje získával finance z příspěvku členů, darů a subvencí. Později se k tomu přidal i výdělek ze vstupného. Subvence spravovalo MŠANO ve spolupráci se Svazem československých muzeí. Před jejich udělením byla nutná kontrola provedená revizory

²¹⁰ Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenátecka*, str. 88.

²¹¹ Tamtéž, str. 103.

²¹² Tamtéž, str. 114–115.

²¹³ Tamtéž, 88–89.

²¹⁴ Muzeum Benátecka. Sbirky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 9.

²¹⁵ Tamtéž, 82 a 86.

²¹⁶ Tamtéž, 106–107.

ze Svazu, kteří hodnotili dosavadní činnost a stav muzea. Pro malá muzea představovaly tyto subvence významnou finanční podporu, protože jejich příjmy byly často omezené. Finanční prostředky byly poskytovány výhradně na potřeby muzea, jako byl nákup a instalace sbírek či tvorba expozic.²¹⁷ Pokud se podíváme na celkové příjmy spolku Musea Novobenatecka z let 1934–1937, dostaneme se k celkové částce 38 030 Kč za čtyři roky. V částce jsou započítány členské příspěvky (11 505 Kč), dary (20 450 Kč), subvence (5 250 Kč) a vstupné (825 Kč).²¹⁸

Muzeum bylo veřejnosti otevřeno 20. června roku 1937 v rámci Zborovských oslav pořádaných Legionářskou jednotou a Obcí přátel legionářů v Nových Benátkách. Slavnostní akt proběhl za účasti zástupce MŠANO. Od té doby mělo muzeum stanovenou pevnou otevírací dobu na nedělní dopoledne. Vstupné pro dospělé činilo 1 Kč a pro děti 50 haléřů. Průvodci muzejních expozic se stali samotní členové spolku Musea Novobenatecka.²¹⁹ Sbírkky byly umístěny ve dvou rozsáhlých místnostech okresního domu. V hlavní místnosti byly vystaveny sbírkové předměty a v druhé byla výstava o první světové válce.²²⁰

Po roce 1937 činnost spolku zvolnila, a to pravděpodobně důsledkem svého naplnění, což bylo zpřístupnění sbírek veřejnosti. Podle *Knihy zápisů* se až do 26. února 1941 nekonala žádná schůze ani valná hromada.²²¹ Až v roce 1939 požádal spolek politickou expozituru v Nových Benátkách o potvrzení, že může dále rozvíjet spolkovou činnost. Po revizi spolkového katastru začátkem roku 1941 byl spolek Museum Novobenatecka upozorněn, že déle než jeden rok nedošlo k žádné spolkové činnosti, a pokud nemá zaniknout, musí se nahlásit úřadu politické expozitury v Nových Benátkách.²²² Muzejní spolek proto svolal v roce 1941 výborovou schůzi a o rok později i valnou hromadu. Roku 1942 pak podal politické expozituře zprávu o zvolení funkcionářů spolku.²²³

²¹⁷ ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 141–142.

²¹⁸ POLÁK, Otokar. *Museum Novobenatecka v číslech (1934–1937)*. *Benátky* 1938, č. 18, str. 1.

²¹⁹ Muzeum Benátecka. *Sbírka dokumentační a archivní povahy*. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihy zápisů Musea Novobenatecka*, str. 88–89.

²²⁰ SOUKAL, Jindřich. *Z Musea Novobenatecka*. *Benátky* 1937, č. 1, str. 3.

²²¹ Poslední schůze výboru proběhla 29. listopadu 1937. Viz Muzeum Benátecka. *Sbírka dokumentační a archivní povahy*. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihy zápisů Musea Novobenatecka*, str. 115–116.

²²² SOkA MB. *Fond Politická expozitura Nové Benátky*. Fascikl 42. *Úřední připomínka, 21. ledna 1941*.

²²³ SOkA MB. *Fond Politická expozitura Nové Benátky*. Fascikl 42. *Potvrzení činnosti spolku, 23. duben 1939*.

Další schůze spolku se konala až po konci druhé světové války. Ačkoliv celková činnost spolku ustoupila do pozadí, činnost jednotlivců nikoliv. Jednalo se zejména o činnost Jindřicha Soukala, prvního správce sbírek Musea Novobenatecka.

4. Sbírkotvorná činnost Musea Novobenatecka 1934–1939

V červenci roku 1934 zapsal správce muzejních sbírek Jindřich Soukal první předměty věnované muzeu. V městské kronice však poznamenává, že kvalita darů odpovídala „důvěře“ ve vznik muzea.²²⁴ Aby Jindřich Soukal probudil u místních občanů větší zájem, začal psát články o historii města a samotném muzeu do benáteckého týdeníku. Tato osobní a cílená propagace dosáhla požadovaného úspěchu. Nejenže se jména dárců dostala do novin a podněcovala je tak k dalšímu darování, ale hlavně veřejný seznam darů určoval představu o tom, o jaké předměty mělo muzeum zájem. Tyto články dávaly lidem záruku, že předměty, které se dostanou do muzea, v něm zůstanou uchovány a budou také patričně uloženy. Svými články probouzel Jindřich Soukal také zájem o historii města a jeho jméno se o to více dostávalo do povědomí široké veřejnosti. Články byly uveřejňovány v místním periodickém tisku, a to v *Našem kraji* a později v časopise *Benátky*. Jejich redaktorem byl Arnošt Splídek, majitel tiskárny, který články o muzeu vydával zcela bezplatně, na což mělo vliv jistě i to, že František Pasecký společně s Jindřichem Soukalem byli od roku 1937 v redakční radě.²²⁵

Dokud nebylo muzeum otevřeno pro veřejnost, měly se dary nosit přímo Jindřichu Soukalovi do jeho domu na Husově náměstí č. p. 58. Po oficiálním otevření muzea pro veřejnost mohly být předměty odnášeny do muzea v jeho otevírací době. Peněžité dary se však odevzdávaly správci pokladny spolku Musea Novobenatecka panu Otokaru Polákovi v Občanské záložně.²²⁶

Sbírky se začaly zapisovat již v červenci roku 1934, i přesto že byl spolek uznán Zemským úřadem v Praze až v listopadu téhož roku. První *Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených*,²²⁷ dále jen *Hlavní seznam*, byl dokončen

²²⁴ Tímto výrokem narážel nejspíše na skutečnost, že některé předměty byly darovány s poznámkou o jejich vrácení, pokud by se nakonec nepodařilo muzeum vybudovat. Viz SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 29.

²²⁵ Anonym. Společnost pro kulturní a hospodářskou spolupráci v benáteckém kraji. *Benátky* 1937, č. 3, str. 1.

²²⁶ SOUKAL, Jindřich. Z Musea Novobenatecka. *Benátky* 1938, č. 44, str. 4.

²²⁷ Muzeum Benátecka. St. inv. č. 4269. *Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených I.*

v říjnu roku 1935 a obsahoval 3 266 inventárních čísel.²²⁸ Při otevření muzea v červnu 1937 byly popsány již 3 knihy obsahující celkem 7 400 inventárních čísel. *Hlavní seznamy* jsou dokladem velké preciznosti systému zapisování předmětů. Jejich zapisovatelem byl až do roku 1944 Jindřich Soukal. Do těchto *Hlavních seznamů* se zapisovaly všechny předměty, které byly muzeu darované, zakoupené nebo propůjčené. Byly do něj zaneseny všechny připomínky a výhrady dárců, v některých případech byla pořízena kresba předmětu či fotografie. Každý předmět byl zapsán pod pořadovým inventárním číslem a následně byl tímto číslem opatřen i samotný předmět. Sbírký se zapisovaly postupně v pořadí, ve kterém byly pořízeny. Za každý dar bylo děkováno osobním dopisem nebo veřejně zprávou v novinách.

Úplně první předměty do sbírek muzea pocházely od členů muzejního spolku. Prvními dárci byli především František Hrdlička, předseda spolku Musea Novobenatecka, a Josef Gabriel, odborný učitel ze Starých Benátek, jejichž příspěvky tvořily podstatnou část prvního seznamu sbírek. Dále to byli Otokar Polák, první pokladník muzejního spolku, rodina Soukalova, mistr obuvnický Václav Chramosta, starosta města František Kysela a učitelé Jan Glos a Marie Bayerová. Podstatnou část dále tvořily příspěvky města Nových Benátek. V tomto případě se však jednalo převážně o listinný materiál, který byl součástí někdejšího městského archivu.²²⁹ Tvořily ho listiny, archiválie, privilegia, knihy, ale také pečetidla úzce spjaté s regionem.²³⁰ Materiál z archivu byl postupně zapisován od října do listopadu roku 1934.²³¹ O výběr městských archiválií se postaral Jindřich

²²⁸ Inventární číslo (zkráceně inv. č.) v tomto případě znamená pořadové číslo. Pokud tedy první *Hlavní seznam* sbírek obsahoval 3266 inventárních čísel, znamená to, že se v muzejních sbírkách nacházel minimálně stejný počet předmětů. V některých případech se mohlo stát, že se pod jedním číslem vyskytovalo více předmětů, které byly od sebe odlišeny např. písmeny a, b, c. Druhý *Hlavní seznam* navazoval na předchozí a obsahoval 2032 inv. č., uzavřen byl v září 1936. Třetí *Hlavní seznam* obsahoval 2100 čísel a ukončen byl v říjnu 1937. Čtvrtý *Hlavní seznam* obsahoval 2 432 inv. č. a ukončen byl až po skončení druhé světové války.

²²⁹ Dnes jsou fondy benáteckého městského archivu součástí Státního okresního archivu v Mladé Boleslavi.

²³⁰ Nejvzácnějším pečetidlem, které se dostalo do sbírek muzea bylo městské pečetidlo z 16. století. Stříbrné pečetidlo se stříbrným držadlem a řetízkem. V pečetním poli se nachází znak města Nových Benátek. Nápis na pečetidle: SIGILLUM CIVITATIS NEO BENATENSIS. Rozměr pečetidla je v průměru 45 mm. Jeho cena byla odhadnuta na 17 000 Kč. Viz Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269. *Pečetidlo*. St inv. č. 48, str. 6–7.

²³¹ Celkem 1263 čísel z celkového počtu 3266 v prvním *Hlavním seznamu*. Viz Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269.

Soukal společně s ostatními členy spolku Museum Novobenatecka, a to Františkem Hrdličkou a Čěnkem Novotným, odborným učitelem z Nových Benátek.²³² Jindřich Soukal pravidelně informoval členy spolku Musea Novobenatecka o růstu sbírkových předmětů.

Bližší představu o tom, jak vypadal sbírkový fond v prvních letech působení Musea Novobenatecka nám poskytují *Hlavní seznamy sbírek*, *Kniha zápisů schůzí Musea Novobenatecka*, korespondence s odborníky a články vydávané přímo muzeem. Nejvíce předmětů bylo zapsáno mezi roky 1934–1938. Předměty získané v roce 1939 byly zapsány až v roce 1945. Vzniká tak jistá mezera v období druhé světové války, kdy do sbírkového fondu muzea žádné předměty nepřibývaly. Všechny sbírkové předměty jsou zapsány pohromadě a nejsou od sebe nijak odlišené s výjimkou inventárního čísla, což s přibývajícím počtem sbírek vede k jejich jisté nepřehlednosti. Pokusím se tedy vytvořit přehled nejhojněji zastoupených fondů s regionální hodnotou.

Jak už bylo zmíněno, podstatnou část fondu tvořil archivní fond skládající se z listinných materiálů především z městského archivu. Ten tvořil hlavně písemnosti až od druhé poloviny 17. století. Starší písemné dokumenty se dochovaly jen torzovitě. Dne 25. září 1664 zasáhl město velký požár, při kterém lehlo popelem několik měšťanských domů včetně radnice, kde byl uložen archiv. Dochovaly se jen dvě měšťanské knihy a některá privilegia a listiny. K další likvidaci archivního materiálu došlo po roce 1921, kdy byla část archivu přemístěna do budovy panského špejcharu ve Starých Benátkách. Budova byla postupně rozebrána a zničena, čímž došlo i ke zničení archivu. Po inspekci univerzitního profesora Václava Vojtíška v roce 1927 a jeho negativním hlášení o stavu zdejšího archivu na MŠANO došlo k jeho uspořádání archivu. Založení muzea mělo pro městský archiv velký význam, jelikož byl dne 26. března 1934 předán muzeu do péče.²³³ Díky Museu Novobenatecka byly nejspíše zachráněny mnohé archiválie, které by jinak byly nenávratně ztracené.²³⁴

Druhým významným fondem muzea byl od počátku archeologický, tvořený převážně zkamenělinami a jinými nálezy v novobenateckém okrese. Archeologické sbírky tvoří podstatnou část každého muzejního fondu. Tyto sbírky umožňují systematicky

²³² Muzeum Benátecka. Sbírková dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenatecka*, str. 3–4.

²³³ Kromě městské registratury.

²³⁴ JIŘÍK, Karel. *Městský archiv v Benátkách nad Jizerou*, str. 9–12.

dokumentovat život a vývoj společnosti na určitém území v době pravěku a raného středověku. Tato část sbírkových předmětů navíc probouzela největší zvědavost jak u obyvatel novobenáteckého okresu, tak u odborníků ze Státního archeologického úřadu. V okolí Benátecka byly v prvních letech činnosti muzejního spolku objeveny lokality s výskytem archeologického materiálu. Větší část archeologických sbírek Musea Novobenátecka však tvořila pozůstalost Ludvíka Šnajdra,²³⁵ archeologa, benáteckého rodáka a prvního městského archiváře, kterou věnovala muzeu jeho dcera Sylva Jandečková. Tento archeologický materiál však nepocházel z okolí Benátecka. Kromě toho věnovala muzeu i řadu odborných knih a jiné materiály z výzkumů Ludvíka Šnajdra.

Státní archeologický úřad informoval na přelomu let 1935–1936 členy spolku Musea Novobenátecka o nalezišti v Dolním Slivně. Další rok byla v obci Hrušov objevena kostra skrčence²³⁶ při vysazování ovocných stromů. Kostra byla 12. listopadu 1937 dopravena do muzea v Nových Benátkách. Na zahradě pana Horyny se dále našla jáma s úlomky nádob a části lidských koster. Z toho se usoudilo, že v místech zahrady bylo pohřebiště. Kromě toho se našly také tři hliněné nádoby „v blízkosti hřbitova v hloubce asi 23 m ve vrstvě černé hlíny a popela. Pod hlinou byly kameny (ohniště)“²³⁷. Při výkopu byli přítomni i členové musejního výboru,²³⁸ kteří podali zprávu o nálezů do místního tisku.²³⁹ V Kochánkách byly roku 1938 vykopány mamutí kly. Popis nálezů zpracoval učitel Konůpek z Kochánek. Kly byly posuzovány i Rudolfem Turkem a dalšími pracovníky ze Státního archeologického úřadu.²⁴⁰ V roce 1939 byl v Bratronicích učiněn nález bronzových předmětů, dále v Horkách nad Jizerou byly objeveny předměty z keramiky a žernov z doby laténské. Přehled o těchto nálezech poskytl veřejnosti Jindřich Soukal článku *Předhistorické nálezy v našem soudním okresu*. V Chotětově se na dvoře pana statkáře Čechelského našly v témže roce tři nádoby. V Nových Benátkách byly nalezeny lidské kosti s bronzovými předměty. Všechny tyto nálezy byly odevzdány do muzea v Nových Benátkách. Další nálezy byly učiněny v cihelnách v Horkách nad Jizerou

²³⁵ Ludvík Šnajdr (1839–1913) konzervátor, historik a archeolog. Napsal také první historiografii města Nových Benátek.

²³⁶ Tj. kostra lidského těla svázaná do skrčené polohy.

²³⁷ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam III*. Bez st. inv. č. *Nálezy*. St. inv. č. 5604–5606, str. 430–431.

²³⁸ Předseda spolku Josef Eger, novobenátečtí učitelé František Saska a Jan Glos, pokladník muzejního spolku Otakar Polák a správce sbírek Jindřich Soukal.

²³⁹ SOUKAL, Jindřich. Nové doklady starého osídlení Hrušova. *Benátky* 1937, č. 4, str. 2.

²⁴⁰ SOUKAL, Jindřich. K předhistorickému nálezů v Kochánkách. *Benátky* 1938, č. 14, str. 3.

v benátecké cihelně pana Gustava Weignerova, jehož zaměstnanci odevzdali muzeu řadu předmětů.²⁴¹ Dále pak Družstevní závody na Dražicích darovaly muzeu sedm opukových koulí (střel) nalezených v roce 1934 při výkopu základů v blízkosti hradu Dražice.²⁴²

Jindřich Soukal upozornil na schůzi výboru spolku Musea Novobenátecka v roce 1936, že ve školních kabinetech se s nejvyšší pravděpodobností ukrývá archeologický materiál, který by měl být uložen v muzeu.²⁴³ Vzhledem ke konání Národopisné výstavy v místní měšťanské škole roku 1894 v Nových Benátkách byl tento předpoklad zcela oprávněný. Dokazuje to i seznam výukových předmětů zapsaných v kronice této školy.²⁴⁴ V tomto kontextu apeluje tedy na učitele škol, kteří byli zároveň i členy spolku Musea Novobenátecka, aby tuto věc prověřili a uvážili. V roce 1936 byly pod čísly 5 377–5 396 zapsány archeologické sbírky, které darovala měšťanská škola v Nových Benátkách. O jejich darování se postaral ředitel školy a také revisor muzejních sbírek František Saska. Jednalo se o železné šipky, kousky oštěpů a části ostruh nalezených na Dražicích. Ještě v témže roce bylo měšťanskou školou darováno nejméně dalších padesát bronzových předmětů, nástrojů a částí zvířecích lebek.²⁴⁵ Tyto předměty byly po předání vystaveny ve vitrínce na Husově náměstí. Do skříňky byla umístěna malá ukázka popsaných nálezů z rozvalin dražického hradu, jako byly železné šipy a oštěpy, které darovala škola.²⁴⁶ Vitrínka bývávala taktéž vystavena v podloubí u domu Soukalových na Husově náměstí, kam Jindřich Soukal umisťoval informace týkající se spolku Musea Novobenátecka.²⁴⁷

Muzejní spolek již od svého počátku počítal s pomocí tvorby muzejních sbírek nejen u dospělé veřejnosti, ale také u dětí. Hlavním iniciátorem této myšlenky byl s největší pravděpodobností učitel místní školy Jan Glos, který se svými žáky podnikal výpravy do terénu a společně s nimi hledal pozůstatky dřívějších dob. Velké zastoupení zde měli žáci

²⁴¹ SOUKAL, Jindřich. Předhistorické nálezy v našem soudním okresu. *Benátky 1939*, č. 13, str. 2.

²⁴² Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenátecka*, str. 96–97.

²⁴³ Tamtéž, 88–89.

²⁴⁴ SOKA MB. Fond Měšťanská a obecná škola Nové Benátky. *Kronika 1889–1910*, např. str. 69–71, 74–75, 83–85.

²⁴⁵ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam III.*, Bez st. inv. č. *Nálezy*. St. inv. č. 5403–5407, 5547–5552, 5571–5595, str. 410, 422, 426, 427.

²⁴⁶ SOUKAL, Jindřich. Z Musea Novobenátecka. *Náš kraj 1936*, č. 41, str. 2.

²⁴⁷ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam II.*, st. inv. č. 4270. *Fotografie*. St. inv. č. 4787–4798, str. 358.

konkrétně třetí třídy měšťanské školy. Při první výpravě se svými žáky našel Jan Glos část sekerky, různě upravované kosti a úlomky hliněných nádob.²⁴⁸ Žáci pak přinášeli i předměty, které nacházeli ve svých domovech. Například Otakar Koudelka, Ladislav Horčička, Jiří Podaný a Zdeněk Hodboď přinesli v květnu roku 1935 do muzea staré bankovky a peníze.²⁴⁹

Dostáváme se tedy k numismatickému fondu, jehož základnu tvořily hlavně příspěvky soukromých sběratelů. Ing. František Hrdlička, rada Státního pozemkového úřadu v Praze, byl předsedou spolku Musea Novobenatecka v letech 1934–1936. Muzeu zapůjčil již v době jeho založení přesně 101 mincí rozličného charakteru.²⁵⁰ Do tohoto fondu přispěl s více jak dvě stě mincemi také Josef Soukal, otec správce muzejních sbírek Jindřicha Soukala. Dále Otakar Polák nejprve účetní, poté i ředitel Občanské záložny v Nových Benátkách a také pokladník spolku daroval bez podmínek muzeu celkem 111 starých bankovek a mincí. Dárců i darů bylo pochopitelně více. Do numismatické sbírky bychom mohli řadit kromě peněz také medaile, známky, řády a různá vyznamenání. Tento fond sice nemá vyloženě regionální hodnotu, nicméně tvoří velkou a podstatnou část sbírek muzea. Spolek Museum Novobenatecka se chtěl dokonce stát členem Numismatické společnosti v Praze.²⁵¹

Fond fotografií obsahoval v prvních letech hlavně fotografie a pohlednice odkazující na první světovou válku a československé legionáře. Hlavním dárcem fotografií byli legionáři Václav Šubrta, Antonín Bým, Jan Petr a další. Kromě fotografií získalo muzeum materiál k první světové válce z Památníku osvobození v Praze a od předsedy místní Jednoty legionářské v Nových Benátkách Karla Mansfelda. Tím byly doplněny dary místních legionářů a nejbližšího okolí. Tento materiál pak tvořil základ jedné expozice v okresním domě, která byla věnovaná vzpomínkám na první světovou válku. Jednota

²⁴⁸ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269. *Nálezy*. St. inv. č. 2574–2579, str. 152.

²⁴⁹ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269. *Numismatika*. St. inv. č. str. 148–153.

²⁵⁰ Samostatný seznam numismatických sbírek darovaných Františkem Hrdličkou je uložen v archivu Muzea Benátecka. Obsahuje záznamy s identifikací mince, období a místem, odkud pochází. Na konci seznamu se dozvídáme, že mince sbíral otec Františka Hrdličky, benátecký měšťan Adolf Hrdlička, který zemřel roku 1892. Mince pocházející z českých zemích našel v okresu Benáteckém, zahraniční mince získal na své cestě po Evropě, kterou absolvoval pěšky v roce 1865. Muzeum Benátecka. *Sbírka dokumentační a archivní povahy*. Inv. č. MBJ-DM-141. *Z numismatických sbírek*.

²⁵¹ Muzeum Benátecka. *Sbírka dokumentační a archivní povahy*. Inv. č. MBJ-D-894. *Knihy zápisů Musea Novobenatecka*, str. 88–89.

legionářská v Nových Benátkách dokonce darovala na výstavu vlastnoručně vyrobený model teplušky.²⁵²

Našlo by se zde také několik fotografií města Nových Benátek a okolí, které daroval Ferdinand Korbel, pokladník v cukrovaru ve Starých Benátkách, a František Pasecký. Po otevření muzea v roce 1937 byly fotografovány muzejní místnosti a restaurované památky, které nafotili samotní členové spolku Musea Novobenátecka a poté darovali do sbírek.²⁵³ Většina fotografií, diapositivů a negativů, které muzejní sbírky dodnes obsahují, byly zapsány až po roce 1945.

Poměrně malou část sbírek však zakoupil v letech 1934–1939 samotný spolek Musea Novobenátecka. Důvodem k tomu bylo nejspíše hospodaření s velmi malým množstvím peněz, který spolek vlastnil. Nákup sbírek musela nejprve odsouhlasit muzejní výborová rada, která se do otevření muzea scházela pravidelně jednou či dvakrát do měsíce. Nejvíce financí se v prvních letech investovalo spíše do vybavení výstavního fundu a případné restaurace sbírek než do jejich samotného nákupu. První sbírkový předmět zakoupilo muzeum v srpnu 1935. Jednalo se o starý tisk hudební partitury Jiřího Antonína Bendy, benáteckého hudebního skladatele z 18. století.²⁵⁴ Zvláště Jindřich Soukal se zajímal o historii cechů v okrese Nové Benátky, pro tento svůj výzkum sehnal velké množství materiálu a podařilo se mu pro muzeum zakoupit také knihu *Manuál při poctivém cechu tesařském města Nových Benátek*²⁵⁵ z roku 1731. Pokud už muzejní spolek něco zakoupil, jednalo se o věci spojené s regionem. Mezi takové patřily knihy *Naši buditelé v Benátkách* od Ferdinanda Strejčka a publikace *Jan IV. z Dražic, poslední biskup pražský* od Václava Chaloupeckého.²⁵⁶ Zajímavé řešení, co se týče nakládání s finančními příspěvky od členů spolku se nachází v třetí knize *Hlavního seznamu*, kde se uvádí, že členka spolku Musea Novobenátecka Marie Soukalová zakoupila šest předmětů za částku 100 Kč, čímž byla zbavena povinnosti zaplatit roční příspěvek.²⁵⁷ Jakožto zakládající členka muzea musela

²⁵² Nákladní vagon, které se po úpravě používaly k dopravě vojáků.

²⁵³ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam III.*, st. inv. č. 7332–7352, str. 592–595.

²⁵⁴ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I.*, st. inv. č. 4269. *Medea, in Klavierauszüge. Der Dialog von Gotter. In Musik gesetzt von Georg Benda.* St. inv. č. 3088, str. 188–189.

²⁵⁵ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam II.*, st. inv. č. 4270. *Manuál.* St. inv. č. 4960, str. 376.

²⁵⁶ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam III.* Bez st. inv. č. *Knihy.* St. inv. č. 5608, str. 430–431.

²⁵⁷ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam III.*, Bez st. inv. č. *Předměty.* St. inv. č. 5704–5708, str. 442–443.

zaplatit jednorázový členský poplatek 500 Kč. Nechala si však tuto částku rozdělit na pět splátek, tedy na pět let.²⁵⁸

Za překvapivou považuji skutečnost, že se v *Hlavním seznamu* objevily nejen sbírkové předměty, ale také vitríny neboli „výstavní skříně“, spolkové razítko a razítko správce sbírek, dále také již dokončené *Hlavní seznamy* sbírek a pokladna na výběr spolkových poplatků.²⁵⁹

Muzejní sbírky byly poprvé vystaveny společně s výstavou obrazů benátského rodáka a akademického malíře Čeňka Melky v roce 1935. V této době nebylo ještě muzeum otevřeno veřejnosti. Při výstavě Čeňka Melky mohli návštěvníci vidět část musejních sbírek, ještě před oficiálním otevřením v červnu 1937. Jak vypadala tehdejší muzejní síň a jakým způsobem byly instalovány muzejní sbírky, se můžeme dočíst v týdeníku *Náš kraj*, který vyšel v roce 1936 ku příležitosti konání první řádné valné hromady spolku Musea Novobenatecka. V místnosti bylo 10 muzejních vitrín umístěných při stěnách a další tři menší vitríny. Z nich šest bylo zakoupeno z finančních prostředků spolku Musea Novobenatecka a čtyři darovány. Uprostřed místnosti byl veliký dubový temně leštěný stůl darovaný městem. Vystavena byla stará privilegia města, listiny, zkameněliny a jiné archeologické sbírky, dále sbírky etnografie, lidová umění a řemesla. Vystaveny byly také zbraně a privilegia místních historických cechů. Expozice však nebyla ještě hotova a některé sbírky čekaly na své definitivní umístění. Tuto místnost si mohli návštěvníci prohlédnout před konáním valné hromady.²⁶⁰

4.1. Restaurování památek v režii Musea Novobenatecka

Ochrana památek byla jedním z cílů spolku Musea Novobenatecka zakotvená ve stanovách spolku, také si kladl za cíl chránit umělecké památky stavební, sochařské, výtvarné a doklady lidového umění. Tato ochrana památek byla prováděna konzervací, nebo restaurováním. Spolek Museum Novobenatecka nepečoval pouze o památky v držení muzea, ale zajímal se o všechny památky v okrese Nové Benátky.

²⁵⁸ Muzeum Benátska. Seznam členů a zaplacených příspěvků. Inv. č. MBJ-D-894, str. 6–7.

²⁵⁹ Muzeum Benátska. *Hlavní seznam II.*, st. inv. č. 4270. *Zapsané předměty*. St. inv. č. 4254–4260, 4266–4268, str. 310 a 312.

²⁶⁰ Anonym. Kulturní svátek Novobenatecka. K první řádné valné hromadě Musea Novobenatecka. *Náš kraj* 1936, č. 6, str. 1–2.

V lednu roku 1936 podává spolek Museum Novobenatecka návrh městské radě a kulturní komisi města Nových Benátek na záchranu soch v zámeckém parku. Tato žádost byla schválena a dočkala se velkého zájmu z řad veřejnosti. Sochy z 18. století, údajně pocházející z dílny Matyáše Bernard Brauna, byly v žalostném stavu. Prací byl roku 1937 pověřen restaurátor a akademický sochař Miroslav Böswart²⁶¹ z Prahy, který opravil a ošetřil celkem osmnáct soch včetně kamenných váz. Celou záležitost financovalo město Nové Benátky. Další opravy soch byly financovány z prostředků Občanské záložny, spolku Musea Novobenatecka a Okrašlovacího spolku. Jednalo se o sochy kojící Panny Marie, Morový kříž, sochu sv. Floriana a sv. Jeronýma. Mezi restaurované sochy se dostala i socha neznámého světce nalezená na půdě starobenateckého velkostatku. Světec byl odborníky ze Státního památkového úřadu určen jako svatý Foka, patron zahradníků. Po opravě byl umístěn mezi sochy v zámeckém parku.²⁶²

V roce 1937 byla restaurovaná také budova zámeckého kostela Narození Panny Marie. Do jeho opravy věnoval nejvyšší částku děkan a místopředseda spolku Musea Novobenatecka Ignác Veselý, který poskytl 18 000 Kč z vlastních prostředků. Pomoc při shánění dalších finančních prostředků poskytl muzejní spolek, který vydal prohlášení o chystané opravě této památky s žádostí o finanční příspěvek. Na opravu přispěli peněžní ústavy, závody, spolky a občané. Nakonec se vybralo až 12 500 Kč.²⁶³ Restaurace kostela byla svěřena místnímu staviteli ze Starých Benátek Janu Podářilovi, který se podílel i na odkrytí sgrafit na zámecké budově v témže roce. Objevení původních ornamentálních a figurálních sgrafit v nádvoří zámku, jejich následné odkrytí a restaurace bylo jedním z největších kulturních počinů v Nových Benátkách v roce 1937. Postupné odhalování sgrafit pochvalně sledovala každodenně široká veřejnost. Na postup práce jezdili dohlížet profesor Zdeněk Kamper, konzervátor Státního památkového úřadu z Mladé Boleslavi, a konzervátor z Brandýsa nad Labem Josef Čermák. Za dohled památkové péče sledovali práci Václav Wagner a Josef Šebek.

²⁶¹ Sochař Miroslav Böswart se podílel takřka na všech restauračních pracích v Nových Benátkách v letech 1936–1937. V červnu roku 1936 restauroval sochu sv. Jana Nepomuckého na Husově náměstí a Jindřichu Soukalovi podal o soše zajímavé informace, které zaznamenal do kroniky města. Viz SOkA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 37–38.

²⁶² Tamtéž, str. 40.

²⁶³ Tamtéž, str. 39–46.

V roce 1937 bylo taktéž restaurováno průčelí domu na Husově náměstí, tzv. domu „U ryby“, a to zásluhou Občanské záložny v Nových Benátkách, spolku Musea Novobenátecka, Okrašlovacího spolku a podpory městského zastupitelstva. Na opravě se podílel Státní památkový úřad v čele s Václavem Wagnerem, který společně s Jindřichem Soukalem sepsali umělecko-historickou studii *Dům „U ryby“ v Nových Benátkách*.²⁶⁴ Tuto publikaci vydalo Museum Novobenátecka jako svůj první samostatný tisk. Náklad na výrobu byl plně hrazen Občanskou záložnou ve prospěch muzea, a tak výtěžek z jeho prodeje značně posílil finanční stránku spolku Musea Novobenátecka. Oprava nejvýznamnějšího domu v Nových Benátkách ještě před otevřením samotného muzea přilákala zájem benátecké veřejnosti a prospěla tak sbírkotvorné činnosti muzea.²⁶⁵

Ochranou památek města a jejich postupným restaurováním se členové spolku Musea Novobenátecka začali zabývat už počátkem roku 1935. Spolek již v této době zamýšlel restaurovat jednu olejomalbu, a to obraz zobrazující hořící radnici v Nových Benátkách. V roce 1936 se zmiňuje správní výbor muzea, že by si oprava obrazu vyžádala až 600 Kč a zarámování dalších 150 Kč. Kvůli nedostatku finančních prostředků spolku se jeho restaurování odložilo na později. Na zámecké půdě byl roku 1936 Josefem Bláhou objeven obraz sv. Jeronýma, taktéž v dezolátním stavu. Jindřich Soukal uvádí, že malba byla ve větších částech odrolena a plátna potrhána. Jejich opravu provedl po doporučení Václava Wágnera roku 1937 malíř František Fischer. Na zaplacení výdajů přispěla Marie Soukalová částkou 100 Kč. Obraz hořící radnice byl zapsán ještě před provedením restauračních prací v prosinci roku 1934.²⁶⁶ V jiných případech se čekalo s jejich zapsáním až po konzervaci či opravě.

Muzeum také získalo do sbírek dvě dřevěné sochy andělů nadživotní velikosti, dílo místního umělce Jana Dlouhého Langa, pravděpodobně příslušníka žateckého cechu řemeslnického, který do Nových Benátek přišel na počátku 18. století. Tento řezbář se údajně oženil s dcerou primase Františka Antonína Rebensteichera z Nových Benátek. Sochy darované muzeu Karlem Novákem, novobenáteckým rodákem a profesorem na ČVUT, restauroval na doporučení Státního památkového úřadu řezbář a restaurátor Josef

²⁶⁴ WAGNER, Václav – SOUKAL, Jindřich. *Dům „U ryby“ v Nových Benátkách*. Umělecko-historická studie. Kronikářské poznámky. Pardubice, 1937.

²⁶⁵ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 34.

²⁶⁶ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I*. St. inv. č. 4269. *Obraz staré hořící radnice*, st. inv. č. 1805, str. 98–99.

Píša v Praze za částku 1 400 Kč. Sochy původně zdobily interiér kaple sv. Rodiny na Husově náměstí.²⁶⁷ Práce byla zadána 18. dubna 1937 a dokončena těsně před otevřením muzea pro veřejnost v červnu téhož roku. V roce 1938 se měly sochy stát součástí výstavy Pražské baroko, která se konala v Praze při příležitosti Všesokolského sletu.²⁶⁸ V katalogu vystavených předmětů se však tyto sochy nenacházejí.²⁶⁹

Avšak největším úspěchem spolku Musea Novobenatecka bylo získání dvaceti obrazů z bývalé zámecké galerie. Spolek Musea Novobenatecka získal roku 1937 finanční obnos 20 000 Kč od Městské spořitelny původně na opravu budovy staré kaple sv. Rodiny na Husově náměstí. Již se počítalo s finančním příspěvkem Státního památkového úřadu, a dokonce byly vyhotoveny také plány budovy kaple sv. Rodiny. Nakonec se však členové výboru rozhodli jinak. Kristian Thun-Hohenstein, syn někdejšího majitele benáteckého panství Bohumila Thun-Hohensteina, se dostal do velké finanční tísně. Nabídl tedy muzejnímu spolku dvacet obrazů ze staré galerie zobrazující převážně bývalé majitele zámku v Nových Benátkách. Nejcennějším obrazem mezi nimi byl obraz císaře Rudolfa II. v životní velikosti.²⁷⁰ Spolek od něj zakoupil obrazy za peníze určené na opravu kaple sv. Rodiny. Obrazy bylo třeba nechat zrestaurovat, na což přispěli členové spolku Musea Novobenatecka a také oba ředitelé benátecké továrny Carborundum.²⁷¹ Obrazy se podařilo zrestaurovat až po skončení druhé světové války a stejně tak i zajistit jejich nové zarámování. Sbírkou obrazů byla zapsána až po skončení restaurátorských prací roku 1945 Marií Soukalovou.²⁷²

V Nových Benátkách probíhaly obnovy historických památek na počátku 20. století jen velmi výjimečně. Dokud nebyl ustanoven spolek Musea Novobenatecka, který měl o ochranu památek živý zájem, byly v okolí města Nových Benátek restaurovány pouze

²⁶⁷ Sochy se dostaly do soukromého držení pravděpodobně v době, kdy se z kaple stala radnice. Otec Karla Nováka byl totiž městským primasem. Viz Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam I*. St. inv. č. 4269. *Sochy*, st. inv. č. 2118–2119, str. 122–123.

²⁶⁸ POLÁK, Otokar. *Museum Novobenatecka v číslech (1934–1937)*. *Benátky* 1938, č. 18, str. 1.

²⁶⁹ VYDROVÁ, Jiřina. *Výstava Umění v Čechách 17.–18. století, 1600–1800. Pražské baroko*. Valdštejnský palác – Palác Zemského zastupitelstva. Pořádá Umělecká beseda v Praze za účasti hlavního města Prahy, květen–září 1938. Praha: Umělecká beseda, 1938.

²⁷⁰ Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam IV*. St. inv. č. 9828. *Portrét Rudolfa II.*, str. 596–597.

²⁷¹ Řediteli starobenatecké továrny byli v této době Gustava Weigner a Arnošt Polák, kteří darovali částku 1 000 Kč. Na restauraci obrazů a rámců se počítalo s částkou 10 000 Kč. Viz SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 43–44.

²⁷² Muzeum Benátecka. *Hlavní seznam IV*. St. inv. č. 9808–9830. *Obrazy*, str. 592–599.

dvě památky.²⁷³ Správce muzejních sbírek Jindřich Soukal měl dopředu promyšlené, které památky by nechal dát v budoucnu zrestaurovat. Své vize zveřejnil v týdeníku *Benátky* roku 1940.²⁷⁴ Ačkoliv jemu ani ostatním členům spolku Musea Novobenatecka nelze upřít nadšení pro věc, nepříznivá politická situace zabránila dalším restaurátorským pracím i samotnému budování muzea.

²⁷³ Snahy o restaurování památek projevilo město ještě před ustanovením musejního spolku. V roce 1926 byl za přispění Družstevních závodů v Dražicích restaurovaný kostel sv. Martina (původně kostel sv. Ludmily založený Janem IV. z Dražic r. 1340) a následně i znovu vysvěcený. Státní památkový úřad provedl odborné ohledání a stavební průzkum památky. Během ní byly pod omítkou objeveny fragmenty nástěnných maleb, které byly postupně odkryty a zrestaurovány. Díky tomuto zásahu byla památka zachráněna před zkázou, jelikož v roce 1783 byl kostel odsvěcen, prodán a používán k hospodářským účelům. Dále byla restaurováno sousolí kojící Panny Marie v zámeckém parku Rudolfem Vlachem. Sochu nechal zhotovit neznámý autor pro hraběte Arnošta Bohumíra ze Schützenau roku 1714. I když socha prošla opravou v roce 1926, byla v roce 1937 zařazena do série oprav soch v zámeckém parku.

²⁷⁴ SOUKAL, Jindřich. Ochrana přírody a uměleckých památek v nejbližším okolí města Nových Benátek. *Benátky* 1940, č. 23, str. 1–2.

5. Činnost muzea a členů spolku Musea Novobenatecka od března roku 1939 do konce druhé světové války

15. březen roku 1939 je v české historii znám jako den zahájení německé okupace Československa. V tento den německá vojska překročila hranice a začala obsazovat klíčové oblasti českých zemí. Tato invaze vedla k rozpuštění druhé Československé republiky a už 16. března 1939 byl oficiálně vyhlášen protektorát Čechy a Morava, čímž se české země dostaly pod přímou správu nacistického Německa. Tento akt byl jedním z mnoha kroků, které vedly k eskalaci napětí v Evropě a k vypuknutí druhé světové války.²⁷⁵

Již 15. března 1939 obsadili němečtí vojáci v Nových Benátkách okresní dům i s poštovním úřadem, školy, budovu zámku i Sokola. I proto musel být archiv a berní úřad přesunut do muzejních místností v okresním domě. Muzeum tak ale náhle přišlo o jednu ze dvou síní, navíc ještě muselo pojmout materiál z městského archivu. První starostí spolku Musea Novobenatecka bylo zabezpečit muzejní sbírky a archiv. Jindřich Soukal nechal zhotovit čtyři zinkové krabice, do nichž se uložily nejvzácnější a nejcenější předměty, jako městská privilegia, listiny a městské knihy z let 1620–1720. Mimo jiné mezi nimi byly i *Hlavní seznamy* muzejních sbírek. Krabice byly zaletovány a zakopány v Obodři na pozemku starosty Josefa Součka. Do muzejní místnosti si dávaly do úschovy své cennosti také spolky. Uložila se zde část sokolské knihovny a spolkové prapory. Z muzea se tak postupně stalo skladiště, kterým také zůstalo po celou dobu války. Informace o tom, jak to v muzeu vypadalo, poskytují pouze paměti Marie Soukalové. Dle jejího vyjádření byla muzejní místnost zaplněna skříněmi, vitrínami, muzejními předměty, knihami a archiváliemi až po okraj. Nebylo možné se dostat do zastavěných skříní, aniž by se část místnosti nevystěhovala. Když došlo na prohlídku muzea německými vojáky, nikomu z nich se nechtělo přendávat tolik listin, fascikulů a předmětů, aby mohli prohlédnout obsah skříní.²⁷⁶ Tím se nejspíše podařilo bez větší újmy zachránit téměř vše, co se za léta dosavadní činnosti spolku podařilo nashromáždit. Přesto došlo k několika ztrátám. Jednalo se především o mince a městská a cechovní

²⁷⁵ GEBHART, Jan. *Československo v pomnichovském období a v letech druhé světové války (1938–1945)*, str. 449–474. In PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

²⁷⁶ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 12–16.

pečetidla. Je až s podivem, že tyto předměty nebyly uloženy do ukrytých zinkových krabic, obzvláště v případě vzácného městského pečetidla z 16. století. Svou chybu si později členové spolku Musea Novobenátecka uvědomili a zbylé vzácnější předměty ukryli ve svých domovech.²⁷⁷

5.1. Správce muzejních sbírek a odbojář Jindřich Soukal

Jindřich Soukal se narodil v Hrobech u Duchcova 6. října roku 1895. Jeho rodina se často stěhovala. Krátkou dobu studoval reálné gymnázium v Kolíně, když se jeho rodina přestěhovala do Prahy, přestoupil na reálné gymnázium v Praze na Žižkově. Do Benátek se přestěhoval až roku 1933 se svojí manželkou Marií Soukalovou. Důvod pro změnu bydliště není zcela jednoznačný. Uvádí se, že to bylo kvůli zranění Jindřicha Soukala, které utrpěl při automobilové nehodě. Ve stejném zdroji se o několik stránek dál však píše, že přišel o zaměstnání kvůli hospodářské krizi.²⁷⁸ Mohlo se však jednat i o osobní důvody.

O životě Jindřicha Soukala před rokem 1933 moc nevíme. Z osobního fondu vyplývá, že se věnoval hlavně studiu. Mezi roky 1921–1929 studoval kulturní inženýrství na ČVUT v Praze.²⁷⁹ Během studia byl předsedou Svazu československého studentstva a byl zapsán v podpůrném spolku Radhošť.²⁸⁰ V roce 1930 údajně pracoval v zeměměřické kanceláři ve Starých Benátkách, kde se poznal s Marií Soukalovou.²⁸¹

Marie Soukalová, rozená Chramostová, nepocházela z Benátek, nicméně zde prožila velkou část života. Narodila se 13. září roku 1886 v Lysé nad Labem. Ve svých šesti

²⁷⁷ Muzejní sbírky byly například uloženy u členů spolku Otokara Poláka, u berního tajemníka Karla Zbroje a Františka Borovičky, prokuristy továrny Carborundum. Numismatické sbírky od Františka Hrdličky byly také vráceny do sbírek muzea. Všechny tyto předměty byly po válce v pořádku vráceny do muzea. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 14–16.

²⁷⁸ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*. Srovnání viz str. 27 a 180.

²⁷⁹ SOKA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Dokumenty. *Výkaz studií 1921–1929*.

²⁸⁰ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*. str. 27.

²⁸¹ POLÁK, Otokar – RŮŽIČKA, Augustin. *In memoriam J. Soukal*. In Boleslavsko. *Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří*. Národní výbor: Mladá Boleslav, 1947, str. 311.

letech se její rodina přestěhovala do polského Krakova, kde její otec pracoval na pevnostních stavbách. Po jeho smrti se celá rodina přestěhovala do Starých Benátek. Po vyučení žila pět let v Praze. Když její sestra Krista Loudilová ovdověla, vrátila se zpět do Starých Benátek, aby jí vypomáhala v rodinném obchodě, kde pracovala následujících 15 let. Poté se vdala za Josefa Hradce, statkáře ze Kbela. Jejich manželství netrvalo dlouho, po dvou letech se Marie Hradcová stává vdovou a také částečnou dědičkou statku ve Kbele. Ve svých čtyřiačtyřiceti letech se znovu provdala.²⁸² Tentokrát to bylo za Ing. Jindřicha Soukala, a to 26. dubna roku 1930 na pražském Smíchově, kde až do roku 1933 společně žili.²⁸³

Jindřich Soukal byl mezi roky 1933–1939 zaměstnán jako technický úředník na zeměměřičské práce v terénu u Ing. Františka Kubíka v Praze na Vinohradech.²⁸⁴ V roce 1941 splnil autorizační zkoušku pro civilní geometry k dosažení oprávnění vykonávat civilního technika. Aby mohl být ke zkoušce připuštěn, musel doložit svůj křestní list, domovský list, vysvědčení o poslední státní zkoušce, vysvědčení o vykonané praxi, vysvědčení z národního hospodářství a veřejného práva a doklady potvrzující árijský původ.²⁸⁵ Po úspěšném zakončení zkoušek se stal civilním geometrem pro Nové Benátky.

Nedílnou součástí Soukalova života byl podíl na spolkové činnosti ve městě. Byl aktivní hned v několika spolcích. V roce 1933 se přidal i do Spolku českých inženýrů v Mladé Boleslavi. V Nových Benátkách to byly spolky Klub československých turistů, Okrašlovací spolek, byl členem Rybářského spolku, Sportovního klubu Benátky, od roku 1944 byl také přispívajícím členem Spolku divadelních ochotníků Benátky a společně se svou chotí byl zapsán ve spolku Občanské besedy a Tělocvičné jednotě Sokol. Z knihy protokolů Občanské besedy vyplývá, že byl Jindřich Soukal členem poměrně aktivním. Kromě živé propagace muzea se snažil prosadit své plány na zřízení jedné centrální knihovny v Benátkách. Poprvé svůj záměr zveřejnil v *Našem kraji* roku 1936.²⁸⁶ Skoro každý spolek měl svou vlastní knihovnu, kterou spravovali její pověřeni členové. Knihy, které někdo potřeboval, si mohl vypůjčit v některé z mnoha spolkových knihoven. Pro

²⁸² SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*. str. 179–180.

²⁸³ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-43. *Svatební oznámení*.

²⁸⁴ VIK, Josef. *Průvodce po historii a památkostech*, str. 178.

²⁸⁵ SOKA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Dokumenty. *Složka Vysvědčení, křestní list, domovský list a rodokmen*.

²⁸⁶ SOUKAL, Jindřich. Návrh na centralisaci knihoven v Nových Benátkách. *Náš kraj* 1936, č. 15, str. 3.

Jindřicha Soukala, který se soustavně zajímal o historii novobenáteckého okresu, bylo zřízení jedné knihovny vhodným řešením. Podle jeho návrhu by knihy zůstaly v majetku spolku, pouze by se všechny knihy shromáždily do jedné ústřední knihovny. Tento návrh prosazoval ještě v roce 1939.²⁸⁷

V prosinci roku 1940 však prosí Občanskou besedu, aby byl společně se svou ženou Marií vyškrtnut ze seznamu členů spolku.²⁸⁸ Již po obsazení Nových Benátek německým vojskem se Jindřich Soukal pomalu stahoval z veřejného i kulturního života. Stále sice přispíval články do benáteckého týdeníku, ale už se v nich nevěnoval činnosti muzea a sbírek. Již roku 1939 dobrovolně rezignoval na funkci městského kronikáře, na kterou byl zvolen usnesením městského zastupitelstva 19. října roku 1934.²⁸⁹ V posledním zápisu v městské kronice z 15. března roku 1939 píše: „*Jako městský kronikář budu zde líčit jen to, co by neohrozilo moji bezpečnost, a proto o současných dějinách psátí nebudu – nemělo by to smyslu.*“²⁹⁰ Důvodem k jeho rezignaci byla jednoznačně nepříznivá politická situace. Jindřich Soukal byl navíc zapojen do protinacistického odboje.

Jindřich Soukal byl členem odbojové organizace Stráž obrany státu, zkráceně SOS, kterou tvořili mobilizovaní záložní důstojníci a vojáci v čele s Milošem Mejsnarem z Krnska. Cílem bylo vytvořit ilegální síť napříč celým územím protektorátu. Jednotlivé úseky se označovaly písmeny A, B, C, D a ty se dále dělily na menší okrsky. Nakonec však vznikla síť jen v malé oblasti severovýchodních Čech. Miloš Mejsnar byl vedoucím okrsku B1-B11, který zahrnoval jihozápadní část Mladoboleslavska a území Benátecka až ke Mšenu. Hlavním stanovištěm se stalo Krnsko. Odbojáři z Nových Benátek, včetně Jindřicha Soukala,²⁹¹ se k této skupině připojili v roce 1940. Jejich aktivity se projevovaly ve zpravodajské práci, v získávání informací o německých jednotkách a odposlouchávání

²⁸⁷ SOUKAL, Jindřich. *Sloučení knihoven v Nových Benátkách*. Benátky 1939, č. 11, str. 1.

²⁸⁸ SOKA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. Karton 1. *Odstoupení Jindřicha Soukala ze spolku Občanské besedy, 15. prosinec 1940*.

²⁸⁹ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 82.

²⁹⁰ Tamtéž., str. 82.

²⁹¹ Jindřich Soukal měl být přímo vedoucím této odbojové organizace na Benátecku. Kromě něj byli ve skupině také Emil Šikal, Rudolf Kordina, Jarmila Hanušová aj. Viz SOKA MB. Fond Sbirka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Odboj květen 1945. Karton 49 a. *Svědectví Emila Šikala, 15. únor 1948*.

telefonních hovorů z Mladé Boleslavi a z Milovic.²⁹² Členové také průběžně sháněli a ukrývali zbraně. Vlastními silami vyráběli střelivo, munici a další vojenský materiál.²⁹³ Mimo to prováděli odbojové aktivity ve formě sabotáží na železničních tratích, v továrnách, šířili ilegální tiskoviny *V boj!* aj. Ing. Jindřich Soukal zajistil pro skupinu podrobnou mapu oblasti Milovic s uvedením veškerých místních názvů a udáním dislokace německých jednotek včetně jejich krycích znaků. Tyto plány byly během jediného večera Emilem Šikalem a Jindřichem Soukalem odcizeny z vojenského tábora v Milovicích, obkresleny a vráceny, aniž by si toho kdokoliv všiml.²⁹⁴ Jindřich Soukal byl vzhledem ke své dlouholeté praxi v oboru v tomto případě tou nejlepší volbou a navíc byl jakožto civilní geometr méně nápadný častým pohybem po obcích okresu.²⁹⁵

Mimo to byl Jindřich Soukal také členem podzemní pražské skupiny, označované jako skupina „podplukovníků“ zvaná A, jejímž zakladatelem byl Josef Řečínský. Tato odbojová skupina se zaměřovala na drobnou záškodnickou činnost na komunikacích s pomocí výbušnin. Plukovník Emil Boris Bořík uvádí, že Jindřich Soukal neuměl a ani nerozuměl německy, přesto se scházel s „*různými individui gestapa*“ a štědře je uplácel, aby zmínil utrpení známých členů odbojových oddílů. Podle jeho odhadu dal na tuto činnost během let 1940–1943 až 100 000 Kč. „*Mouka, salám, vejce, sádlo, máslo, mák byly obyčejnou přítěží strejdy z Benátek na jeho bicyklu. V zimě nastala potíž s jízdou vlakem, ale kulhavý geometr měl takovou důvěru na nádraží v Praze, že kdyby byl snad vezl kanon anebo celé prase, nikdo ho nezastavil, ani česká, ani německá kontrola*“²⁹⁶. V této skupině konal službu zpravodajského důstojníka pro civilní záležitosti a organizačního důstojníka. Po skončení války chtěl údajně získat poslanecký mandát.²⁹⁷

²⁹² V Milovicích se nacházel vojenský výcvikový prostor Milovice-Mladá.

²⁹³ Z příkazu Jindřicha Soukala se začalo s výrobou ručních granátů. V továrně Carborundum se k tomu opatřoval materiál. Viz SOKA MB. Fond Sbirka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Odboj květen 1945. Karton 49 a. *Svědectví Alferda Stadthera, 30. březen 1948.*

²⁹⁴ SOKA MB. Fond Sbirka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Odboj květen 1945. Karton 49 a. *Svědectví Emila Šikala, 15. únor 1948.*

²⁹⁵ DVOŘÁK, Bohumil. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu.* Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní podzemní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP ČR, 2002, str. 54–56.

²⁹⁶ SOKA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Korespondence. *Svědectví Emila Borise Boříka, 14. srpen 1947 Chomutov*, str. 1.

²⁹⁷ Tamtéž, str. 2.

Převážná část členů SOS z Nových Benátek se zaměřovala od léta 1941 na pomoc a podporu uprchlých zajatců.²⁹⁸ Na podzim roku 1943 organizoval Jindřich Soukal převedení zajatého anglického vyššího důstojníka přes území protektorátu. Tato akce prý byla úspěšná.²⁹⁹

Odbojová skupina SOS se však začala v roce 1943 zmítat vnitřními konflikty, které způsobily její prozrazení. Při zatýkání byli postupně prozrazováni členové skupiny a v zimě roku 1944 začala série zatýkání. Jindřich Soukal se 13. února 1944 ještě zúčastnil přednášky Jaromíra Hlušičky na téma 15 let v SSSR.³⁰⁰ Po této přednášce byl zatčen gestapem. Během zatýkání prohledali dům manželů Soukalových a našli několik cenností z muzea, které také zabavili. Poté strávil deset měsíců ve věznici na mladoboleslavském hradě. Následně byl přesunut do koncentračního tábora v Terezíně do Malé pevnosti. Co se dělo s Jindřichem Soukalem v Terezíně, víme jen díky svědectví Josefa Plicky, statkáře ze Sedlce, který s ním byl v cele č. 41. Potvrzuje, že si Jindřich Soukal psal od začátku „terezínské paměti“, ve kterých zapisoval vše o lidech, které zde potkal. Tyto paměti se po válce ztratily. Když onemocněl tyfem, byl převezen na celu 37 ve druhém dvoře Malé pevnosti, kde také 8. května 1945 svému onemocnění podlehl. Jeho tělo bylo zpopelněno v terezínském krematoriu.

Plukovník Emil Boris Bořík podal roku 1945 návrh na vyznamenání Jindřicha Soukala československým válečným křížem 1939 in memoriam.³⁰¹ Tuto poctu udělenou prezidentem republiky převzala Marie Soukalová 4. května 1946 v sále Okresní záložny

²⁹⁸ DVOŘÁK, Bohumil. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945*, str. 55.

²⁹⁹ Jindřich Soukal údajně padělal pasy a doklady, aby pomáhal při přepravě letců do zahraničí. Vzpomínky Marie Soukalové se však trochu rozchází ohledně převodu anglického důstojníka. Podle ní bylo jejím muži svěřen v roce 1941 případ letce Janaty ze Kbela, ve věci odcestování za hranice, což potvrzuje také svědectví Karla Maška a Emila Šikala. Viz SOKA MB. Fond Sbirka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Odboj květen 1945. Karton 49 a. *Svědectví Karla Maška, 14. únor 1948 a Emila Šikala, 15. únor 1948*. Mohl však uskutečnit převod vícero mužů.

³⁰⁰ Tato přednáška byla veřejná. Pořádala ji místní osvětová služba v Nových Benátkách. Viz SOKA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Korespondence. *Pozvánka na přednášku, 13. únor 1944.*; Jaromír Hlušička byl údajně ruský emigrant a jeho cyklus přednášek se konal i v jiných obcích. Viz KULHÁNKOVÁ, Anna. *Konec druhé světové války na Blatensku*. Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Lubor Václavů, str. 14.

³⁰¹ SOKA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Korespondence. *Korespondence mezi Marií Soukalovou a Emilem Borisem Boříkem, 12. listopad 1945*.

hospodářské v Nových Benátkách. Kromě toho převzala i péči o životní dílo svého zesnulého chotě, a to zejména správu muzejních sbírek.

Posmrtná vzpomínka na Jindřicha Soukala vyšla roku 1947 v publikaci *Boleslavsko*.³⁰² Jejími autory byli Otokar Polák a Augustin Růžička,³⁰³ který navíc napsal o Soukalově odbojové činnosti i do městské kroniky.³⁰⁴ Krátký medailonek k jeho osobě pak napsal na začátku padesátých let Josef Vik v již zmiňované publikaci *Průvodce po historii a památkostech města a okolí*.³⁰⁵ Z novějších děl mohu vzpomenout knihu Luděk Beneš *Osobnosti Mladoboleslavska*.³⁰⁶ Přehled protinacistického odboje na Benátecku podávají dvě publikace *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945*³⁰⁷ a *Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945*.³⁰⁸

Jindřich Soukal zanechal nesmazatelnou stopu v podobě dodnes existujícího muzea. Zejména jeho práce ve sbírkotvorné činnosti byla při vzniku muzea naprosto rozhodující a klíčová. Bez jeho úsilí by muzeum pravděpodobně nikdy nevzniklo. Dnes je připomínán jako spoluzakladatel muzea v expozici věnované významným osobnostem Benátecka. Je však třeba podotknout, že všichni ostatní spoluzakladatelé, jako například František Pasecký upadli v jeho stínu do zapomnění a nejsou dnes nikde připomínáni. Co je však dodnes ve spojení s Jindřichem Soukalem poněkud opomíjeno, je jeho kronikářská práce a péče, s níž usiloval o zachování městských kulturních památek, stejně jako jeho aktivity v protinacistickém odboji.

³⁰² POLÁK, Otokar – RŮŽIČKA, Augustin. *In memoriam J. Soukal*, str. 310–311.

³⁰³ Augustin Růžička byl členem spolku Musea Novobenátecka od roku 1950. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentární a archivní povahy. Inv. č. MBI-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 46–47.

³⁰⁴ SOKA MB. Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. *Kronika města Nové Benátky (1914–1948)*, str. 84–85.

³⁰⁵ VIK, Josef. *Průvodce po historii a památkostech města a okolí*. Benátky nad Jizerou, 1953, str. 175–178.

³⁰⁶ BENEŠ, Luděk. *Osobnosti Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav: Muzeum Mladoboleslavska, 2009, str. 197–198.

³⁰⁷ DVOŘÁK, Bohumil. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní podzemní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP ČR, 2002.

³⁰⁸ Kolektiv autorů ČSBS – HDK. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945: obraz historie domácího odboje v Pojizeří*. Mladá Boleslav: Český svaz bojovníků za svobodu, 1995.

6. Soukalovo městské museum Novobenatecka

„Dnes když se poohlédnu zpět na nepatrné začátky, kdy nebylo peněz, nebyly místnosti, nebyla kancelář, nebyla uklízečka – nic nikde, jen jediná nevhodná místnost na náměstí zde byla. Byla zde, ale chuť do práce a nadšení. Nechala jsem v muzeu nejen část svého života (25 let) bez jakékoliv odměny, ale i své zdraví. Pracovala jsem z radosti, na památku svého zesnulého muže, a těšila se z každého, byť i nepatrného úspěchu. Nelitovala jsem žádné oběti ani námahy.“³⁰⁹

Ještě před skončením války v lednu 1945 byly obrazy zakoupené od Kristiana Thun-Hohensteina nově zarámovány. Po opravě byly zavěšeny na chodbách novobenateckého zámku. Také byly ze země na pozemku starosty Obodře Součka vyjmuty zinkové krabice s muzejními předměty a uloženy v Hospodářské záložně. Důvod k jejich vyzvednutí nebyl známý ani Marii Soukalové. Krabice i s předměty zde však válku bezpečně přečkaly. Z muzejních předmětů, které si uložili doma členové spolku Musea Novobenatecka, se ztratily pouze ty, které byly odcizeny nacistickými vojáky při zatýkání Jindřicha Soukala.³¹⁰

První valná hromada muzejního spolku se po válce konala 1. července 1945. Předsedal jí děkan Ignác Veselý v nově upravené zasedací síni zámku. Na ní byla Marie Soukalová požádána, aby po svém zesnulém muži převzala správu sbírek.³¹¹ K uctění jeho památky jako prvního správce sbírek bylo Museum Novobenatecka přejmenováno na *Soukalovo museum Novobenatecka*.³¹² Na valné hromadě bylo navrženo, aby byla zřízena expozice na téma: Odboj v Nových Benátkách za druhé světové války. Již 17. července podal spolek zprávu MŠANO, že muzeum neutrpělo větší ztráty. Byla však odcizena městská a cechovní pečetidla a některé mince. Tato zpráva byla nahlášena i na Státní památkový

³⁰⁹ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 1.

³¹⁰ Tamtéž, str. 16–17.

³¹¹ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenatecka*, str. 119–120.

³¹² Na plakátu z roku 1951 se uvádí dokonce jako *Soukalovo městské museum Benátecka*. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Plakát k otevření výstavy o pravěku Benátecka*.

úřad. Jelikož byly předměty ukryty v domě Soukalových, zodpovědnost za jejich ztrátu připadla na Marii Soukalovou, která pro jejich znovuzískání udělala maximum. Své úsilí v této věci popsala ve svých pamětech.³¹³ Již v červnu téhož roku podala žádost na Okresní národní výbor v Mladé Boleslavi ke státnímu inspektoru Pluhařovi, aby byli ohledně muzejních předmětů vyslechnuti nacističtí vojáci, kteří zatýkali Jindřicha Soukala. Byli jimi Theodor Ehrlich a Josef Stross,³¹⁴ údajně vášnivý sběratel starožitností. V jeho bytě se našlo několik historicky cenných předmětů, pečetidla a mince z muzea v Nových Benátkách ale mezi nimi nebyly. Marie Soukalová posléze sestavila seznam ztracených předmětů³¹⁵ a zaslala jej vyšetřující komisi v Mladé Boleslavi. V prosinci roku 1945 dostala pozvánku, aby se zúčastnila výslechu Theodora Ehrliche a Josefa Strosse. Při výslechu však žádné nové informace o předmětech nezískala.³¹⁶ Až při úklidu muzejní místnosti v okresním domě bylo překvapivě nalezeno ono ztracené městské pečetidlo a nějaké mince.³¹⁷

Aby mohla Marie Soukalová vykonávat pozici správce muzejních sbírek, absolvovala muzejní kurz v Praze.³¹⁸ Od začátku se snažila navázat na práci svého muže. Začala zapisovat sbírky do *Hlavního seznamu* a pokračovala v ochraně památek. Po skončení války nechal muzejní spolek restaurovat obraz Klanění tří králů z roku 1623 ze zámeckého kostela Narození Panny Marie. Tento obraz daroval muzeu děkan Ignác Veselý. Začátkem roku 1947 si muzejní spolek vyžádal nabídku od Františka Fischera, akademického malíře z Prahy, na opravu obrazu. Jeho nabídka byla 2000 Kč za očištění a opravení malby. Marie Soukalová přispěla finanční částkou, kterou dostala od města za

³¹³ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 18–20.

³¹⁴ Theodor Ehrlich (1890–1947) a Josef Stross (1907–1947) byli odsouzeni k trestu smrti ve věznici v Mladé Boleslavi. Viz LIŠKA, Otakar a kol. *Vykonané tresty smrti. Československo 1918–1989* (nezahrnuje rozsudky německé justice). Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000.

³¹⁵ Jednalo se celkem o 11 pečetidel. Viz Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Seznam pečetidel*.

³¹⁶ Členové Svazu československých muzeí poradili Marii Soukalové, aby se poptala v Petschkově paláci v Praze, ale ani zde nebyly. Viz Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 18–20.

³¹⁷ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 21.

³¹⁸ Tamtéž, str. 25.

srovnání městského archivu.³¹⁹ Ještě v roce 1946 byly z iniciativy muzea opraveny sochy u kostela ve Starých Benátkách. Dále nechalo muzeum opravit dvě sochy karikatur panského služebnictva, které se nacházely ve starobenátecké sladovně. Sochy byly opraveny a konzervovány Vasilem Petricou, poté byly umístěny na nádvoří zámku. Opravu financoval Městský národní výbor v Benátkách. Vasil Petrica také opravil náhrobky u děkanského kostela. Na jejich opravu přispěl muzejní spolek částkou 3 000 Kč.³²⁰

O činnosti spolku a jeho členech po skončení války se dochovalo jen velmi málo zpráv. Prakticky jediným zdrojem zůstávají paměti Marie Soukalové. Po odchodu děkana Ignáce Veselého do Staré Boleslavi se stal předsedou muzejního spolku Ferdinand Korbel, účetní cukrovaru ve Starých Benátkách, který na post předsedy rezignoval již v roce 1948. Po něm byl dne 4. října 1948 jmenován novým předsedou učitel Josef Vik.³²¹ Na konci svých pamětí, které už nebyly zveřejňovány v rozhlase, píše Marie Soukalová o spolku jako o Muzejní společnosti. Po prvním jednateli spolku Josefu Glosovi byl určen novým jednatelem berní úředník Bernášek, který nezapisoval bohužel žádné zprávy z porad muzejního spolku, ani z valných hromad, které by činnost spolku v této době mohly lépe ilustrovat.³²² Přesto se na základě dochovaných pramenů pokusím rekonstruovat poslední roky činnosti spolku Soukalova musea Novobenátecka a postihnout jeho nejdůležitější momenty. Co se týče *Hlavních seznamů*, ve kterém se evidovaly muzejní sbírky, pokračovala v jejich zapisování Marie Soukalová dle vzoru svého muže. Nutno však podotknout, že i přes její velkou snahu rozhodně neodpovídaly kvalitou a péčí úrovni, kterou jim dal Jindřich Soukal. Zápisy působí chaoticky, neúplně až zkratkovitě.

Spolek Soukalova musea Novobenátecka pokračoval po válce s výstavami. První výstava pořádaná muzeem pro roce 1945 byla *Oběti nacismu, okupace a převrat na Benátecku*.³²³ Výstava se pořádala v sále Hospodářské záložny a trvala pouhých 10 dnů. Přesto to byla nejúspěšnější výstava muzea. Navštívilo ji 2 000 návštěvníků z Benátek

³¹⁹ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-131. SOUKALOVÁ, Marie. *Několik poznámek k historii archivu v Benátkách nad Jizerou*, str. 2.

³²⁰ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 28–29.

³²¹ Tamtéž, str. 35.

³²² Tamtéž, str. 66–67.

³²³ Mimochodem materiály k této výstavě jsou dnes součástí SOKA MB. Fond Sbírká Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou.

a okolí a na vstupném se vybralo celkem 18 706 Kč. Další výstava se konala roce 1949, kdy město Benátky nad Jizerou slavilo 600 let od založení. V Soukalově museu Benátecka se uspořádala výstava *Benátky nad Jizerou ve vývoji šesti století*.³²⁴ Výstavu nejprve navštívil člen Svazu československých muzeí Karel Tuček a poté i její předseda Fridolín Macháček,³²⁵ který přišel na neohlášenou inspekci.³²⁶ Později napsal pochvalnou zprávu Městskému národnímu výboru v Benátkách, ve které uvádí, že z benáteckého muzea se stává opravdu vzorný ústav, který by bylo možné použít jako příklad pro venkovská muzea, kde by se mohly pořádat exkurze muzejních kurzů, a nabídl prostřednictvím Státního památkového úřadu finanční základ pro rozvoj muzea.³²⁷

V témže roce započal nový boj o muzejní místnosti. Dne 20. září 1947 byla muzeu propůjčena druhá místnost v okresním domě. Členové muzejního spolku začali s městem vyjednávat o možnosti přesunout muzeum trvale do zámku, přičemž síně v okresním domě měly sloužit pouze jako výstavní prostory. Muzeu byly přislíbené čtyři místnosti v zámecké budově.³²⁸ Městský národní výbor se však rozhodl tyto prostory poskytnout na jiné účely. Muzeum získalo od města příslib, že pro něj zajistí jiné výstavní místnosti. Nakonec získalo dvě místnosti v budově okresního soudu. Svaz československých muzeí do nových expozic daroval nové vitríny.³²⁹

V roce 1947 hlásil muzejní spolek nález v Horkách a na Hrušově Archeologickému ústavu v Praze. Tento nález vedl k většímu průzkumu v benáteckém okolí a vzbudil nový zájem Archeologického ústavu, díky kterému se roku 1950 rozhodlo o uskutečnění

³²⁴ Výstava se uspořádala v muzejních místnostech okresního domu. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 36–37.

³²⁵ Fridolín Macháček (1884–1954) byl český muzeolog, archivář a historik. Po roce 1945 se stal předsedou Svazu československých muzeí.

³²⁶ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 36–38.

³²⁷ Fridolín Macháček byl revizor a udělovatel subvencí za Svaz československých muzeí. Viz ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, str. 145.

³²⁸ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 42–43.

³²⁹ Tamtéž, str. 42–44.

výstavy archeologických sbírek.³³⁰ Marie Soukalová žádala na tuto záležitost o finanční příspěvek ve výši 20 000 Kč Okresní národní výbor v Mladé Boleslavi. Na instalaci expozice pravěku získal nakonec muzejní spolek k dispozici celkem 46 000 Kč. Městský národní výbor potvrdil muzejnímu spolku, že místnosti budou pro tyto účely trvale k dispozici a v červenci téhož roku se tedy Archeologický ústav v Praze definitivně rozhodl podílet se na instalaci expozice pravěku na Benátecku v budově okresního soudu. Instalace nové archeologické expozice proběhla za dohledu archeologa Jana Rataje.³³¹ Vystaveny byly nejen archeologické muzejní sbírky, ale také se na tuto výstavu svázely archeologické nálezy z místních škol a kabinetů.³³² Již roku 1951 se připravovalo otevření archeologického oddělení.³³³ Marie Soukalová se stala téhož roku externím spolupracovníkem Státního archeologického ústavu.³³⁴

V dubnu roku 1951 se však do Benátek nad Jizerou vrátil soud a místnosti přislíbené muzeu musely být náhle vyklizeny. V té době si instalace sbírek vyžádala nákladu 57 000 Kč. Navíc již 1. května mělo být archeologické oddělení otevřeno veřejnosti. Celá expozice se musela velice rychle přemístit do jiné místnosti v budově okresního soudu a přizpůsobit se jiným rozměrům místnosti. Na otevření archeologického oddělení se dostavil Jaroslav Böhm, ředitel Archeologického ústavu v Praze. Při otevření vystoupil s přednáškou archeolog Jan Rataj, který následně také sepsal *Průvodce ke sbírkám archeologického oddělení Soukalova městského musea Benátecka*.³³⁵ V roce 1952 se prováděly další vykopávky v Horkách nad Jizerou. Zúčastnili se jich i tehdejší členové

³³⁰ Tou dobou probíhaly vykopávky v Hrušově. Vykopávky v Hrušově a na Horkách probíhaly od roku 1948. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 34.

³³¹ Jan Rataj (1913–2002) archeolog působící ve Státním archeologickém ústavu. Účastnil se řady terénních výzkumů, zejména na Benátecku. Znění jeho přednášky je uloženo v SOkA MB. Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Dokumenty.

³³² Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 38–39.

³³³ Ve stejné době byla zahájena také výstava s názvem *Pětiletka v továrně Karborundum*. Výstava se konala v kreslírňě školy na Husově náměstí. Viz Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 40.

³³⁴ Muzeum Benátecka. Sbírkový dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-44. *Legitimace*.

³³⁵ Muzeum Benátecka. Inv. č. MBJ-DM-23. RATAJ, Jan. *Pravěk Benátecka. Průvodce ke sbírkám archeologického oddělení Soukalova městského musea Benátecka*. Středočeské tiskárny: Mladá Boleslav, 1951.

muzejního spolku Jiří Antoš a Václav Resl. Bylo vykopáno 12 hrobů kultury popelnicových polí z okruhu kultury lužické. V této záležitosti se spolupracovalo s Archeologickým ústavem v Praze, především opět s Janem Ratajem. Díky této akci se muzejní archeologické sbírky rozrostly o dalších patnáct historických nádob. V muzeu se téhož roku začalo chystat přírodovědné oddělení, kam měly přijít zkameněliny nalezené v okolí Benátecka.³³⁶

Dne 31. března 1950 se konala druhá valná hromada muzejního spolku po skončení války, která proběhla v hotelu U Koruny. Již zde je vidět znatelný úpadek spolku, jelikož z celkového počtu členů se jich sešlo pouhých devět. Hlavním bodem jednání valné hromady bylo uzavření smlouvy s městem Benátky nad Jizerou o předání sbírek. Členové muzejního spolku se rozhodli nabídnout muzejní sbírky i inventář městskému národnímu výboru v Benátkách nad Jizerou do jeho úplného a bezvýhradného vlastnictví, a to za jasně stanovených podmínek: Město Benátky nad Jizerou se zavázalo přijmout do svého vlastnictví sbírky shromážděné společností Soukalova městského musea Benátecka a nadále je udržovat jako ústav pod názvem *Soukalovo městské museum Benátecka*. Přijaté muzejní sbírky se měly stát nezczitelným a účelovým veřejným majetkem obce. Veškeré nové akvizice muzea se tedy měly okamžitě stát vlastnictvím obce Benátky nad Jizerou. Sídlem muzea měly zůstat Benátky nad Jizerou a obvodem jeho činnosti mělo být nadále území bývalého okresu novobenáteckého. Muzeum tak svěřilo městu správu a opatrování sbírek, přičemž se zavázalo udržovat předměty uložené v muzeu v takovém stavu, aby vyhovovaly svému účelu. Město mělo pečovat o jejich rozmnožování, řádnou inventarizaci a instalaci, zajišťování pořádání občasných výstav, přednášek, vycházek a vydávání publikací. Rovněž se zavázalo zajistit vhodné místnosti pro muzeum, a to včetně úklidu, vytápění, osvětlení a hrazení věcných i osobních nákladů spojených se správou provozu. Dále mělo poskytovat Muzejní společnosti pravidelnou každoroční dotaci na rozvoj muzea i sbírek. Ze znění smlouvy je také patrné, že spolek i přes malou aktivitu hodlal nadále vyvíjet činnost a zavázal se k dodržování svých stanov.³³⁷ Svaz československých muzeí v Praze souhlasil se zněním této smlouvy a dne 17. června roku 1951 byly sbírky předány do vlastnictví města Benátek nad Jizerou.³³⁸

³³⁶ Muzeum Benátecka. Sbírký dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I*, str. 57–59.

³³⁷ Tamtéž, str. 46–47.

³³⁸ Tamtéž, str. 48.

Ze znění smlouvy dále vyplývá, že si spolek Museum Novobenátecka začal říkat Muzejní společnost či Společnost Soukalova musea Benátecka. Ve stejném roce skončila činnost jednoho z nejstarších spolků v Nových Benátkách, a to Občanské besedy. Zbývající finanční obnos besedy byl předán Marii Soukalové do Soukalova městského muzea Benátecka.³³⁹

O činnosti muzejního spolku z padesátých let se nedochovalo mnoho informací. V pozůstalosti Jaromíra Poláka najdeme zápisy ze schůzí spolku z let 1953, 1954 a 1956, které se však konaly jen jednou ročně. Spolek zanikl pravděpodobně někdy mezi lety 1956–1960. V účetní zprávě za rok 1955 se Otokar Polák podepisuje jako pokladník musea, ale v roce 1960 již jako pokladník Vlastivědného kroužku při Osvětové besedě. Navíc poslední zpráva o konání schůze spolku je doložena v roce 1956.³⁴⁰

Velkým počinem muzea v první polovině padesátých let 20. století bylo rozhodně vydání knihy Josefa Vika, která popisuje jednak historii Benátek nad Jizerou, jednak významné kulturní památky i osobnosti.³⁴¹ Při pročitání rukopisných zápisků Jindřicha Soukala o historii města a jeho obyvatel, které jsou uloženy v archivu Muzea Benátecka,³⁴² jsem si nemohla nevšimnout jisté podobnosti s texty Josefa Vika. Výzkum, který před svou smrtí prováděl Jindřich Soukal, se tak nejspíše stal hlavním zdrojem publikovaných textů. Jindřich Soukal se pravděpodobně chystal podobnou publikaci vydat, pouze k tomu již nedostal příležitost.

Marie Soukalová byla správkyní muzejních sbírek a také hlavou muzea až do roku 1960. V té době byly muzejní expozice již natrvalo přesunuty do druhého patra zámku v Benátkách nad Jizerou, kde sídlí i dnes. Po roce 1949 se muzeum stalo městským, ale jeho hlavním sbírkovým jádrem se staly předměty z okolí Benátecka, proto i dnes nese název Muzeum Benátecka.

³³⁹ SOkA MB. Fond Občanská beseda Nové Benátky. Karton 3. *Potvrzení o darování peněz Soukalovu městskému museu Benátecka v rámci likvidace spolku.*

³⁴⁰ Muzeum Benátecka. Nezpracovaná pozůstalost Jaromíra Poláka. *Založení, vznik, vývoj a budování Soukalova musea Benátecka v Benátkách nad Jizerou, II.*

³⁴¹ VIK, Josef. *Benátky nad Jizerou. Průvodce po historii a památkostech města a okolí.* Benátky nad Jizerou: Soukalovo městské muzeum Benátecka, 1953.

³⁴² Muzeum Benátecka. Sbirka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-42 a MBJ-DM-43. *Poznámky Jindřicha Soukala.*

Závěr

Tato diplomová práce měla za cíl rekonstruovat historii vzniku a prvních dvou desetiletí působení Musea Novobenatecka. Současně jsem se v práci zaměřila na spolkový život v tomto regionu. Na základě studia archivních pramenů a sekundární literatury jsem se snažila přiblížit významné momenty a osobnosti, které přispěly ke vzniku a rozvoji muzea v Nových Benátkách.

Spolkový život hrál zásadní roli v kulturním a společenském rozvoji města Nových Benátek od druhé poloviny 19. století až do konce první republiky. Hlavní centrum společenského a spolkového života se soustředilo kolem dnešního Husova náměstí, kde se v úzkém spojení se spolkovým životem zrodily první myšlenky na zřízení muzea Nových Benátek. Vypozorovány zde byly tendence k zakládání spíše spolků svépomocných a hospodářských, a to především na vesnicích a obcích s malým počtem obyvatel. Přesto se zde našel prostor i pro zábavné a vzdělávací spolky.

Mezi prvními spolky, které vznikly v hlavním městě okresu, tedy v Nových Benátkách, byly právě spolky s cílem vzdělávat, ale především bavit své členy. Spolky, které zmiňuji v této práci, nabízely svým členům i kulturní program. Tělocvičná jednota Sokol měla pod sebou hned několik kulturních odborů, Občanská beseda pořádala hudební večery a Okresní osvětový sbor promítání fotografií. Díky tomuto pevnému kulturnímu zázemí mohlo vzniknout i zdejší Museum Novobenatecka.

Vhodné podmínky pro vznik regionálního muzea se vytvořily již s výstavním ruchem devadesátých let 19. století za přispění konání Národopisné výstavy československé. Na výstavku uspořádanou v budově měšťanské školy roku 1894 se podařilo nashromáždit značné množství předmětů. Jejich část byla poslána i na Národopisnou výstavu v Praze, ale založení muzea to nepodnítilo. Vznik spolku Musea Novobenatecka tak na sebe nechal čekat až do roku 1934. Velkou zásluhu v tomto ohledu spatřuji v práci Františka Paseckého, který byl významnou postavou kulturního i spolkového života Nových Benátek, přesto do dnešních let zcela opomíjenou.

Další důležitou postavou spolku Musea Novobenatecka byl její spoluzakladatel a správce muzejních sbírek Jindřich Soukal. Jeho záslužná činnost na fungování a prosperitě muzea je začleněna ve stěžejní části této diplomové práce, a to v části popisující činnost spolku a tvorbu muzejních sbírek v letech 1934–1937. Tehdy zažíval spolek svůj největší vrchol, na jehož zásluze nemalou měrou participoval právě Jindřich Soukal.

Činnost spolku po roce 1937 poněkud upadla, a to pravděpodobně z toho důvodu, že jeho největší cíl, zpřístupnění sbírek široké veřejnosti, byl již naplněn. K oficiálnímu otevření muzea však došlo až v létě roku 1937. Musejní spolek se musel od svých počátků vyrovnávat s nedostatkem financí, zapříčiněným hospodářskou krizí a také zajištěním muzejních místností. Opatření dostatečného a vhodného výstavního fondu se stalo nejčastějším tématem schůzí výboru spolku Musea Novobenatecka a dárci vitrín či dárci finančního příspěvku, se stali nejvíce opěvovanými a uznávanými členy spolku.

Spolek Musea Novobenatecka od svého založení spolupracoval v rámci vytvořené sítě muzeí se Svazem československých muzeí, Archeologickým ústavem i Státním památkovým ústavem, jejichž pracovníci vykonávali odborný dohled nad evidencí muzejních sbírek, pomáhali s jejich určováním a také restaurováním. O to vše se staral právě Jindřich Soukal, bez jehož práce by muzejní instituce nevznikla. Jeho skon na konci druhé světové války představoval pro muzeum citelnou ztrátu. Na jeho práci navázala jeho žena Marie Soukalová, která se svého úkolu zhostila obdivuhodně a s plným nasazením. Přesto spolek Musea Novobenatecka již nikdy nedosáhl takové kvality jako před druhou světovou válkou a během padesátých let 20. století postupně zanikl. V tomto případě nelze zpozorovat, kdy se tak přesně stalo, jelikož informační zdroje k tomuto období se ukazují jako nedostatečné.

Spolek Musea Novobenatecka se stal důležitým pro zachování historie a cenných památek bývalého okresu Nové Benátky. Přesto musím konstatovat, že jeho důležitost nepřesáhla hranice Benáteckého regionu jako například muzejní spolek Včely Čáslavské. Práce by však mohla přispět k rekonstrukci vzniku regionálních muzeí v malých okresních městech a činnosti muzejních spolků v oblasti sbírkotvorné a restaurátorské. Navíc Museum Novobenatecka jako jedno z mála muzeí vzniklo ve třicátých letech 20. století, čímž by mohla práce vyplnit dosavadní mezery v bádání. Spolkový život na Benátecku je tématem dosud jen okrajově zpracovaným a jistě ne zcela vyčerpaným. Ve Státním okresním archivu v Mladé Boleslavi se k tomuto tématu nachází dostatek archivního materiálu, který vytváří prostor pro další výzkum.

Seznam použitých zkratk

MŠANO – Ministerstvo školství a národní osvěty

SOkA MB – Státní okresní archiv Mladá Boleslav

SOS – Stráž obrany státu

St. inv. č. – staré inventární číslo

Úvod – Ústřední vedení odboje domácího

Seznam literatury

Archivní prameny

Matriky a stavební plány:

Městský úřad Benátky nad Jizerou. Matrika úmrtí Benátek nad Jizerou. Svazek 1, roč. 1954, pořadové č. 27.

Městský úřad Benátky nad Jizerou. Odbor výstavby a územního plánování. Stavební plány okresního domu v Benátkách nad Jizerou č. p. 41, r. 1926.

Muzeum Benátecka:

Fond Písemnosti a tisky. St inv. č. 6898, 8238, 8240, 8241, 8242, 8243, 15273, 18310. *Periodické regionální tisky.*

Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených I. St. inv. č. 4269.

Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených II. St. inv. č. 4270.

Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených III.

Hlavní seznam předmětů darovaných, zakoupených a propůjčených IV.

Pozůstalost Jaromíra Poláka. *Materiály k Museu Novobenátecka (1934–1960).* Nezpracovaný fond.

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-42. *Poznámky Jindřicha Soukala.*

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-43. *Jindřich Soukal.*

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-44. *Marie Soukalová.*

Sbírka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-45. *Museum Novobenátecka.*

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-72/1. *Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou I.*

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-131. *Několik poznámek k historii archivu v Benátkách nad Jizerou.*

Sbírka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-DM-141. *Z numismatických sbírek.*

Sbírky dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-891. *Seznam členů a zaplacených příspěvků.*

Sbírka dokumentační a archivní povahy. Inv. č. MBJ-D-894. *Kniha zápisů Musea Novobenatecka.*

Sbírka dokumentační a archivní povahy. St. inv. č. 2757. *Inventář předmětů pro Národopisnou výstavu v Praze.*

Státní okresní archiv Mladá Boleslav:

Fond Archiv města Nové Benátky. Knihovní číslo 552. Kronika města Nové Benátky (1914–1948).

Fond Expozitura okresního úřadu Benátky nad Jizerou. Seznam spolků. Knihovní číslo 95.

Fond Měšťanská a obecná škola Nové Benátky. Kronika 1889–1910.

Fond Městské muzeum Benátky nad Jizerou. Kronika Vznik a vývoj muzea v Benátkách nad Jizerou 1945–1958.

Fond Občanská beseda Nové Benátky. Karton 1, 2, 3.

Fond Občanská beseda Nové Benátky. Kniha členů a členských příspěvků.

Fond Občanská beseda Nové Benátky. Kniha Protokolů 1875–1948.

Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 16–36. Karton 71.

Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1881–1899. Karton 24.

Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Manipulace 1869–1880.

Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Spolky Nové Benátky. Manipulace 1916–1936. Karton 635 a 636.

Fond Okresní úřad Mladá Boleslav. Vereinsregister. Knihovní číslo 346, 348, 350.

Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Činnost kulturní a osvětová – nezpracované.

Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Materiály k okresnímu domu – nezpracované.

Fond Okresní zastupitelstvo Nové Benátky. Volby do okresní správní komise – nezpracované.

Fond Politická expozitura Nové Benátky. Fascikly 39, 40 a 42.

Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Korespondence.

Fond Pozůstalost Jindřicha a Marie Soukalových. Osobní fond. Dokumenty.

Fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Odboj květen 1945. Karton 49 a.

Fond Sbírka Okupace 1939–1945 v Benátkách nad Jizerou. Obrazová dokumentace.

Literatura

ANTOŠ, Jiří. *Z historie Benátecka: výběr z článků publikovaných v letech 1960-1989*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2013.

BAREŠ, František. *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století, XXI: Politický okres Mladoboleslavský*. Praha: Nákladem Archaeologické kommisie při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1905.

BENEŠ, Luděk. *Osobnosti Mladoboleslavska*. Muzeum Mladoboleslavska: Mladá Boleslav, 2009.

BENEŠ, Luděk. *Průvodce historií města Benátek nad Jizerou*. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 1999.

BORSKÝ, František. *Lysá nad Labem*. Sborník o městě a jeho lidech. Lysá nad Labem: Městský národní výbor, 1982.

DVOŘÁK, Bohumil. *Protinacistický odboj v Pojizeří 1939–1945: historie, doklady a vzpomínky bojovníků za svobodu*. Mladá Boleslav: Severočeské revoluční národní podzemní hnutí Pojizeří při ČSBS-SDOP ČR, 2002.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic (1301–1343)*. Praha: Karolinum, 1991.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005.

HORÁČEK, Cyril. *Počátky českého dělnického hnutí*. 2. vyd. V Praze, 1933.

JANÁK, Jan. *Spolky v českých zemích do roku 1951*. In: XXII. Mikulovské sympozium 1992, Brno 1993.

JIRŮ, Karel. *Městský archiv v Benátkách nad Jizerou*. Průvodce po archivních fondech a sbírkách. Zvláštní otisk z průvodce po archivech národních výboru okresu Mladá Boleslav. KNV: Praha, 1958.

Kolektiv autorů ČSBS – HDK. *Odboj na Mladoboleslavsku 1939–1945: obraz historie domácího odboje v Pojizeří*. Mladá Boleslav: Český svaz bojovníků za svobodu, 1995.

LACINA, Vlastislav a Ústav československých a světových dějin (Československá akademie věd). *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. Praha: Academia, 1984.

LAŠŤOVKA, Marek. *Pražské spolky: soupis pražských spolků na základě úředních evidencí z let 1895–1990*. Documenta Pragensia. Praha: Scriptorium, 1998.

LENDEROVÁ, Milena; JIRÁNEK, Tomáš a MACKOVÁ, Marie. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, 2009.

LÍŠKA, Otakar a kol. *Vykonané tresty smrti. Československo 1918–1989* (nezahrnuje rozsudky německé justice). Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000.

NACHTMANNOVÁ, Alena. *Benátky a Dražice ve středověku*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2016.

OTRUBA, František. *Paměti města Lysé nad Labem a vesnic okolních*. 2. přepracované a doplněné vydání. Lysá nad Labem: Osvětový sbor, 1925.

PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich a kol. *Dějiny českých zemí*. Vydání druhé, doplněné. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2018.

POLÁK, Jaromír. *Kalendárium Benátecka: události města Benátek nad Jizerou a okolí ve druhém tisíciletí*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2014.

Památník k slavnosti padesátého trvání Tělocvičné jednoty Sokol v Nových Benátkách 1884–1934. Nové Benátky, 1934.

PARGAČ, Jan a BROUČEK, Stanislav. *Mýtus českého národa, aneb, Národopisná výstava československá 1895*. Praha: Littera Bohemica, 1996.

RATAJ, Jan. *Pravěk Benátecka*. Průvodce ke sbírkám archeologického oddělení Soukalova městského musea Benátecka. Středočeské tiskárny: Mladá Boleslav, 1951.

ROHAN, Jindřich. *Nad stránkami benáteckých kronik Jindřicha Rohana*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2021.

SEDLÁČEK, August. *Historické poznámky o panství Benátky: Patnáct let zemědělsko-průmyslového působení na panství Benátky*. Benátecká knihovnička. Benátky nad Jizerou: Město Benátky nad Jizerou, 2011.

SEDLÁČEK, August. *Historische Notizen über die Herrschaft Benatek*. Praha, 1882.

SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého*. 10. díl. Boleslavsko. Praha: Knihkárna Františka Šimáčka, 1895.

SEKANINA, Milan. *Kdy nám bylo nejhůře? hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Otazníky našich dějin. Praha: Libri, 2004.

Slavnostní věstník Tělocvičné jednoty Sokol v Nových Benátkách. Nové Benátky, 1907.

STUPKA, Josef. *Zajímavosti o Kralupech nad Vltavou*. Kralupy nad Vltavou: Tomáš Fábín, 2003.

ŠNAJDR, Ludvík. *Město Nové Benátky nad Jizerou: Nástin historicko-místopisný*. Praha, 1865.

ŠNAJDR, Ludvík, NOVOTNÝ, Čeněk. *Dějiny a pamětihodnosti města Nových Benátek*. Benátky nad Jizerou, 1931.

ŠPĚT, Jiří. *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*. Muzejní práce. Praha: Národní muzeum, 1979.

ŠPĚT, Jiří. *Přehled vývoje českého muzejnictví I.: (do roku 1945)*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003.

VELHARTICKÁ, Šárka (ed.). *Bedřich Hrozný a 100 let chetitologie*. V Praze: Národní galerie, 2015.

VERBÍK, Antonín. Počátky zemědělských spolků na Moravě. *Časopis Matice moravské* 1970, č. 89 (3–4). Brno: Matice moravská.

VIK, Josef. *Obrázky z kulturního života města Benátek nad Jizerou: minulost a přítomnost*. Benátky nad Jizerou: Městské muzeum, 1964.

VIK, Josef. *Benátky nad Jizerou. Průvodce po historii a památkách města a okolí*. Benátky nad Jizerou: Soukalovo městské muzeum Benátecka, 1953.

VLČEK, Václav. *K vývoji českého muzejnictví*. Praha: Národní technické muzeum, 1970.

VONDRA, Václav. *Dějiny benáteckého divadla*. Benátky nad Jizerou: město Benátky nad Jizerou, 2003.

VYDROVÁ, Jiřina. Výstava Umění v Čechách 17.–18. století, 1600–1800. *Pražské baroko*. Valdštejnský palác – Palác Zemského zastupitelstva. Pořádá Umělecká beseda v Praze za účasti hlavního města Prahy, květen–září 1938. Praha: Umělecká beseda, 1938.

Vzpomínka na slavnost desetiletého trvání Tělocvičné jednoty Sokol. Nové Benátky, 1894.

WAGNER, Václav – SOUKAL, Jindřich. *Dům „U ryby“ v Nových Benátkách*. Umělecko-historická studie. Kronikářské poznámky. Pardubice, 1937.

100 let organizované tělovýchovy v Benátkách 1884–1984. Benátky nad Jizerou, 1984.

Dobová regionální periodika:

Benátky. Týdeník Společnosti pro kulturní a hospodářskou spolupráci v benáteckém kraji v Nových Benátkách (1938–1940).

Nový Boleslavan 1883, roč. 1.

Náš kraj. Nepochitický týdeník kraje Benáteckého (1936–1938).

Mladoboleslavské listy 1934, č. 49–50.

Sborníky, články a vědecké časopisy:

Boleslavica II. sborník Okresního muzea v Mladé Boleslavi. Mladá Boleslav: Okresní muzeum, 1985. Roč. 3.

Boleslavsko. *Čtení z kraje středního a dolního Pojizeří*. Národní výbor: Mladá Boleslav, 1947.

Museologica Brunensia 2020, vol. 9.

Muzejní a vlastivědná práce: recenzovaný časopis pro historickou vlastivědu a muzejnictví. Praha: Pierot, 1971 a 1985.

Strakonice. Vlastivědný sborník. Díl 2. Kapitoly se společenského života. Strakonice: město Strakonice, 2003.

Středočeský sborník historický. 1/2022 ročník 48. Praha: Státní oblastní archiv v Praze, 2022.

Dobové statistiky:

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl I: Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání. Praha: Státní úřad statistický, 1934.

Seznam míst v Království českém. Praha: Tisk místodržitelské knihtiskárny, 1893.

Kvalifikační studentské práce:

ZADÁK, Rastislav. *Městská samospráva v Nových Benátkách za panování Františka Josefa I*. Praha 2021. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce prof. PhDr. Milan Hlavačka, CSc.

KULHÁNKOVÁ, Anna. *Konec druhé světové války na Blatensku*. Praha 2012. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce PhDr. Lubor Václavů.

Přílohy

Příloha 1. Abecední seznam spolků ve městě Nové Benátky (1869–1945)

Baráčníci v Nových Benátkách

Česká myslivecká jednota

Dělnická tělocvičná jednota v Nových Benátkách (DTJ)

Hasičská župní jednota v Nových Benátkách

Hospodářská besídka v Nových Benátkách

Hospodářský spolek v Nových Benátkách

Klub dělnické národní sociální mládeže Nové Benátky

Klub pštosů pedálníků

Klub velocipedistů Benátky

Kroužek mládenců „Vlastimil“ Nové Benátky

Masarykova liga proti tuberkulose v Nových Benátkách

Místní domovina domkařů a malorolníků

Místní kancelář řádu Božích bojovníků v Nových Benátkách

Místní odbočka v Nových Benátkách odborového sdružení hudebníků

Místní odbor „Národní jednoty severočeské“ v Nových Benátkách

Místní odbor Nové Benátky zemské jednoty národní sociálních živnostníků v Království Českém

Místní odbor Jednoty soukromých zaměstnanců v průmyslu a výrobních živnostech pro Nové Benátky a okolí

Místní odbor Národní jednoty severočeské pro Nové Benátky a okolí

Místní odbor Národní matice

Místní odbor ústřední matice školské v Nových Benátkách

Místní odbočka jednoty soukromých zaměstnanců obchodu živností a dopravy

Místní odbočka v Nových Benátkách odborového sdružení hudebníků

Místní organizace České státoprávní demokracie v Nových Benátkách

Místní skupina Arcidiecévního svazu katolické charity

Místní skupina Družiny čl. válečných poškozců Nové Benátky

Místní skupina československého svazu tesařů a příbuzných odvětví v Rakousku v Nových Benátkách

Místní skupina říšského svazu dělnického účetního v Rakousku v Nových Benátkách

Místní skupina Nové Benátky Svazu českých dřevodělníků v Rakousku

Místní skupina v Nových Benátkách Svazu dělnictva lučebního, stavebního, cihlářského
v čs. republice

Místní sdružení Svazu junáků, skautů a skautek

Místní jednota Čs. obce legionářské v Nových Benátkách

Museum Novobenátecka

Myslivecký a kynologický spolek Nové Benátky

Národní jednota prodavačů tabáku v Praze skupina Nové Benátky

Národní sdružení okresních cestářů odbočka pro okres Nové Benátky

Národní vydělávací beseda dělnická „Havlíček“ pro Nové Benátky a okolí

Občanská beseda

Odbočka Místní skupina v Nových Benátkách ústředního svazu stavebních dělníků v Čs.
republice

Odbočka Podpůrného svazu důstojníků bývalé československé armády

Odbočka svazu lidových hudebníků

Odbočka Svobodného učení selského

Odbočka Unie lučebních odborů v republice československé v Nových Benátkách

Odbočka československého svazu dělnictva v Nových Benátkách

Odbočka Unie zaměstnanců lučebních, potravních a keramických odborů v republice čsl.
Nové Benátky

Odbor jednoty českých soukromých úředníků Nové Benátky

Odborný spolek okresu Nové Benátky vlasteneckého zemského výpomocného spolku pro
Království české

Odborný spolek vlasteneckého výpomocného spolku ženského pro Království české

Okrašlovací spolek pro Nové Benátky a okolí

Okresní agrární svaz v Nových Benátkách

Okresní domovina domkařů a maloročníků

Okresní komise pro péči o mládež v zastupitelském okresu Nové Benátky

Okresní odbor odbočka zemědělské jednoty

Okresní odbor ústřední jednoty řepařů pro Království české v Praze pro soudní okres
Nové Benátky

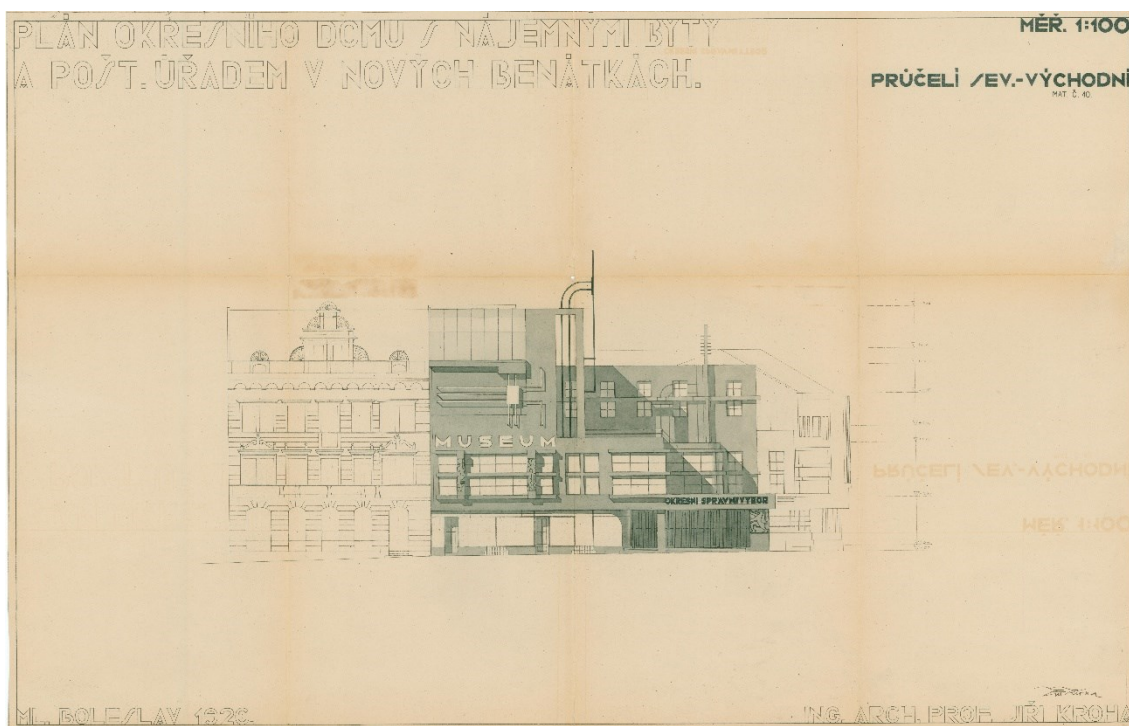
Okresní organizované odborné jednoty zemědělských a lesních zaměstnanců Nové
Benátky

Okresní sdružení chovatelů hospodářného zvířectva Nové Benátky

Okresní sdružení dorostu českého venkova v Nových Benátkách

Okresní sdružení pěstitelů drobného domácího zvířectva
Poboční spolek místní skupiny Nových Benátek dělnictva mlynářského ústředního svazu
potravinových odborů v čl. republice
První rybářský spolek na řece Jizeře v Nových Benátkách
Řemeslnicko-živnostenská jednota Nové Benátky
Sbor dobrovolných hasičů v Nových Benátkách
Sbor klubu čl. turistů
Sdružení kovoprůmyslového dělnictva
Sdružení mládeže při sboru jednoty československé
Selská jízda okresu
Skupina sdružení katolické mládeže pro Nové Benátky
Sociální odbor náboženské obce Církve českomoravské v Nových Benátkách
Spolek A. F. K. Benátky
Spolek divadelních ochotníků Nové Benátky
Spolek ku podporování chudé mládeže obecných škol Nové Benátky
Spolek paní a dívek na vydržování kuchyně pro školní mládež v Nových Benátkách
Spolek pro šíření lidového vzdělání v okresu Nové Benátky
Spolek Sdružení okresních cestářů v republice Čs. odbočka v Nových Benátkách
Spolek československého červeného kříže Nové Benátky
Sportovní klub
Střelecká jednota Nové Benátky
Svaz dělnictva lučebního, skupina místní
Tělocvičná jednota Sokol v Nových Benátkách
Úřednická beseda v Nových Benátkách
Učednická besídka
Včelařský spolek pro Nové Benátky a okolí
Všeodborové sdružení národní sociální pro Nové Benátky a okolí
Vzájemně podporovací spolek vojenských vysloužilců v Nových Benátkách
Vzdělávací společnost Důvěra Nové Benátky

Příloha 2. Obrazová příloha

1. obraz – Projektová dokumentace k okresnímu domu v Nových Benátkách, r. 1926.
Zdroj: Městský úřad Benátky nad Jizerou. Odbor výstavby a územního plánování.
Stavební plány okresního domu v Benátkách nad Jizerou č. p. 41, r. 1926.

2. obraz – Pohlednice okresní dům v Nových Benátkách, 1. pol. 20. století.
Zdroj: Muzeum Benátecka. Pozůstalost Jaromíra Poláka. Nezpracováno.

3. obraz – Fotografie z národopisné expozice Musea Novobenátecka v okresním domě, r. 1937.

Zdroj: Muzeum Benátecka. Sběrka fotografií. St. inv. č. 15629.

4. obraz – Fotografie expozice s výstavou o první světové válce i s modelem teplušky, r. 1937.

Zdroj: Muzeum Benátecka. Pozůstalost Jaromíra Poláka. Nepracováno.

5. obraz – Fotografie Františka Paseckého, r. 1927.
Zdroj: Muzeum Benátecka. Sběrka fotografií. Inv. č. MBJ-F-2055.

6. obraz – Fotografie Jindřicha Soukala a Marie Soukalové, r. 1922.
7. Zdroj: Muzeum Benátecka. Sběrka dokumentační a archivní povahy.
Inv. č. MBJ-D-43 a MBJ-D-44.